

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜBİTAK TARAFINDAN ÇOCUKLARA YÖNELİK YAYIMLANAN
POPÜLER BİLİM DERGİLERİNİN
ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bilge Nur PEMBEGÜL

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA
2019

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜBİTAK TARAFINDAN ÇOCUKLARA YÖNELİK YAYIMLANAN
POPÜLER BİLİM DERGİLERİNİN
ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Bilge Nur PEMBEGÜL

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Figen TURAN

İKİNCİ DANIŞMAN

Prof. Dr. Arzu YÜKSELEN

ANKARA

2019

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜBİTAK TARAFINDAN ÇOCUKLARA YÖNELİK YAYIMLANAN POPÜLER BİLİM
DERGİLERİNİN ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Öğrenci: Bilge Nur Pembegül

Danışman: Prof. Dr. Figen TURAN

İkinci Danışman: Prof. Dr. Arzu YÜKSELEN

Bu tez çalışması 05.08.2019 tarihinde jürimiz tarafından "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı" nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Pınar BAYHAN
(Hacettepe Üniversitesi)

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Figen TURAN
(Hacettepe Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. İsmihan ARTAN
(Hacettepe Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Özcan DOĞAN
(Hacettepe Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Müdriye YILDIZ BIÇAKÇI
(Ankara Üniversitesi)

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

09 Ağustos 2019

Prof. Dr. Diclehan Orhan
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- ✗ Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 6 ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

05/08/2019

Bilge Nur PEMBEGÜL

ⁱ"**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**"

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Figen TURAN ve Prof. Dr. Arzu YÜKSELEN danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Bilge Nur PEMBEGÜL

TEŞEKKÜR

Yönlendirmeleriyle hep desteğini hissettiren, sabrını, iyi niyetini ve anlayışını esirgemeyen değerli hocam Sayın Prof. Dr. Figen Turan'a,

Bana hocadan daha öte, bu çalışmaya çok büyük katkıları olan, en başından beri zorlu yolculuğumun şahidi, hakkını asla ödeyemeyeceğim, yolumu aydınlatan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Arzu Yükselen'e,

Araştırmamın planlanmasındaki katkıları ile rehberliğini esirgemeyen Sayın Doç. Dr. İlknur Yüksel Kaptanoğlu'na,

Tez çalışmamdaki manevi yardımlarıyla, iyi günlerimde ve kötü günlerimde yanımda olan arkadaşlarım Mehmet Sığircı'ya, Tuğçe Inroga'ya,

Her gereksinim duyduğumda yardımına koşan, beni sürekli motive eden kuzenim Dr. Şeyda Sarı'ya,

Üniversite tercihi, lisans yılları, çalışma hayatına başlama gibi yaşamımın tüm önemli dönüm noktalarında bana destek olan, yüksek lisans yapmam konusunda beni yüreklendiren, bu yola girmeme vesile olan, tecrübelerinden yararlandığım Sayın Prof. Dr. Hakan Sarı'ya,

Yüksek lisans yaptığım süre boyunca sorularımı yanıtlayan ve beni her zaman güler yüzle karşılayan Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü'nün değerli bilim insanları; Araş. Gör. Burcu Bülbün Aktı'ya, Araş. Gör. Esra Acar Şengül'e, Araş. Gör. Sevda Polat'a, Araş. Gör. Aslı İzoğlu'na, Araş. Gör. Gizem Yağmur Değirmenci'ye ve aynı bölümde görev yapan adını burada anmadığım değerli hocalarıma,

Beni hiçbir haktan mahrum bırakmadan yetiştiren, haksızlıklara karşı hep dik durmamı öğütleyen, yalnızca tez çalışmamda değil yaşamımın her anında en büyük destekçim canım annem emekli Çocuk Gelişimi öğretmeni Netice Ulema'ya,

Sıcacık kalbiyle varlığına minnet duyduğum eşim Ahmet Pembegül'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

PEMBEGÜL, B. N. TÜBİTAK Tarafından Çocuklara Yönelik Yayımlanan Popüler Bilim Dergilerinin Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Bu araştırmada, TÜBİTAK tarafından aylık olarak yayımlanan Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de yer alan maddeler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Her iki derginin farklı mevsimlerinde yayımlanmış toplam on altı sayısı araştırmanın veri kaynağını oluşturmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analiziyle veriler ele alınarak, olumlu ve olumsuz kullanımları açısından değerlendirilmiştir. Hem metinleri hem de görselleri incelenen dergilerde, çocuk haklarının olumsuz kullanımı olarak değerlendirilen çok az örneğe rastlanmıştır. Dergilerde en çoktan en aza sırasıyla katılım hakkı, gelişme hakkı, yaşama hakkı ve korunma hakkına yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, Çocuk Hakları, Popüler Bilim Dergileri, Meraklı Minik, Bilim Çocuk.

ABSTRACT

PEMBEGÜL, B. N. Examination of Popular Science Magazines Published by TÜBİTAK for Children in Terms of Children's Rights, Hacettepe University, Graduate School of Health Sciences, Program of Child Development and Education, Ms. A. Thesis, Ankara, 2019. This study was conducted to examine the “Meraklı Minik” and “Bilim Çocuk” popular science magazines published monthly by TÜBİTAK in terms of the articles in the United Nations Convention on the Rights of the Child. Sixteen issues published in different seasons of both journals constituted the data source of the research in total. Content analysis, which is one of the qualitative research methods was used to analyze the current data and evaluated in terms of positive and negative usage. In the magazines analysed both textually and visually, very few examples were encountered as negative use of children rights. In the magazines respectively from most to the least; right of participation, right of development and right of protection were given place.

Keywords: Child, Children Rights, Popular Science Magazines, Meraklı Minik, Bilim Çocuk.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iv
ETİK BEYAN	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
ŞEKİLLER	xiii
GRAFİKLER	xiv
TABLolar	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Önemi	4
2. GENEL BİLGİLER	6
2.1. Çocukluk ve Çocuğa Verilen Değer	6
2.2. Hak Kavramı	8
2.3. İnsan Hakları	8
2.4. Çocuk Hakları	9
2.5. Çocuk Haklarının Tarihçesi	9
2.5.1. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi	10
2.5.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi	10
2.6. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	11
2.6.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin Genel Özellikleri	12
2.6.2. Sözleşmenin Temel İlkeleri	14
2.6.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de Düzenlenen Çocuk Hakları	16
2.6.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de Kitle İletişim Araçları	20

2.7. Popüler Bilim Dergileri	21
2.8. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergileri	23
2.8.1. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergilerinin Genel Özellikleri	23
2.8.2. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergilerinin Basım Özellikleri	26
2.8.3. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergilerinin Görsel Özellikleri	27
2.8.4. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergilerinin Amaçları	28
2.8.5. Meraklı Minik Dergisinin Sabit Köşeleri	28
2.8.6. Bilim Çocuk Dergisinin Sabit Köşeleri	29
2.8.7. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergileriyle Birlikte Verilen Ekler	32
2.8.8. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergilerinde Yer Verilen Etkinlikler	36
3. GEREÇ VE YÖNTEM	41
3.1. Araştırmanın Modeli	41
3.2. Araştırmanın Evreni ve Veri Kaynağı	42
3.3. Veri Toplama İşlemi	43
3.4. Verilerin Analiz Süreci	45
4. BULGULAR	48
4.1. Çocuk Haklarının Olumlu Kullanımına İlişkin Bulgular	49
4.2. Çocuk Haklarının Olumsuz Kullanımına İlişkin Bulgular	54
4.3. Dergilerde Yaşama Hakkına Yer Verilme Düzeyi	58
4.4. Dergilerde Gelişme Hakkına Yer Verilme Düzeyi	65
4.5. Dergilerde Korunma Hakkına Yer Verilme Düzeyi	81
4.6. Dergilerde Katılım Hakkına Yer Verilme Düzeyi	84
5. TARTIŞMA	97
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	102
7. KAYNAKLAR	105
8. EKLER	
EK 1. Etik Komisyon İzni	
EK 2. Dijital Makbuz	
EK 3. Orijinallik Raporu	
EK 4. Dergilerin İçeriklerinden Görseller	

9. ÖZGEÇMİŞ

SİMGELER VE KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

ŞEKİLLER

Şekil		Sayfa
3.1.	Açık kodlama örneği.	46
3.2.	Eksenli kodlama örneği.	47
4.1.	Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının “Piknik Günü” başlıklı yazısından görsel.	61
4.2.	Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Evimizdeki Kış Hazırlıkları” başlıklı yazısından görsel.	64
4.3.	Meralı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Ormanda Keşif Günü” başlıklı yazısının görseli.	67
4.4.	Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Evimizdeki Kış Hazırlıkları” başlıklı yazısından görseller.	71
4.5.	Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Canlılarda da Anahtar-Kilit Var” başlıklı yazısından görsel.	73
4.6.	Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “Rengârenk Bir Kıta: Afrika” başlıklı yazısından görsel.	83

GRAFİKLER

Grafik		Sayfa
4.1.	Dergilerde çocuk haklarının olumlu kullanımının alt kategorilere göre yer verilme düzeyi.	49
4.2.	Dergilerde çocuk haklarının olumlu kullanımının maddelere göre yer verilme düzeyi.	50
4.3.	Meraklı Minik dergisinde çocuk haklarının olumlu kullanımının alt kategorilere göre yer verilme düzeyi.	51
4.4.	Meraklı Minik dergisinde çocuk haklarının olumlu kullanımının maddelere göre yer verilme düzeyi.	52
4.5.	Bilim Çocuk dergisinde çocuk haklarının olumlu kullanımının alt kategorilere göre yer verilme düzeyi.	53
4.6.	Bilim Çocuk dergisinde çocuk haklarının olumlu kullanımının maddelere göre yer verilme düzeyi.	54
4.7.	Dergilerde çocuk haklarının olumsuz kullanımının alt kategorilere göre yer verilme düzeyi.	55
4.8.	Dergilerde çocuk haklarının olumsuz kullanımının maddelere göre yer verilme düzeyi.	55
4.9.	Meraklı Minik dergisinde çocuk haklarının olumsuz kullanımının alt kategorilere göre yer verilme düzeyi.	56
4.10.	Meraklı Minik dergisinde çocuk haklarının olumsuz kullanımının maddelere göre yer verilme düzeyi.	57
4.11.	Bilim Çocuk dergisinde çocuk haklarının olumsuz kullanımının maddelere göre yer verilme düzeyi.	57

TABLolar

Tablo		Sayfa
3.1.	Çocuk hakları kontrol listesi.	44

1. GİRİŞ

Çocuk hakları ve çocuklara ait bu hakların uygulanması konusu günümüzün en önemli ve öncelikli sorunlarından biridir. Çocukların da yetişkinler gibi, hatta onlardan ayrı ve belki de üstün tutulması gereken haklarının olduğuna dair ilk fikirler 15. Yüzyılda yaşamış İspanyol felsefeci Vives'e, 18. Yüzyılda yaşamış İsviçreli pedagog Pestalozzi'ye aittir. 1894 yılında ise Jules de Jeune, çocuk haklarının gelişiminin inşa edilmesinde en büyük tuğlalardan birini koyarak tüm dünyada işleyen bir örgüt kurulmasına ön ayak olmuştur (13). Çocuk hakları açısından bundan sonraki adımlar daha resmî girişimler olup, bildiri, belge ve sözleşmelerden söz edilen bir aşamaya geçilmiştir. 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi ve rekor sayıda ülkenin imzasına sahip 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuk haklarının tarihsel gelişiminde sözü edilmeye değer üç belge olarak bilinmektedir (8).

Üzerinde on yıl kadar çalışılan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler 44. Genel Kurul Toplantısı'nda kabul edilmiştir. Ülkemizde ise 14 Eylül 1990'da imzalanmış, 27 Ocak 1995 tarihli, 22184 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmasının ardından yürürlüğe koyulmuştur. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, bu sözleşmeyi onaylayan, "Taraflar Devletler" olarak adlandırılan ülkeleri bağlayıcı özelliği bulunan hukuksal bir metin olarak kabul görmektedir (7). Bu sözleşmeye göre her birey 18 yaşını dolduruncaya dek çocuk sayılır. Sözleşmede, her koşulda çocukların yararını her şeyden üstün tutulması anlamını taşıyan "çocuğun yüksek yararı" anlayışı benimsenmiştir (18).

Sözleşmenin, 1. ve 41. maddeleri aralığını kapsayan birinci bölümünde çocuklara ait hakların neler olduğu, bu hakların uygulamaya koyucusu olan devletlerin sorumlulukları yer almaktadır. 42. maddeden 45. maddeye kadar olan ikinci bölümdeyse hakların bilinirliğinin artırılması ve Çocuk Hakları Komitesi'nin görevlerinden söz edilmektedir. 46. ve 54. maddeler arasındaki üçüncü bölümdeyse yürütmeye ilgili bilgiler bulunmaktadır (47).

Sözleşmedeki haklar yaşama, gelişme, korunma ve katılım olmak üzere dört alt kategoriye ayrılmıştır (48).

Yaşama hakkı: En temel hak olan yaşama hakkı, çocuğun hayatta kalması, ailesiyle birlikte yaşaması, sağlıklı olması, sağlığının korunması, beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerinin giderilmesiyle ilgili haklardır (48,49).

Gelişme hakkı: Çocuğun; oyun oynama, eğlenme, yorulduğunda dinlenme, kültürel ve sanatsal yaşama katılma, bir ada sahip olması, vatandaşlığının olması, yetenekleri göz ardı edilmeden anne ve babası tarafından yetiştirilmesine dair hakları içermektedir.

Korunma hakkı: Çocuklar arasında ayrımcılık yapılmaması, çocukların şiddet, ihmal, istismar, ekonomik sömürü, madde bağımlılığı, işkence ve aşağılayıcı muameleden korunması, suçluysa yeniden topluma kazandırılması gibi haklardan oluşmaktadır.

Katılım hakkı: Çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini ve düşüncelerini özgürce ifade etme, dergi, kitap ve diğer yayınlarından bilgi edinme ve dernek kurabilme gibi haklardır (7).

Sözleşmenin 17. maddesinde kitle iletişim araçlarının önemi ele alınmakta, çocukların gelişimini olumlu açıdan destekleyen kitle iletişim araçlarından bilgi edinmeleri, çocukların, gelişimlerini olumsuz etkileme olasılığı olan yayınlardan da uzak tutulmaları gibi haklara değinilmektedir. Çocukların, kitle iletişim araçlarıyla olan bağıntısını ortaya koyan bu maddede; dergi ve kitap gibi çocuk yayınlarını da kapsayan kitle iletişim araçlarının sahip olması gereken niteliklerden söz edilmektedir (50).

Çocuklar için hazırlanan yayınlar; metinleri, görselleri, yapısal ve dilsel özellikleri bakımından yetişkinlere seslenen eserlerden ayrı tutulur. Bu tür yayınlar, seslendiği yaş grubundaki çocukların gelişim düzeyine uygunluğu, dilin olanaklarından yararlanma biçimi, çocukların hayal dünyalarına, yaratıcılıklarına, bilişsel, bedensel, sosyal, duygusal ve diğer alanlardaki gelişimlerine sunduğu katkılar gibi pek çok açıdan önem taşımaktadır. Bu nedenle de çocuklara sunulan yayınların oldukça incelikli hazırlanması, hem içerik hem de görsel açıdan her ayrıntısının dikkatle ele alınması gerekmektedir (35).

Çocuk dergileri, çocuklar tarafından en çok tercih edilen çocuk yayınlarından biridir (51). Çocuklara seslenen bu tür süreli yayınlar birçok açıdan okuyucu dostudur. Dergilerde yer verilen yazılar tüketilmeye hazır olarak paketlenmiş ürünlere benzetilebilir. Dergiler; içeriğindeki hızlıca okunup kavranması için tasarlanmış yazıları nedeniyle tercih sebebidir. Kitaplara göre daha güncel bilgiler içerirler. Çok çeşitli konulara değindikleri için zengin içeriklere sahiptirler. Dergiler, çocukların kişisel ilgi alanlarını besler (52). Karmaşık konulara, genellikle rengârenk çizimler ve etkileyici fotoğraflarla bezenmiş daha kısa ve öz metinlerle açıklık getirirler. Dergilerin edebiyat, bilim, tarih, doğa, sanat ve daha pek çok farklı konudaki yazılara, bilmece, bulmaca ve diğer eğlenceli etkinliklere yer vermeleri ilgi çekiciliklerini artırır. Çocukların mektup, şiir, resim gibi kendi yaptığı eserlere yer veren, okuyucu etkileşimli bir yayın politikası benimseyen dergiler, çocukların özgüven kazanımına katkıda bulunur (53). Dergilerin, çocukların okuma akıcılığını, sözcük dağarcığını ve okuma becerilerine duydukları güveni geliştirdikleri bilinmektedir. Çocukların bir dergiyi takip etme alışkanlığının sözcük hazinelere olan katkısının, yetişkinlerle iletişim kurmanın ya da televizyon izlemenin sözcük hazinelerine olan katkısından çok daha fazla olduğu belirlenen çalışmalar bulunmaktadır. Bir dergiyi düzenli olarak takip etmenin, çocukların okumaya ilişkin beceri ve tutumlarına olumlu gelişmeler sağladığı, bu gelişmelerin de çocukları, daha ileri seviyede beceriler gerektiren okuma parçalarını okumaya motive ettiği belirlenmiştir. Dergiler, görsel açıdan çekici olmaları sayesinde çocukların okumaya karşı ilgilerini, motivasyonlarını ve öğrenme potansiyellerini artırmaktadır. Ayrıca dergiler, çocukların okuma ve yazma bilmeden önce görsel bilgileri anlamlandırabildikleri bir iletişim aracı olarak kabul edilir. Yapılan birçok araştırmada, çoğu okuyucunun bir dergi sayfasında öncelikle görsellere, sonra başlıklara ardından da metne baktığı belirlenmiştir (51).

Popüler bilim dergileri, çocuklar için hazırlanan dergi türlerinden biridir. Bilimsel bilginin toplumun geneline yayılmasının en önemli araçlarından biri olan popüler bilim dergileri, uluslararası değere sahip araştırma bulgularının bilinirliğinin artmasına aracılık eder. Doğru ve tarafsız bilgi sağlayıcısı konumundadır, demokratik

ve modern toplumun gerekliliklerinden biridir. Bilimsel söylemin, konunun uzmanı olmayan okuyucular için de anlaşılır bir hâle dönüştürülmesi amacını taşır. (54).

1.1. Araştırmanın Önemi

Çocuklar için hazırlanan süreli yayınlara yönelik her geçen gün büyüyen talebe ve potansiyel etkilerine karşın, bu tür yayınlar, çok az sayıda bilimsel araştırmaya konu olmuştur (53,55). Çocuk yayınlarının, çocuklar üzerindeki hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin olması, bu konuda ayrıntılı ve derinlemesine bilgilerin edinildiği nitel çalışmalar yapılmasının gerekliliğine işaret etmektedir. Bir çocuk yayının ne derece nitelikli olduğu olduğunu belirlemek için Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de kabul edilen maddelerle uyumlu bir içeriğe sahip olup olmadığına ve içeriğinin çocuk haklarına duyarlı bir şekilde hazırlanıp hazırlanmadığına bakılabilir. Ancak ulusal ve uluslararası literatürde, çocuk dergilerinin çocuk hakları penceresinden ele alınıp incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmada, üç yaş ve üzeri çocuklar için hazırlanan Meraklı Minik, yedi yaş ve üzeri çocuklar için hazırlanan Bilim Çocuk dergileri çocuk hakları açısından ele alınmaktadır. TÜBİTAK tarafından yayımlanan her iki dergide de çocuk haklarının ne derece içeriklerine yansıtıldığı, çocuk haklarını ihlal eden metin ya da görsellere yer verip vermedikleri incelenmiştir. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk, rakip karşılaştırmalı raporlar aracılığıyla elde edilen bilgilere dayanılarak, ülkemizde, kategori fark etmeksizin en çok satanlar listesinde en yukarılarda olan iki dergi olmaları nedeniyle bu araştırmaya veri kaynağı olarak seçilmiştir.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), bilim ve teknoloji kültürünün geliştirilmesine öncülük yapmayı hedefleyen, tüzel kişiliğe, idarî ve malî özerkliğe sahip, Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile ilgili, ayrı bütçeli bir kamu kurumudur. TÜBİTAK’ın görevlerinden biri de süreli ve süresiz yayınlar hazırlamaktır. TÜBİTAK Bilim ve Toplum Daire Başkanlığı, Popüler Bilim Dergileri Müdürlüğü tarafından çocuklar için Meraklı Minik ve Bilim Çocuk, gençler için Bilim Genç, yetişkinler içinse Bilim Teknik dergileri hazırlanmaktadır. Bu araştırmanın veri kaynağı olarak seçilen dergilerin, kâr elde etme amacı taşımayan ve kamu yararı için

alışan bir kurum tarafından yayımlanmaları nedeniyle, ülkemizin de imzalayıp kabul ettiği BM ocuk Haklarına Dair Sözleşme'de kabul edilen maddeleri yansıtan içeriklere sahip olup olmadıklarının belirlenmesi önem arz etmektedir.

Tüm bu nedenlerden dolayı bu çalışma ile ocuk hakları ve popüler bilim dergileri literatürüne önemli bilgiler sağlanacağı öngörülmektedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Çocukluk ve Çocuğa Verilen Değer

“Çocuk hakları” kavramının öznesi, haklara konu olan, hakların esas sahibi olan çocuklardır. Bu nedenle de önce “çocuk” sözcüğünün irdelenmesinde fayda vardır (14).

Toplumlar genellikle üyelerinin yaşam sürecini, çocukluk ve yetişkinlik dönemi olarak ikiye ayırma eğilimindedir (56). Çoğu toplumda bebeklikten ergenlik çağının başlarına dek süren yaşam bölümü “çocukluk” olarak anılmaktadır. “Çocukluk” çoğu zaman düşük bir statüyü ve toplumdaki en alt kümeyi ifade eder. Hatta günümüze değin çocuklar, birçok kişi tarafından henüz yetişkin olmayan, yetişkinlere bağımlı, deneyimsiz, disiplin kazanmamış ve yönlendirmeye muhtaç kişiler olarak görülmektedir (21). Halk dilinde de “çocuk” için; tıfil, ufaklık, sübyan, sabi, velet gibi aşağılayıcı anlama gelecek olan sözcükler kullanılır (19). Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan *Türkçe Sözlük*'te “çocuk” sözcüğü şöyle tanımlanmaktadır (20).

1. Küçük yaştaki erkek veya kız.
2. Soy bakımından oğul veya kız, evlat.
3. Bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız.
4. Genç erkek.
5. Büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi.
6. Büyüklere yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse.
7. Belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse.”

Hukukta ise “çocuk”, onları yetişkinlerden ayırmak, anne ve babayla olan soy bağıını belirtmek amacıyla, onlardan türeyen kişi anlamlarında kullanılmaktadır (5,19).

Farklı toplumlarda, farklı kültürlerde anlamı ve önemi farklılaşan “çocuklar” insanlık tarihinden bu yana hep var olmalarına karşın, çocukluğun ayrı bir düşünce ve kavram olarak ele alınması, sosyal bilimler açısından çok yeni sayılabilecek bir araştırma konusudur (16).

Çocuklar, tarihteki her dönemde özel bir ilgiye, yardıma, desteğe ve korunmaya gereksinim duymuştur. Ancak bu gereksinimlerinin fark edilmesi varoluştan yüzyıllar sonrasına rastlamaktadır. Öyle ki tarihin büyük bir bölümünde neredeyse tüm dünyada çocuklar toplum için yalnızca ekonomik anlamda değerli olmuş, kendilerine özgü kişiler olduğu gözden kaçırılarak “minyatür birer yetişkin” olarak kabul edilmişlerdir. Tüm bu nedenlerden dolayı Orta Çağ boyunca hatta sonrasında bile çocuklardan yetişkinler gibi giyinmeleri, çalışmaları, yaşamaları beklenmiş, büyük bir çoğunluğu çok küçük yaşlardan itibaren ailelerin bütçelerine katkıda bulunmuştur. Bu nedenle olacak ki sözü edilen dönemde yaşamış çocukların fotoğrafları incelendiğinde tıpkı yetişkinlerin giydiklerine benzeyen, yalnızca daha küçük ölçülerde dikilmiş giysilere sahip oldukları görülmektedir. (17).

Bir ülkede çocuk haklarının ne düzeyde olduğunun belirlenmesi için, söz konusu ülkede çocuğa verilen değere bakılması gerekir. Çocuğa verilen değeri anlamak için de çocuklarla ilgili istatistiksel bilgilere göz atmakta fayda vardır (8). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) aracılığıyla elde edilen sonuçlara göre; ülkemizin toplam nüfusu, 2016 yılı sonu itibarıyla 79 milyon 814 bin 871’dir. Bunun 22 milyon 891 bin 140’ı, yani ülkemizin %28,7’si çocuklardan oluşmaktadır. Hane halkı işgücü araştırmasının sonuçlarına göre; yasal olarak çalışmalarının yasak olmasına rağmen, 2016 yılında 15-17 yaş grubundaki çocukların işgücüne katılma oranının %20,8, istihdam oranının %18 olduğu belirlenmiştir. Aile yapısının araştırmasıyla ilgili sonuçlara göre; 2016 yılında anne ve babaların %72,6’sının çocuklarına ceza verdikleri anlaşılmıştır. Yine aynı araştırmadan elde edilen sonuçlara göre bireylerin çocuklarla ilgili algıları incelendiğinde, ülkemizdeki bireylerin %92,3’ünün, çocukların anne ve babasına yaşlılığında bakması gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır. 2016 yılında 16-17 yaş grubunda olan kız çocuklarının %4,6’sının resmî olarak evlendiği ya da evlendirildiği belirlenmiştir. Ortaöğretim seviyesinde net okullaşma oranının ise 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında %82,5 olduğu sonucuna varılmıştır. Yani ülkemizde yaşayan çocukların %17,5’i okula gitmemektedir (57).

2.2. Hak Kavramı

Hak kavramı, devletlerin var olmasıyla yani örgütlü bir toplum olma yönündeki adımların sıklaşmasıyla ortaya çıkmıştır (23). Hak, “kişilere tanınan yetkiler” anlamına gelmektedir. Bu yetkiler; bir şeyi yapabilme, bir şeye sahip olma ya da başkalarından belirli bir şekilde davranmayı isteme olarak çeşitlenebilir (10). Kişilere tanınan bu yetkiler hukuk tarafından güvenceye alınmıştır (1,2). Hakkın alacaklısı, hakkın borçlusunu (kişi ya da kişiler), hakkın konusu (iş, mal, yarar ya da sakinme durumu), hakkın meşruiyeti (hukuka uygunluğu durumu) olmak üzere hakkın toplam dört ögesinin olduğu bilinmektedir (15). Hak ve hukuk kavramları arasında çok yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Hak, hukukun var olmasını sağlayan temel öğelerden biridir, hukuk da hakların korunması için vardır. Hakların çiğnenmesi hukukun da yok sayıldığı anlamını taşımaktadır. Bu nedenle hak ve hukuk kavramları birbirlerinden ayrı olarak değerlendirilmez (23).

2.3. İnsan Hakları

İnsan hakları; insanların yalnızca insan olmaları nedeniyle doğuştan kazandıkları, kendi istekleriyle bile olsa vazgeçemeyecekleri ya da devredemeyecekleri, hiçbir ayırım söz konusu olmaksızın herkese tanınan, kullanabilmeleri ya da korunmaları için gerektiğinde devletin müdahale edebileceği hakların tamamıdır (1). İnsan hakları tarihsel süreç içinde çeşitli aşamalardan geçerek oluşmuş ve zaman içinde detaylı bir çalışma alanı hâline gelmiştir. Bazı kaynaklar aracılığıyla elde edilen bilgilere göre, bu tarihsel serüvenin başlangıcının İngiltere’de bulunan hukuki belgelere dayandığı bilinmektedir. Hukuk dünyasında önemli yerleri olan insan haklarına belgeler şöyle sıralanabilir: 1215 yılında kabul gören Büyük Özgürlük Fermanı (Magna Carta Libertatum), 1628 yılında yine İngiltere’de ortaya çıkan İngiliz Haklar Bildirgesi (Petition of Right) ve 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (Bill of Rights) (25).

İnsan hakları konusunda yıllar sonra atılan en önemli adımlardan biri de, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından tüm toplumlarda, insan hakları konusunda revize çalışmalarının yapılması fikrinde ortak karara varılmasıdır. Bu ortak fikir sayesinde, 10

Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si kabul edilmiştir (1,2). Bu beyannamenin birinci maddesinde *“Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.”* hükmü yer almaktadır. Bölgesel düzeyde de insan haklarına dair çeşitli sözleşmeler, anlaşmalar bulunmaktadır. 4 Kasım 1950 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından Roma’da İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi), 1969’da Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, 1981’de Afrika İnsan ve Halklarının Hakları Şartı, 1998’de Asya İnsan Hakları Şartı imzalanmıştır. Birçok devlet insan haklarıyla ilgili, kendi iç hukukunda, uluslararası geçerliği olan bu sözleşmelere uygun çeşitli düzenlemeler yapmıştır (1).

2.4. Çocuk Hakları

İnsan hakları zamanla çocuk hakları, kadın hakları, hayvan hakları gibi birkaç kolda çeşitlenmiş, bu hakların da kendi içlerinde kapsamaları genişletilmiştir. Çocuk hakları, çocukların özel olarak korunmaya, bakıma, ilgiye ve özene gereksinimleri olduğu konusunda devletlerin fikir birliğine varmasıyla doğmuştur (1,5,6).

Çocuk hakları kavramı; çocukların yetişkinlerden farklı fiziksel, davranışsal ve psikolojik özellikleri olduğundan hareketle, sürekli olarak büyüme ve gelişme göstermeleri bilinciyle, yetişkinler için kabul edilen tüm haklarla birlikte, çocuklara tanınan bazı özel hakları ifade etmektedir. Çocuk hakları insan haklarından farklı bir kavram değil, onun bir parçasıdır (58). Çocuk haklarının en temel amacı, çocukların en ideal fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik şartlar altında büyümesinin sağlanmasıdır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de çocuklara tanınan bu özel haklar; “yaşama hakkı”, “korunma hakkı”, “gelişme hakkı”, ve “katılım hakkı” olmak üzere dört grupta toplanmaktadır (2).

2.5. Çocuk Haklarının Tarihçesi

1800’lü yıllara gelinceye dek çocukların temel gereksinimleri karşılanırsa da hak ettikleri saygınlığa ulaşması söz konusu olmamıştır. 1894 yılına kadar da çocuk hakları

konusunda önemli sayılabilecek bir adım atılmamıştır. 1894 yılında Jules de Jeune'nin çocukların korunması için çalışacak bir örgüt kurulmasıyla ilgili fikri ortaya atması bu konudaki uluslararası alandaki ilk gelişmelerden biridir. İlk resmî girişim ise 1912 yılında, İsviçre'de çocukların ve annelerin korunacağı bir merkezin kurulmasıdır. Aynı yıllarda Belçika'da da bu amaca hizmet edecek bir merkezin açılması söz konusu olmuştur. Birinci Dünya Savaşı bu konudaki çalışmaları sekteye uğratsa da savaş biter bitmez, 1921 yılında, Brüksel'de toplanan bir kongre sonucunda "Uluslararası Çocukları Koruma Birliği" kurulmuştur (2).

2.5.1. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi

Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'de Çocukları Koruma Fonu'nda (Save The Children Fund) görev yapan Eglantyne Jebb, çocuk hakları konusunda taslak bir metin hazırlamıştır. Çocukların eğitimi, gelişimi ve korunması gibi konuların ele alındığı bu taslak, 1924 yılında geliştirilerek ve eklemeler yapılarak Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi olarak güncellenmiş, Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilmiştir (9). Bildirgeyi oluşturan beş maddede çocukların gelişimine olanak sağlamanın gerekliliği, çocukların beslenme, sağlık, eğitim gibi konularda gereksinimlerinin karşılanması, olası bir felaket sırasında öncelikli olarak çocuklara yardım edilmesi, çocukların istismara ve ihmale karşı korunması gibi konulara değinilmektedir.

Bildirgenin kabul edilmesinin üzerinden çok geçmeden 23 Nisan 1929 tarihinde Gazi Mustafa Kemal Atatürk "23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı"nı ilan etmiş ve bu bayramı çocuklara hediye etmiştir (24). Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi 1931 yılında Atatürk tarafından imzalanarak ülkemizce benimsenmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Milletler Cemiyeti'nin etkisini yitirmesi, Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin geçerliliğini kaybetmesine yol açmıştır (2,14).

2.5.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi

Çocuk haklarına ilişkin bir diğer uluslararası düzenleme olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, esasen Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin daha geniş

kapsamlı hâlidir. 1945 yılında Birleşmiş Milletler Örgütü kurulduktan sonra çocukların korunması ve çocuk haklarıyla ilgili konuların görüşülmesi amacıyla Sosyal Sorunlar Meclisi oluşturulmuştur. Bu meclisin görüşleri doğrultusunda, 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oy birliğiyle kabul edilmiştir. Bildirgenin maddeleri hazırlanırken İkinci Dünya Savaşı'nın, çocuklarda ilkine kıyasla daha büyük yaralar açtığı göz önünde bulundurulmuştur (2,8). Bir önsözle başlayan bildirgenin on maddesinde çocuklar arasında ayrımcılık yapılmaması, çocukların çıkarı gözetilerek gelişimsel alanlarının desteklenmesi, sağlıklı ve özgür olarak yetişmelerinin sağlanması, her çocuğun bir adının ve bir vatandaşlığının olması, engelli çocukların tedavi ve eğitimlerinin karşılanması, çocukların beslenme, oyun oynama ve dinlenme gibi olanaklardan mahrum bırakılmaması, sevgi dolu ve güvenli bir ortamda büyümelerinin sağlanması, eğitimden ücretsiz olarak yararlanmaları, şiddetten, istismardan ve ihmalden korunmaları gibi konular ele alınmaktadır.

Bu bildirge çocuk haklarıyla ilgili çalışmalarda bir rehber görevi görmüşse de devletler tarafından bağlayıcı niteliği olmayan genel ilkeler olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle Polonya yetkilileri bir sözleşme daha hazırlanması konusunda bir öneride bulunmuştur (2).

2.6. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Çocukların "Magna Carta"sı olarak tanımlanabilecek, uluslararası hukukta çocukların haklarını düzenleyen, bağlayıcı güce sahip en temel metin Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir (2,8). Çocuk haklarının, günümüzdeki yerini almasına kadar geçen süre çocukların, serbestçe yararlanılabilir, terk edilebilir hatta öldürülebilir birer obje olmaktan çıkarılıp, haklara sahip olan ve kişilik sahibi bireylere dönüştürülmesinin macerası olarak tanımlanabilir (6,8,9).

Geçerliliği kabul edilen insan haklarıyla ilişkili tüm sözleşmeler doğal olarak çocuklar için de geçerlidir, ancak ayrı bir sözleşmeye de gerek vardır. Bu fikirden yola çıkılarak 1978 yılında BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme için hazırlık çalışmaları

başlatılmıştır (7,8). Aynı zamanda bu yıl, Birleşmiş Milletler tarafından uluslararası çocuk yılı olarak kabul edilmiştir (7).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'nin içeriği düzenlenip kapsamı genişletilerek "Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" adıyla 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Sözleşmenin kabul edildiği gün hâlen Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanmaktadır (4).

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, imzaya açıldığı 26 Ocak 1990 tarihinde 61 ülke tarafından imzalanmıştır (7,8). Günümüze dek sözleşmeyi, Amerika Birleşik Devletleri ve Somali hariç 193 ülke imzalanmıştır. Bu sayı, diğer tüm insan haklarıyla ilgili belgelere atılan imzaların sayısından fazladır (8). Ülkemizde, bu sözleşme 1994 tarihinde onaylamış ve 27 Ocak 1995 tarihli 22184 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak kanunlaştırılmıştır (7,26).

Bu sözleşmeden önceki tarihlerde de kabul edilen birçok bildiri, sözleşme ve resmî belge mevcut olsa da, düzenlenen bu belgelerden hiçbiri çocuk hakları bakımında yeterli değildir (7).

2.6.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin Genel

Özellikleri

- Sözleşme, yeryüzünde yaşayan tüm çocukların kaliteli bir yaşam sürmelerini ve her türlü olumsuz yaşam koşullarından maddi ve manevi olarak korunmalarını amaçlamaktadır (8,9).
- Sözleşme, genel olarak devletlerin ortak standartlarını ortaya koymayı hedeflemiş, kültürel, ekonomik, toplumsal ve siyasal gerçeklerini göz ardı etmemiştir. Böylelikle sözleşmeyi imzalayan devletler hakların hayata geçirilmesi için kendi millî yollarına başvurabilecektir (8). Sözleşmenin bu şekilde tasarlanması taraf devletlerin (sözleşmeyi imzalayan devletlerin) sözleşmeyi kabul etmelerini kolaylaştırmak içindir (1). Örneğin taraf devletler ekonomik durumları nedeniyle bazı hakları yerine getirmekten muaf tutulabilecektir (2).

- Sözleşme metnindeki maddeler bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmektedir. Haklar arasında belirli bir önem sıralaması bulunmamaktadır. Dolayısıyla sözleşmede yer alan bütün haklar eşit derecede önem taşımaktadır (1). Hatta sözleşmedeki maddelerden biri çıkarıldığında diğeri anlamını yitirebilir (7).
- Sözleşmedeki maddelerle ilgili konularda bir çatışma yaşandığında, çocukların en lehine olan seçenek belirlenerek, çocukların yararı gözetilerek durum değerlendirilir. Örneğin çocuğun gelişimi için yeterli bir yaşam seviyesine sahip olmasıyla ilgili refah hakları ve ebeveynleriyle birlikte yaşama hakkı çatışabilir. Refah hakları çok katı bir biçimde uygulandığında bu durum bütün yoksul çocukların ebeveynlerinden koparılıp çeşitli kurumlara yerleştirilmesine neden olabilir. Ancak bu sonuç çocuğun lehine değildir. Böyle durumlarda “çocuk haklarının korunması” yerine “çocuğun korunması” önceliklidir (1,2,56,13,15,18).
- Bu sözleşmeyle taraf devletler iç hukuklarını düzenleme yükümlülüğü altına girmiştir (7). Ülkemizde bu sözleşme, 1982 Anayasası’na göre kanun hükmündedir. Kanunlarımız ve sözleşme arasında uyumsuzluk söz konusu olduğunda sözleşmenin maddeleri uygulanacaktır (59).
- Taraf devletlerin üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirip getirmediğinin kontrolünü ve denetimini BM’nin 18 uzmandan oluşan Çocuk Hakları Komitesi sağlamaktadır (2,8) Sözü edilen komite, sözleşmeyi imzalayan devletlerin gösterdikleri adaylar arasından dört yılda bir seçilerek göreve getirilmektedir (2).
- Sözleşme hazırlanırken çocuk kavramının tanımı derinlemesine irdelenmiş ve uzun tartışmalara konu olmuştur. Taraf devletlerden bazıları çocukluğun başlangıcı konusunda son derece hassas davranmıştır. Bazı devletler çocukluğun başlangıcına sözleşmenin önsözünde yer verilmesinden bu konu ile ilgili doğrudan sözleşmenin maddelerinde söz edilmesinin uygun olacağı yönünde görüş bildirmiştir. Ancak, sonuç olarak, çocukluğun başlangıcı konusunda farklı devlet uygulamalarını uzlaştırmak amacıyla sözleşmenin

önsözünde çocukluğun başlangıcından söz edilmemiş ve çocuğun tanımı son derece esnek bir şekilde ifade edilmiştir. Çocukluğun başlangıcını her devletin kendi hukukuna göre belirlemesi gerektiği kararına varılmıştır. Çocukluğun ne zaman sona ereceği konusunda da farklı devlet uygulamaları nedeniyle görüş ayrılıkları yaşansa da diğer uluslararası sözleşmelerde yaşanan yaş sınırı sorunu son bulmuştur (1). Sözleşmede 18 yaşından küçük herkesi “çocuk” olarak tanımlanmaktadır (2).

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, uluslararası bir mahkeme olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından desteklenirken, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin böyle bir desteği mevcut değildir. Ancak sözleşmede yer verilen haklar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından gözetilmektedir. Çocuk haklarında bir ihlal olması hâlinde önce iç hukuka başvurulmakta, bu yolla çözüm sağlanamazsa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurulabilmektedir (7).

2.6.2. Sözleşmenin Temel İlkeleri

Ayrım Gözetmeme İlkesi

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de “ayrım gözetmeme” ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir: *“Taraflar Devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, anne babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler. Taraflar Devletler, çocuğun ana–babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırıma veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.”* Bu maddeye göre yeryüzündeki tüm çocuklar sözleşmedeki haklardan hiçbir ayrım gözetilmeksizin yararlanabilir. Yani haklardan yararlanmak için yalnızca çocuk olmak yeterlidir. Sözleşmede ayrımcılık çok açık bir şekilde yasaklanmıştır. Hatta devletler yalnızca kendi vatandaşı olan çocuklara değil, o ülkede yaşayan yabancı ve mülteci çocuklar da bu hakları tanınmalıdır (1).

Sözleşmedeki “her çocuk” ifadesi engelli, tutuklu, hükümlü, evlilik dışı, dezavantajlı ve bunlar gibi farklı şekillerde etiketlenmiş bütün çocukları anlatmaktadır (7). Ayrımcılık yapılmaması her durumda tüm çocukların haklardan eşit şekilde yararlanması anlamına gelmeyebilir. Örneğin engelli çocuklara yönelik olumlu ayrımcılık yapmak, normal gelişim gösteren çocuklarla eşit seviyeye gelmelerini sağlamak da sözleşmenin ayrımcılık yasağıyla ilgilidir (2).

Çocuğun Yararının Üstün Tutulması İlkesi

“Çocuğun yüksek yararı” kavramı çocuğun fiziksel, sosyal, duygusal ve diğer tüm gelişim alanları bakımından korunup kollanmasının öncelik taşıdığı anlamına gelmektedir (2). Çocuğu ilgilendiren bütün faaliyetlerde esas olan çocuğun yararadır. (1,2,7,15). Akyüz’e (2) göre “Çocuğun yararı hukukun en üst ilkesidir” (2). Hukuksal alanda çocukların konu olduğu tüm sorunlarda her zaman çocuğun yararına olan çözümün tercih edilmesi gerekmektedir (1).

Çocuğun yararı kavramının tam olarak ne olduğu öğretilerde, kanunlarda ve BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de tanımlanmamıştır. Çünkü hem göreceli bir kavramdır hem de uygulamaların tümünü içerecek nitelikte bir tanım yapmak imkânsızdır (2,7,13). Bir bakıma, kanun koyucular tarafından keskin bir tanım yapılmaması somut olayların çözümlenmesinde çocuğun yararına olacak şekilde bu kavramın içeriğinin doldurulmasına olanak sağlamaktadır. Böylelikle çocuğun yararı psiko-sosyal bilimlerin değişen verilerine uygun bir şekilde hakimın takdirine bırakılmıştır (2,7).

Çocuğun Görüşünün Alınması İlkesi

Sözleşmeye göre kendilerini ilgilendiren konularda, görüş beyan etmek isteyen ve görüş beyan etme yeteneğine sahip olan her çocuğun herhangi bir sınırlama ve baskı olmadan serbestçe kendini ifade etmesi sağlanmalıdır (1,2). Sözleşmenin 12. maddesine göre çocukların görüşlerinin alınması konusunda yaşları ve olgunluk düzeyleri göz önünde bulundurularak gereken özen gösterilmelidir. Madde 13’te de çocukların düşüncelerini özgürce açıklama hakkından söz

edilmektedir. Çocuklar bu haklarını kullanırken yazılı, sözlü, sanatsal ya da bambaşka bir yolla düşüncelerini araştırabilir (7,8,13).

2.6.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de Düzenlenen Çocuk Hakları

Yaşama Hakkı

Diğer tüm hakların kullanılabilmesinin ön koşulu olması nedeniyle yaşama hakkı en temel haklardan biridir. Yaşama hakkı, çocukların hem ruhsal hem de bedensel bütünlüğünün korunması, yaşamlarını sürdürmelerine olanak tanınması anlamlarını taşımaktadır (13). Çocukların yaşama hakkı annelerinin rahmine düştüğü andan itibaren geçerlidir. Ancak bu hak, çocuğun hayatta kalmasından çok daha fazlasını içermektedir. Çocukların insan onuruna yakışır bir yaşam sürdürmeleri de yaşama hakkının gerekliliğidir (7).

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 6. maddesinde söz edildiği üzere taraf devletler çocukların yaşama hakkı olduğunu kabul etmekle birlikte onların hayatta kalması için her türlü çabayı göstermekle yükümlüdür. Yaşama hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi gibi insan haklarıyla ilişkili birçok bölgesel ve evrensel sözleşme ve metinde üstün tutulmuştur. İç hukukumuzda da yaşama hakkı anayasal metinlerle düzenlenmiştir. Ülkemizde 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu’yla ölüm cezası yasaklanmıştır. Bu düzenlemeyle birlikte ülkemizdeki hiç kimse ölüm cezasına çarptırılmaz ve cezası infaz edilemez. Anayasamızda, kişilerin rızası dışında vücut bütünlüğü dokunulmazlığı, işkence ve kötü muamele görmemesi güvence altındadır (15). Çocuğun hayati tehlike altında bulunması, yoksulluk kaynaklı ihlaller ve bunlar gibi çocuğun yaşamını devam ettiremeyeceği çeşitli durumlar devletlerin müdahalede bulunmasını gerektirmektedir (7).

Gelişme Hakkı

Gelişme hakkı genellikle yaşama hakkıyla birlikte ele alınmaktadır. Devletler çocuğun olabildiğince uzun süre yaşaması için çaba harcadıkları gibi gelişimi için de

aynı çabayı göstermelidir. Sözleşmede, çocuğun anne ve babası çocuğun gelişiminden öncelikli sorumlu kişilerdir. Çocuğun eğitim, oyun, dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme, çeşitli eğlenceli etkinliklere katılma, sanatsal yaşama katkıda bulunma, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü gibi hakları da gelişim haklarının kapsamına girmektedir (7).

Eğitim hakkı, diğer hakların bilinirliği, hakların uygulanabilirliği ve geliştirilmesi gibi konularda büyük bir rol oynamaktadır (2). Sözleşmenin 28. ve 29. maddelerinde çocukların eğitim hakkından söz edilmektedir. Sözleşmede, ilköğretimin zorunlu ve parasız hâle getirilmesinin, gerekli durumlarda parasal olarak desteklenmesinin, çocuklara meslek seçimiyle ilgili rehberlik edilmesinin, okulu bırakma oranlarının düşürülmesi için gerekli tedbirlerin alınmasının, cahilliğin azaltılarak okur yazarlığın artırılmasının gerekliliği anlatılmaktadır. Ayrıca çocuk eğitiminin hangi amaçlarla yapılması gerektiği de belirtilmiştir. Eğitimle, çocuğun kişiliğinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. İnsan haklarına, annesine, babasına, kültürel kimliğine, ulusal değerlerine, kendinden farklı olanlara ve doğaya saygısı olan, tüm insanlara barışçıl ve dostça yaklaşacak, hoşgörü besleyecek, eşitliği savunacak ve sorumluluk bilinci taşıyacak çocuklar yetiştirilmesi öngörülmüştür (7). Eğitim hakkının sağlanmasındaki en büyük yükümlülük devlete ve aileye aittir.

Eğitim hakkı ilk kez özel olarak 1982 Anayasası'nda düzenlenmiştir. Anayasanın 42. maddesine göre ilköğretim tüm çocuklar için zorunludur (15). Okullarda verilen eğitim, Türk millî eğitiminin genel ilkeleri ışığında olmalıdır. Ayrımcı gözetmemek, toplumun gereksinimlerini dikkate almak, kişilerin yetenekleri doğrultusunda başka programlara ya da okullara yönlendirmek, fırsat eşitliği yaratmak, eğitimi yaşam boyunca devam ettirmek, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalmak, laikliği benimsemek, bilimsel verilere dayalı karma eğitim vermek bu ilkelerden bazılarıdır.

Sözleşmenin 31. maddesinde her çocuğun; dinlenmeye, boş zamanlarını değerlendirmeye, oyun oynamaya, eğlenceli etkinlikler yapmaya, kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılmaya hakkı olduğu ve çocukların bu haklarından mahrum

bırakılamayacağı belirtilmektedir. Ayrıca taraf devletler, çocukların bu haklarını kullanabilmeleri için onları teşvik etmelidir.

Özellikle erken çocukluk dönemi olmak üzere tüm çocuklar için oyun oynamanın önemi tartışılmaz bir gerçektir. Oyun oynamak, çocukların tüm gelişim alanlarına büyük katkılar sağlamaktadır. Bu konuda literatüre kazandırılan pek çok bilimsel araştırma sayesinde, çocukları oyundan yoksun bırakmanın, onlar üzerinde yıkıcı etkileri olduğu kanıtlanmıştır (27). Çocukların yaşamında böylesine önemli bir aktivite olan oyun oynamanın gerekliliği, sözleşmede resmî olarak kabul görmüştür. Sözleşmede sözü edilen eğlenceli etkinliklere katılma ve boş zamanlarını değerlendirme de çocuklar için en az oyun oynamak kadar önem teşkil etmektedir. Çocuklar boş zamanlarını değerlendirirken seçimini kendi yaptığı bir işle meşgul olabilecek, belki de yaşlılarıyla özgürce vakit geçirmesinin tadına varabileceklerdir (2).

Korunma Hakkı

Çocuğun korunma hakkı, yalnızca tek bir hak olarak düşünülmemelidir, birçok hakkın bir arada bulunduğu haklar grubudur. Çocuğun kimliğinin korunması, anne ve babasının velayetinden yararlanması, her türlü şiddetten, işkence, insanlık dışı muameleden ve cezadan korunması, özel durumdaki çocukların korunması gibi hakların tümü korunma hakkı kapsamında değerlendirilmektedir (7).

Tarih boyunca çocuklar, birçok kötü muameleye maruz kalmıştır. Hatta günümüzde de, bugüne dek belki de hiç olmadıkları kadar tehdit altındadırlar. Ne yazık ki çocuk haklarını merkezli politikalar üretilmediğinden çocuk ihmali ve istismarı yaygınlaşmaktadır. Çocuk istismarı; çocuğun fiziksel, ruhsal, duygusal alanlardaki gelişimini ve sağlığını olumsuz olarak etkileyen, yetişkinler davranışlarıdır. Çocuk ihmali ise çocuğun temel gereksinimlerinin çocuğun bakımını üstlenen kişilerce karşılanmaması durumudur (13). Sözleşmenin 19. maddesi devletlerin, çocukların bedensel saldırılara, şiddetin her türüsüne, suistimale, ihmale ve istismara karşı korunmaları için her türlü önlemi almaları gerektiğini bildirmektedir.

Sözleşmeye göre bazı çocukların özel olarak koruma altına alınmalarına gereksinim vardır. Engelli çocuklar, mülteci çocuklar, yetimler, azınlık ve etnik

gruplardan çocuklar için, pozitif ayrımcılık yapılması gerekir (18). Taraf devletler engelli çocukların toplumsal uyumlarının sağlanması için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Sığınmacı çocukları korumak, onlara yardımcı olmak ve ailelerindeki diğer bireylerle birlikte olmalarını sağlamak da taraf devletlerin görevleri arasındadır. Ayrıca taraf devletler azınlık gruplara mensup çocukların kültürel yaşamlarını sürdürme, kendi dinlerine inanma, kendi dillerini öğrenme ve kullanma hakkına sahip olduğunu kabul etmektedir (15).

Sözleşmede, çocukların eğitimine engel teşkil edecek, gelişim alanları açısından tehlikeli işlerde çalışmalarını engelleyecek önlemlerin alınmasının gerekliliği belirtilmiştir. Böylece çocukların ekonomik sömürüden korunmaları amaçlanmıştır. Tüm bunlarla birlikte sözleşmenin çeşitli maddeleri gereğince çocuklar, devletler tarafından her türlü uyuşturucu maddeden, kaçırılma, satılma, fuhuştan ve cinsel sömürüden korunacaklardır. Ayrıca kanunu ihlal ettiği iddiası ya da ithamı bulunan suçta sürüklenmiş çocuklar masumiyet karinesi, adil yargılanma gibi çeşitli güvencelerden yararlandırılarak korunmaya alınacaklardır (2).

Katılım Hakkı

Katılım hakkı, çocuk haklarına ilişkin diğer belgelerde sözü geçmeyen, ilk kez BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yer alan haklardan biridir (8,13). Katılım hakkı, sözleşmenin 12 ve 13. maddelerinde ele alınmaktadır (15). Çocukların kendileriyle ilgili her konuda herhangi bir zorlama, kısıtlama ya da şart ileri sürmeksizin görüşlerini ortaya koyabilmeleri katılım hakları kapsamına girmektedir. Herhangi bir beyanda bulunmak isteyen ve bu yeteneğe sahip her çocuk, fikir ve görüş bildirebilir. Çocukların görüşlerini bildirmelerinden kasıt yalnızca sözlü olarak açıklama yapma olarak algılanmamalıdır. Çocuklar şiir yazarak, resim yaparak, oyun oynayarak, şarkı söyleyerek ya da kendi seçecekleri başka sanatsal yollarla da kendilerini ifade edebilir. Çocuklar katılım haklarından yararlanırken desteklenmeli ve onlara bu konuda fırsat tanınmalıdır (2).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, katılım hakkı olarak tanımlanan hakların aile ortamında, okulda, doğanın ve çevrenin korunmasında, yaşadıkları

kentlerin, kasabaların ya da köylerin biçimlendirilmesinde, genel politikaların belirlenmesinde ve medyada olmak üzere çeşitli alanlarda kullanımının teşvik edilmesi gerektiğini bildirmiştir (2,8,13). Sözleşmenin 12. maddesindeki “çocuğun kendini ilgilendiren her konuda” ifadesi bir liste şeklinde sıralanarak sınırlandırılmamış, ucu açık bırakılmış, yalnızca ifade özgürlüğü kullanımının hangi alanlarda olabileceği konusunda tavsiyelerde bulunulmuştur. Katılım hakkı, çocukların edilgen olmaktan çıktığı, seslerini duyurmalarına olanak sağlayan önemli haklardan biridir.

Çocukların katılım haklarını gerçek anlamda kullanabilmeleri için yetişkinlerin çocukların gizil güçlerine inanmaları, becerilerine güvenmeleri, onları özgür birer birey olarak görmeleri gerekir. Yetişkinler tarafından benimsenmeyen katılım hakkının tam olarak yaşam bulması mümkün değildir. Hâl böyleyken, yetişkinlerin ne derece özgür olduğu, kendilerini ne derece özgürce ifade edebildikleri de irdelenmelidir. Yetişkinlerin bizzat kendileri özerk olamamışken, çocuklarının özerk olması, olası bile değildir (8). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi de son on yıldır raporlarında yetişkinlere ait birçok hakkın gereğince yerine getirilmediği için bu durumdan çocukların haklarının da olumsuz şekilde etkilenmesi konusundaki endişelerini dile getirmiştir (28).

2.6.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de Kitle İletişim Araçları

Çok sayıda kişiye eş zamanlı olarak bilgiye ulaşabilme olanağı tanıyan aygıtlar olarak tanımlanabilen kitle iletişim araçlarının en yaygınları kitap, dergi, gazete, sinema, televizyon, internet ve telefondur (13). Sözleşmenin 17. maddesinde kitle iletişim araçlarının öneminden söz edilmektedir: *“Taraflar Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraflar Devletler:*

- a. *“Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;*
- b. *Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;*
- c. *Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;*
- d. *Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;*
- e. *13 ve 18’inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.”*

Sözleşmenin bu maddesi, çocuk haklarının kitle iletişim araçlarıyla bağıntısı hususunda taraf devletlere çeşitli yükümlülükler getirirken, bir yandan da bu konuda yapılması gerekenleri açıklamaktadır (13). Buna göre; kitle iletişim araçları; çocukların bilgi edinmeleri, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin gelişimi ve eğitimlerine katkısı açılarından oldukça önemlidir.

Akyüz (2) çocukların görüşlerine başvuran, görüşlerini bildirmelerine olanak tanıyan bir medyanın varlığının gerekli olduğunu belirtmektedir (2). Çocukların görüşlerini serbestçe ifade edebilme haklarını yeterince ve gereğince kullanabilmeleri için öncelikle bir konuda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Çocukların çeşitli konularda bilgi edinmesinin yollarından biri de kitle iletişim araçlarıdır (7). Ancak bilgi edinme hakkından yararlanılırken 29. madde göz önünde bulundurulmalı, çocukların, onlar için zararlı olabilecek her türlü materyalden korunması konusunda gerekli özen gösterilmelidir (28).

2.7. Popüler Bilim Dergileri

Tüm dünyada bilimsel araştırmaların sayısı takip edilmesi güç bir hızda artmaktadır. Popüler bilim, bilimsel araştırmaların ve bu araştırmalar sonucunda elde

edilen bilgilerin herkes tarafından anlaşılabilir bir hâle dönüştürülmesi anlamına gelmektedir (29). Ancak bilimsel bilgilerin, gelişmelerin ve buluşların toplumun her kesiminden insanların anlayabileceği şekilde sadeleştirilmesi, bununla da kalmayıp okunabilir bir yazı olarak sunulması için özel bir uğraş gerekmektedir. Bilim ve toplum arasında bir köprü kurarak, bilimsel gelişmelerden toplumun haberdar edilmesi, popüler bilim yayıncılığı ile olası hâle gelmektedir (30).

Popüler bilim yayıncılığının bir kolu olan popüler bilim dergilerinin günümüzde gittikçe önemi artan bilimin popülerleştirilmesi ve sevdirmesi gibi amaçları bulunmaktadır. Popüler bilim dergileri, içeriğini oluşturan popüler bilim yazıları aracılığıyla bilim insanlarınca üretilen bilgilerin dağıtıcılığı görevini üstlenmektedir (31).

Toplumun bir parçası olan çocukların da tıpkı toplumun diğer bireyleri gibi bilimsel gelişmelerden haberdar edilmesi ve bilimle buluşması son derece önemlidir. Çocukların, en az yetişkinler kadar bilimsel bilgilere ulaşma, bilimi anlama ve bilime katkıda bulunmaya olanakları olmalıdır. Popüler bilim dergileri, çocukların yetişkinler aracılığıyla öğrenmelerinin olanaklı olmadığı pek çok bilimsel konu hakkında çocukları bilgilendirir. Çocukların doğaları gereği zaten var olan merak duygularını artırır (30,32).

Çocuklar için hazırlanan dergiler, çoğunlukla haftalık ya da aylık olarak düzenli aralıklarla yayımlanan, çocukların merak ettikleri ve ilgilerini çekebilecek çok çeşitli konularda yazılar bulunduran yapıtlardır (32,33). Ayrıca güncel olaylara yer vermeleri bakımından kitapların karşılayamadığı bazı gereksinimlere yanıt verebilirler. Çocukların özel ilgi alanlarına hitap etmesi açısından da çok değerlidirler (34,38). Eğlendirici ve zengin içeriklere sahip çocuk dergilerinin pek çok olumlu katkısından söz edilebilir. İlg çekici fotoğrafları, çizimleri ve yazılarıyla çocukların okuma isteği ve sevgisi kazanmalarına, estetik algılarının şekillenmesine, öğrenme ve araştırma duygularının harekete geçmesine, eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesine, yaşamı tanımalarına ve sevmelerine, bir yayını düzenli olarak takip etme alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olur (32,33,34,35,36). Ayrıca çocukların katkıda bulunduğu köşelere sahip çocuk dergileri, çocukların hayal güçlerinin zenginleşmesine,

yaratıcılıklarının pekiştirmesine, henüz keşfedilmemiş yetenek ve isteklerinin ortaya çıkarmasına katkıda bulunur (34,37,38).

Çocuklara seslenen eserlerin oldukça incelikli bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Bu anlamda çocuk dergilerinin yapısal özellikler bakımından sahip olması gereken bazı nitelikler bulunmaktadır (22,36,52). Dergilerde kullanılan kâğıt cinsi okumaya elverişli olacak şekilde seçilmelidir. Kolayca yıpranmayan, dayanıklı, mat, ön yüzünden bakıldığında arka yüzünü göstermeyecek gramajdaki kâğıtlar tercih edilmedir (33).

Dergide yer alan fotoğraf ve çizimler yazıyla ilişkili olmalı, anlatılmak istenen durumu somut bir şekilde yansıtmalıdır. Ayrıca yazı-çizim ya da yazı-fotoğraf dengesi, seslendiği okuyucu kitlesinin yaş ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır (39). Küçük yaşlardaki çocuklar için hazırlanan eserlerde, görsellerin sayfada kapladığı alan, metinlere göre daha fazla olması gerekir. Derginin kapağında yer alacak görseller hem çocukların ilgisini çekmeli hem de derginin içeriğini yansıtmalıdır. Dergi içeriğinde yer alan yazılarda kullanılan dil açık ve anlaşılır olmalı, farklı kişiler tarafından okunduğunda da aynı anlamı taşımasına özen gösterilmedir. Özellikle bilimsel bilgilerin aktarıldığı yazılarda, çocuk dergilerinin sahip olması gereken bu nitelik daha da önem kazanmaktadır. Uzun ve karmaşık cümlelerden kaçınılmalıdır. Çocukların günlük hayatta karşılaşılabilecekleri sözcükler tercih edilmelidir. Noktalama işaretlerinin yerinde kullanılması ve yazım kurallarına uyulması anlamayı kolaylaştıran önemli etkenlerdir. Çocukların dünyasına hitap edebilen ve ilgilerini çekebilen türden yazılara öncelik tanınmalıdır (33,38).

2.8. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergileri

2.8.1. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergilerinin Genel Özellikleri

Meraklı Minik, ülkemizde erken çocukluk dönemi için hazırlanan ilk ve tek popüler bilim dergisidir. Yıllık ortalama 100.000'lik baskı sayısı ile ülkemizde yayımlanan çocuk dergileri arasında en çok takip edilenlerden biridir. 2007 yılının Ocak ayından beri aylık olarak yayımlanan Meraklı Minik, üç ve üzeri yaşlardaki

çocuklara seslenmektedir. Dergi, bir yetişkin desteği ve yönlendirmesiyle okunacak şekilde hazırlanmaktadır. Her ayın 1'inde okuyucularıyla buluşmaktadır.

15 Ocak 1998 tarihinde yayımlanmaya başlayan Bilim Çocuk ise yedi yaş ve üzeri çocuklar için hazırlanan bir popüler bilim dergisidir. Bilim Çocuk ülkemizin en çok okunan dergilerinden biridir. Her ayın 15'inde okuyucularıyla buluşmaktadır. Yıllık ortalama baskı sayısı 150.000 kadardır.

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde bilim, sanat, teknoloji ve spor alanlarından birçok farklı konuya yer verilmektedir. Meraklı Minik tematik bir dergidir. Her sayısında önceden belirlenmiş belirli bir temaya ilişkin yazılar, etkinlikler ve eklere yer verilmektedir. Kutuplarda yaşam, sağlığı koruyorum, sinema, itfaiye, arkeoloji, postane gibi temalar şimdiye dek ele alınanlardan bazılarıdır. Bilim Çocuk dergisinde ise her ay birkaç ana konu seçilmekte ve diğer konular ana konularla bağlantılı olacak şekilde belirlenmektedir. Meraklı Minik 32 sayfadan, Bilim Çocuk 64 sayfadan oluşmaktadır. Dergileri benzerlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri ticari kaygı güdülmeden hazırlanıyor olmasıdır. Her iki dergide de reklama yer verilmemektedir.

Meraklı Minik dergisinin ekibinde bir yayın yönetmeni, bir editör, iki yazar, bir çizer, bir grafik tasarımcı ve bir redaktör bulunmaktadır. Bilim Çocuk dergisi ekibindeyse bir yayın yönetmeni, bir editör, üç yazar, bir çizer, bir grafik tasarımcı ve bir redaktör görev yapmaktadır. Dergilerdeki sayfalardan bazıları da bağımsız çalışan yazar ve çizerler tarafından hazırlanmaktadır. Yazılar, dergilerin yazarları tarafından hazırlanmaktadır. Yazıların bilimsel açıdan doğruluğu ve seslendiği yaş grubunda bulunan çocukların gelişim düzeylerine uygunluğu yayın yönetmeni ve editör tarafından kontrol edilmelidir. Redaktör ise metinleri dil açısından kontrol ederek, yazım yanlışı ve anlatım bozukluğu olup olmadığını incelemeli, derginin yayıma hazır hâle getirilmesine katkıda bulunmalıdır. Dergilerin ekiplerinde görev alacak kişilerin, (özellikle yayınları yönetecek kişiler) Türk kamu yönetiminde benimsendiği söylenen liyakat ilkesine göre, bu görevleri başarıyla yapabilecek, uyumlu, hak eden, yetenekli en önemlisi de çalışmayı seven insanlar olmaları gerekmektedir.

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin benimsediği bazı ilkeler şöyle özetlenebilir:

- Dergi içeriğinin çocukların hayal güçlerini geliştirecek nitelikte olmasına dikkat edilir.
- Çocuklara, pek çok bilimsel bilgiyi aktarmak mümkündür. Ancak bu noktada yaratıcılık kullanarak işin içine eğlence katılmalıdır.
- Yazılar oluşturulurken okuyucuların yaş ve gelişim düzeyleri dikkate alınır.
- Çocukların karşılaşmaya hazır olmadıkları bilgiler vermek, bilgi vermenin onlara sağlayacağı yarardan daha çok zarara yol açabilir. Bu nedenle bu tür konulara yer verilmez. Felaket haberleri, ölüm, cinsellik ve bazı tıbbi konular gibi...
- Tek bir çocuğu bile olumsuz etkilememeye özen gösterilir.
- Olabildiğince Türkçe sözcükler seçilir.
- Sade anlatımlar tercih edilir.
- Cümlelerin olabildiğince kısa olmasına dikkat edilir.
- Çocukların anlamını bilemeyecekleri sözcükler kullanılmaz. Çocukları yeni sözcüklerle tanıştırmak gerektiğindeyse mutlaka açıklaması yapılır.
- Toplumun duyarlı olduğu, kesin sonuçları bilinmeyen, tartışmaya açık ve araştırmaların tamamlanmadığı konularda güvenilir, net ve en son bilgiler aktarılmaya dikkat edilir.
- Bilgiler çocuklara dayatılmaz, yalnızca farkındalıklarının artması sağlanır. Çevrelerini sorgulamalarına olanak verecek bir yaklaşım tercih edilir.
- Yazılar hazırlanırken basitten karmaşığa, yakından uzağa yaklaşımlarına dikkat edilir.
- Yazılarda nasihat verilmez.
- İçeriğin çocukların becerilerini geliştirecek, onlara yeni beceriler kazandıracak nitelikte olmasına dikkat edilir.
- Klişelerden uzak durulur.

2.8.2. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergilerinin Basım Özellikleri

Meraklı Minik dergisi 195 x 270 mm boyutlarındadır. Tel dikişli ciltleme yöntemi kullanılmaktadır. 32 iç sayfa ve 4 sayfa kapak olmak üzere 2 formadan oluşmaktadır. Derginin iç kâğıdı 115 gram parlak kuşe, kapak kâğıdı ise 200 gram parlak kuşe olarak basılmaktadır.

Bilim Çocuk dergisiyse 210 x 297 mm boyutlarındadır. Tel dikişli ciltleme yöntemi kullanılmaktadır. 64 iç sayfa ve 4 sayfa kapak olmak üzere 4 formadan oluşmaktadır. Derginin iç kâğıdı 90 gram parlak kuşe, kapak kâğıdı ise 200 gram parlak kuşe olarak basılmaktadır. Dergiyle birlikte verilen kâğıt boyutları ve türleri şöyledir:

- Kartlar: Meraklı Minik dergisinin her sayısında 19,5 x 27 cm boyutunda üç tabaka olarak yarım kesimli kartlar verilmektedir. 350 gram parlak kuşe kâğıtlara basılan bu kartlar çift taraflı lak kaplanmaktadır. Bilim Çocuk dergisi içinse derginin her sayısında 6,5 x 9 cm boyutunda 27 adet kart verilmektedir. Kart kâğıdı 350 gram parlak kuşe olarak belirlemiştir. Çift taraflı lak kaplanmaktadır.
- 190 Gram Bristol Ekler: İki adet 19 x 27 cm boyutunda, 190 gram birinci kalite çift taraflı baskılı bristol cinsi karton dergilerle birlikte verilebilmektedir. Yarım kesim ya da perforaj da yapılabilir.
- 220 Gram Bristol Ekler: Bir adet 19 x 27 cm boyutlarında 220 gram birinci kalite çift taraflı baskılı bristol cinsi karton dergiyle birlikte ek olarak verilebilir. Yarım kesim ve perforaj yapılabilir.
- 350 Gram Bristol Ekler: İki adet 19 x 27 cm boyutlarında 350 gram birinci kalite çift taraflı baskılı bristol cinsi karton dergiyle birlikte ek olarak verilebilir. Yarım kesim ya da perforaj yapılabilir.
- 135 Gram Kuşe Ekler: 38 x 27 cm boyutlarında 135 gram çift taraflı baskılı kuşe kâğıt dergiyle birlikte verilebilir.
- Poster: 38 x 54 cm boyutlarında 115 gram kuşe kâğıda çift taraflı baskılı poster katlanarak dergiyle birlikte verilebilir. Poster kâğıtları katlanarak tel dikişli kitapçık biçiminde de verilebilmektedir.

- Çıkartma: Derginin her sayısında 18,5 x 27 cm boyutunda kolay çıkarılabilen 125 gram 1. kalite çıkartma kâğıdına basılan çıkartmalar verilir. Bir tabaka çıkartma sayfası yarım kesimli küçük parçalardan oluşur.
- 90 Gram 1. Hamur Ekler: 18,5 x 27 cm boyutunda 90 gram birinci hamur kâğıda basılı 8 sayfalık tel dikişli özel bölüm verilebilir. Gerektiğinde kâğıt miktarı aynı kalmak koşuluyla katlama sayısı artırılabilir.
- 90 gram kuşe ekler: Derginin her sayısında 2 x A4 boyutunda 90 gram kuşe kâğıda çift tarafı baskılı origami kâğıtları dergiyle birlikte verilebilmektedir.
- Kutu: Yılda bir kez Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergisinin bir yıllık (12 aylık) sayısının içine koyulabileceği oluklu mukavvadan kutu verilmektedir. Kutunun üzeri baskılı ve selofanlı kuşe kâğıtla kaplanmaktadır.

2.8.3. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergilerinin Görsel Özellikleri

Meraklı Minik dergisinde zengin görsel öğeler bulunmaktadır (40). Bilim Çocuk dergisinin tasarımı oldukça hareketlidir (41). Dergilerde yer verilen yazıların bazıları çizimli, bazıları fotoğraflı, bazıları da hem çizim hem de fotoğraf kullanılmak üzere hazırlanmaktadır. Yazıların çoğunluğu dergi ekibinden Pınar Büyükgöral tarafından çizilmektedir. Diğer sayfalardaki çizimlerse Ayşe İnan Alican, Nazlı Tunalı, Göksu Karaca, Bengi Gençler, Angela Esin Özbek ve Bilgin Ersözlü gibi çocuklar için bilimsel konularda çizim yapma becerilerine sahip bağımsız çalışan çizerler tarafından hazırlanmaktadır. Dergide kullanılan fotoğraflar ise “Alamy, GettyImages, istock ve Science Photo Library” gibi yıllık anlaşma imzalanan fotoğraf ajanslarının internet sitelerinden, telif hakları ödenerek satın alınmaktadır. Meraklı Minik’te ön kapakta derginin içeriğini yansıtan bir çizim, arka kapakta ise çoğunlukla bir, bazen de birkaç fotoğraf yer almaktadır. Bilim Çocuk’ta ise ön kapakta içerikteki temalardan birine uygun bir fotoğraf, arka kapaktaysa Meraklı Minik dergisinin yeni sayısından seçilmiş birkaç sayfanın görseli bulunmaktadır.

2.8.4. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergilerinin Amaçları

Çocukların merak, keşif, araştırma duygularını harekete geçirmek, öğrenme gereksinimlerini karşılamak, çocukları yaşama hazırlamak, onlara bilimin gündelik yaşamın bir parçası olduğunu göstermek, çocukların da bilime katkıda bulunabileceği konusunda farkındalık yaratmak, çocukların hayal güçlerini, yaratıcılıklarını geliştirmek ve erken yaşlarda bilimsel düşünme becerileri kazandırmak Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin amaçlarından bazılarıdır.

2.8.5. Meraklı Minik Dergisinin Sabit Köşeleri

Meraklı Minik dergisinin her sayısında yer verilen dört sabit köşesi vardır: Çok Merak Ediyorum, Haydi Mutfağa, Küçük Eller İşbaşında ve Kitap...Oyun...Öneri...

Çok Merak Ediyorum

İki sayfadan oluşan “Çok Merak Ediyorum” okuyucuların katkıda bulunduğu köşelerden biridir. Bu köşede iki sayı önceden duyurulan bir konuyla ilgili okuyucuların gönderdiği bir ya da birkaç sorunun yanıtına yer verilmektedir. Köşede genellikle iki sayfaya yayılan bir fotoğraf kullanılır. Okuyucular, posta, e-posta ve derginin internet sitesi aracılığıyla sorularını ulaştırabilirler (<http://www.merakliminik.tubitak.gov.tr/form/cok-merak-ediyorum>).

Haydi Mutfağa

“Haydi Mutfağa” adlı köşede derginin temasıyla ilgili olarak çocukların bir yetişkinle birlikte yapabilecekleri yiyeceklerin tariflerine yer verilmektedir. İki sayfadan oluşan bu köşenin yazısı ve fotoğrafları bağımsız çalışan yazarlardan biri olan Deniz Özmen tarafından hazırlanmaktadır.

Küçük Eller İşbaşında

“Küçük Eller İşbaşında” iki sayfadan oluşan ve okuyucuların katkıda bulunduğu köşelerden bir diğeridir. Her sayıda okuyuculardan maket, kukla ve maske gibi ayın

temasıyla ilgili bir ürün tasarımları istenir. Köşede, okuyucuların tasarımlarıyla birlikte çekilip gönderdikleri fotoğraflar yer alır. Derginin bu iki sayfasında yer verilemeyen fotoğraflar internet sayfasına yüklenir. Okuyucular posta, e-posta ve derginin internet sitesi aracılığıyla fotoğraflarını ulaştırabilir.

Kitap Oyun Öneri

“Kitap Oyun Öneri” yetişkinlere seslenen bir köşedir. Her sayıda ailelerin ya da öğretmenlerin çocuklarla birlikte oynayabilecekleri oyun önerileri ve birlikte yapabilecekleri etkinlik önerileri sunulmaktadır. Bu etkinlikler bir müze ya da tiyatro gezisi düzenlemek, gökyüzü gözlemi yapmak, birlikte bir bitki yetiştirmek olabilir. Ayrıca bu köşede zaman zaman ayın temasına uygun olarak seçilmiş bir ya da birkaç kitabın tanıtım yazılarına da yer verilmektedir.

2.8.6. Bilim Çocuk Dergisinin Sabit Köşeleri

Bilim Çocuk dergisinin her sayısında yer verilen on iki adet sabit köşe bulunmaktadır.

Ne Var Ne Yok

“Ne Var Ne Yok” köşesi 1999 yılından bu yana hazırlanmaktadır. Her ay dünyadan ve ülkemizden bilim, teknoloji, sanat ve sporla ilgili güncel, ilgi çekici bilimsel haberlere, çocuklara yönelik çeşitli etkinlik duyurularına yer verilmektedir.

Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri

2007 yılından bu yana dergide düzenli olarak yayımlanan “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” köşesi Bilgin Ersözlü tarafından hazırlanmaktadır. İki sayfadan oluşan bu köşede her ay çeşitli alanlarda bilimsel çalışmalar yapmış olan bilim insanlarının yaşam öykülerine yer verilmektedir. Öyküler, Simit ve Peynir adındaki iki çizgi roman kahramanıyla birlikte okuyuculara sunulmaktadır.

Çizmeli Harikalar

Gökçe Akgül tarafından hazırlanan bu köşede her ay çeşitli nesnelerin ya da canlıların nasıl çizileceği aşama aşama gösterilmektedir. Sonrasında da çizilen nesne ya da canlıyla ilgili bilgiler verilmektedir.

Evde Bilim

“Evde Bilim” köşesinde, okuyucuların kolayca bulabilecekleri ya da satın alabilecekleri malzemelerle yapılabilen bilim deneylerine yer verilmektedir. Bu deneyler okuyuculara sunulmadan önce malzemeleri tedarik edilerek yazar ekibi tarafından yapılmaktadır. Yayımlanmasına karar verilen deneyler, kuruma davet edilen 7-12 yaş grubu arasındaki çocuklarla birlikte yapılır ve deneyin yapılış aşamaları bir fotoğrafçı tarafından fotoğraflanır. Bu köşeye ayrılmış iki sayfada deneyin yapılışına ait fotoğraflara ve deneyin bilimsel açıklamasına yer verilir.

Gökyüzü Günlüğü

Her ay gök cisimlerinin gökyüzündeki konumları ve çeşitli gök olayları hakkında bilgilerin yer aldığı “Gökyüzü Günlüğü” köşesi Alp Akoğlu tarafından hazırlanmaktadır. 2005 yılından bu yana yayımlanan bu köşede okuyucuların gökyüzü gözlemi yapmalarına olanak sağlayacak çeşitli ipuçları ve önerilere de yer verilmektedir.

Düşünerek Eğlenelim

2001 yılından bu yana yayımlanan “Düşünerek Eğlenelim” köşesi Banu Binbaşaran Tüysüzoğlu tarafından hazırlanmaktadır. İki sayfa olan bu köşede her ay üç ya da dört bilmeceye ve bulmacaya yer verilmektedir.

Yeni Bir Kitap

“Yeni Bir Kitap” adlı köşede bazen TÜBİTAK yayınlarından, bazen de farklı yayınevlerinden çıkan, okuyucuların ilgisini çekebilecek bir kitabın tanıtım yazısına yer verilmektedir.

Gözlem Defterinizden

Okuyucuların katkılarıyla hazırlanan bu köşe tek sayfadan oluşmaktadır. Her ay, iki sayı sonra yayımlanmak üzere belirli bir konuda okuyuculardan gözlem yapmaları istenmektedir. Okuyucuların e-posta, posta ve derginin internet sitesi aracılığıyla gönderdikleri gözlem notlarından üç ya da dört tanesi bu köşede yayımlanmaktadır.

Mektup Kutusu

Dergide bir sayfa olarak yer alan bu köşe okuyucuların katkılarıyla hazırlanmaktadır. Her ay okuyucular, e-posta, posta ve derginin internet sitesi aracılığıyla gönderdikleri mektuplarda görüşlerini, önerilerini ve dergi hakkındaki düşüncelerini paylaşmaktadır.

Sorun Söyleyelim

Dergide bir sayfa olarak yer verilen “Sorun Söyleyelim” okuyucuların katkılarıyla hazırlanmaktadır. Okuyucuların merak ettikleri, e-posta, posta ve derginin internet sitesi aracılığıyla dergi ekibine ulaştırdıkları sorulara ve bu soruların yanıtlarına yer verilmektedir.

Sizden Gelenler

Dergide iki sayfa olarak yer verilen “Sizden Gelenler”, okuyucuların katkılarıyla hazırlanmaktadır. Her ay, iki sayı sonra yayımlanmak üzere belirli bir konuda okuyuculardan resim yapmaları istenmektedir. Bu köşede okuyucuların e-posta ya da posta yoluyla dergi ekibine ulaştırdıkları on beş kadar resim yayımlanmaktadır.

Bizim Sokak

Esin Özbek tarafından hazırlanan “Bizim Sokak” kölesi dergide iki sayfa olarak yer almaktadır. 2008 yılından beri yayımlanan bu köşede, aynı sokakta yaşayan dört arkadaşın maceraları çizgi roman şeklinde anlatılmaktadır.

2.8.7. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergileriyle Birlikte Verilen Ekler

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin her sayısında boy cetveli, çıkartma, domino, kartlar, kitapçık, kutu tiyatrosu, maket, masaüstü oyunu, maske, öykü zarları, parmak kuklaları, süs, poster, şapka, taç ve tombala gibi çeşitli eklerden birkaçı dergiyle birlikte verilmektedir.

Kartlar

Hem Meraklı Minik hem de Bilim Çocuk dergisinin her sayısında düzenli olarak verilen eklerden biridir.

Meraklı Minik Kartları: Kartlarda kimi zaman fotoğraf kimi zaman da çizim kullanılmaktadır. Kartlar genellikle eşleme oyunu oynamak üzere hazırlanmaktadır. Kartlar, bazen de dergiyle birlikte ek olarak verilen bu kartlar başka bir oyuna dâhil edilir. Afrika Hayvanları Kartları, Balina Eşleme Kartları, Deniz Taşıtları Kartları vb.

Bilim Çocuk Kartları: Her ay Bilim Çocuk dergisiyle birlikte verilen kartların sayısı on sekizle yirmi yedi arasında değişmektedir. Kartların konusu dergi içeriğinde verilen konulardan biriyle ilişkili olacak şekilde seçilir. Dünyadan İlginç Mağaralar Kartları, Takımyıldızı Kartları, Soğanlı Bitkiler Kartları vb.

Çıkartmalar

Çıkartmalar 18,5 x 27 cm boyutlarında 125 gram 1. kalite çıkartma kâğıdına basılır. Ara sıra dergilerin sayfalarındaki bazı etkinliklerde, dergiyle birlikte ek olarak verilen çıkartmalar kullanılmak üzere hazırlanabilir. Böyle durumlarda çıkartmalarda bu etkinliklerde kullanılacak fotoğraflar ya da çizimler bulunur. Bunun dışında genellikle dergilerin iç sayfalarında ve eklerde kullanılan görseller çıkartmalarda yer alır.

Poster

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergileriyle birlikte ek olarak zaman zaman 38 x 54 cm ya da 38 x 27 cm boyutlarında kuşe kâğıda, çift tarafına da baskı yapılabilen posterler verilmektedir. Posterlerde genellikle temayla ilgili bir hayvanın fotoğrafı kullanılmaktadır. “Asya Filleri Poster”, “Balaraları İşbaşında Poster”, “Denizaltı Poster” vb.

Masaüstü Oyunları

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergileriyle birlikte sık sık verilen eklerden biri olan masaüstü oyunları çoğunlukla zar atarak ilerlenen türde, özgün olarak hazırlanmaktadır. Masaüstü oyunla birlikte, oyunda kullanılmak üzere tasarlanmış zarlar, piyonlar ve kartlar da ek olarak verilmektedir. “Çiğdemler Çiçek Açıyor Oyunu”, “Bombuslar Çiçekleri Dolaşıyor Oyunu”, “Atık Toplama Oyunu” vb.

Maket

Konular denk düştükçe dergilerin çizeri tarafından tasarlanan maketler dergilerle birlikte ek olarak verilmektedir. Maket parçalarının makasla kesilmesi gerekmeden, bulunduğu kartondan ayrılabilmesi için matbaa tarafından yarım kesim, katlama kolaylığı için de pilyaj yapılmaktadır. “Ambulans Maketi”, “Fotoğraf Stüdyosu Maketi”, “Köprü Maketi” vb.

Maske

Dergilerle birlikte ek olarak zaman zaman hayvan maskeleri de verilmektedir. Maskeler dergilerin seslendiği yaş grubundaki çocukların yüzüne uygun olacak büyüklükte tasarlanmaktadır. “Bozayı Maskesi”, “İbibik Maskesi”, “Susamuru Maskesi” vb.

Tombala

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde ek olarak verilen oyunlardan biridir. Tombalayla birlikte tombala kartları ve kapatma pulları da hazırlanmaktadır. Ağaç tombalası, hayvan resimli tombala, tiyatro sahnesi tombalası ve uykuya hazırlık tombalası şimdiye dek dergilerle birlikte verilen tombalalardan bazılarıdır.

Öykü Anlatma Zarları

Öykü anlatma zarları her yüzünde resim olan altı yüzlü üç zardan oluşmaktadır. Bu zarlarda yer alan çizimler dergilerin temasıyla ilişkili bir konuda olabilmektedir. Okuyucular bu üç zarı aynı anda atarak bir öykü uydurma oyunu oynamaktadır.

Kutu Tiyatrosu

Kutu tiyatrosu, ayakta durabilen bir sahneden, sahnenin dekorlarından ve kuklalardan oluşmaktadır. Kuklalar, kutu tiyatrosunun iki yanından içeri sokularak oynatılmaktadır.

Boy cetveli

Yalnızca Meraklı Minik dergisinde verilen eklerden biridir. Dergiyle birlikte ek olarak verilen boy cetveli için matbaa sözleşmesinde yer alan 115 gr poster kâğıdı uzun bir şerit elde edilecek şekilde kullanılmaktadır.

Domino

Domino için yirmi sekiz domino kartı gerekir. Bu kartlar üzerindeki resimlere göre oyuncular tarafından sırayla uç uca eklenerek oynanır. Oyuncak at dominosu, balık dominosu, çiçek dominosu ve su kuşları dominosu şimdiye dek ek olarak verilen dominolardan bazılarıdır.

Kitapçık

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergileriyle birlikte ek olarak verilen kitapçıklar on altı ya da otuz iki sayfadan oluşmaktadır. Hamur ya da kuşe kâğıda basılarak tel dikişli olacak şekilde okuyuculara sunulmaktadır. “Yaz Ziyaretçisi Kuşlar Kitapçığı”, “Amatör Böcekbilimcinin Elkitabı”, “Doğa Gezgininin Rehberi” vb.

Şapka

Şapkalar genellikle yüksek gramajlı bristol cinsi karton kâğıda basılır. Ayrıca şapkalar tasarlanırken dergilerin seslendiği yaş grubundaki çocukların yaklaşık olarak baş büyüklükleri hesaba katılmaktadır. “Denizkaplumbağası Şapkası”, “Dinozor Şapkası”, “İtfaiyeci Şapkası” vb.

Taç

Taçlar da şapkalar gibi yüksek gramajlı bristol cinsi karton kâğıda basılmaktadır. Yine dergilerin okuyucusu olan çocuklara uygun olması için çocukların ortalama baş büyüklüklerine göre tasarlanmaktadır. “Arı Tacı”, “Örümcek Tacı”, “Uğurböceği Tacı” vb.

Parmak Kuklaları

Yalnızca Meraklı Minik dergisinde verilen eklerdendir. Parmağa geçirilerek hareket ettirilen parmak kuklalarda derginin giriş yazısındaki öyküde geçen kahramanların çizimleri olabileceği gibi derginin o ayki temasında ele alınan başka bir canlının ya da nesnenin çizimi de olabilmektedir.

Okul Etiketleri

Her yıl okulların açılacağı ayda Bilim Çocuk dergisiyle birlikte okul etiketleri verilmektedir. Okul etiketleri genellikle o sayı içinde dergide yer alan konularla ilgili çizimlerden oluşur. Etiketler çıkartma kâğıdına basılmaktadır.

Takvim

Bilim Çocuk dergisinin Ocak sayısı ile birlikte her yıl bir takvim verilmektedir. Takvimler duvara asılabilen ya da bir masanın üstünde duracak şekilde tasarlanmaktadır.

Süs

Bilim Çocuk dergisiyle birlikte verilen süsler genellikle 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı gibi özel günlerde okuyucuların evlerini ve sınıflarını süsleyebilmesi amacıyla verilmektedir.

2.8.8. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk Dergilerinde Yer Verilen Etkinlikler

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin her sayısında temayla ilgili değinilecek konular içerik planı hazırlanırken belirlenmektedir. İçerik planındaki konular bazen düz yazı bazen de etkinlik şeklinde okuyuculara sunulmaktadır. Her iki dergide de hemen her yazının ardından bir etkinliğe yer verilmektedir. Bu etkinliklerin yazıda anlatılan konuyu destekleyici nitelikte olmasına dikkat edilmektedir.

Labirent, örüntü, grafik oluşturma, yön bulma, eşleme, bilmece - bulmaca, resimli öykü, sayı sayma, benzerlik bulma - fark bulma, fotoğraf inceleme, zaman sıralaması, öykü anlatma, mini kitap yapma, çıkartmalı etkinlik, elişi ve deney dergilerde yer verilen etkinlik türlerinden bazılarıdır.

Ayrıntı Bulma

Ayrıntı bulma etkinliğinde okuyuculardan bir çizimin ya da fotoğrafın içinden alınmış küçük resimleri, sayfada gördükleri büyük resimde bulmaları istenmektedir.

Benzerlik Bulma - Fark Bulma

Bu tür etkinliklerde okuyuculardan yan yana sayfalarda ya da aynı sayfada birlikte gördükleri iki görsel arasındaki farkları ya da benzerlikleri bulmaları istenmektedir.

Çıkartmalı Etkinlik

Dergilerle birlikte ek olarak verilen çıkartmaların etkinliğe dâhil edildiği her türlü etkinlik, çıkartmalı etkinlik olarak tanımlanmaktadır.

Labirent

Labirent etkinliğinde, okuyuculardan bir başlangıç noktasından bir bitiş noktasına ulaşan yolu bulmaları istenmektedir.

Sayı Sayma

Sayı sayma etkinliklerinde, okuyuculardan sayfada gördükleri nesnelere ya da canlıları saymaları istenmektedir.

Grafik Oluşturma

Grafik oluşturma etkinliğinde, okuyuculardan sayfadaki nesnelere ya da canlıları saydıktan sonra sayfada gördükleri tablodaki kutucuklardan buldukları sayı kadarını boyamaları istenmektedir.

Mini Kitap Yapma

Mini kitap yapma etkinliğinde, bir sağ sayfa ve arkasından gelen sol sayfa olmak üzere iki sayfa kullanılır. Okuyucular sayfayı, belirtilen yerlerden kesip katlayarak bir mini kitap elde eder.

Canlandırma

Canlandırma etkinliklerinde okuyuculardan “-miş gibi” davranmaları istenmektedir. Etkinliğin konusuna göre bir canlıyı ya da bir olayı canlandırabilirler. Okuyuculardan bu canlandırmayı dans ederek yapmaları da istenebilir.

Deney Yayma

Çocuklara bilimsel bir gerçeği göstermek ve yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlamak amacıyla ara sıra dergilerde deneylere yer verilmektedir.

Elişi

Dergilerde ara sıra okuyucuların kolayca bulabilecekleri malzemelerle yapılabilecek çeşitli elişi örneklerine yer verilmektedir. Sayfada bu elişi örneklerinin nasıl yapıldığını tarif eden yazılar yer almaktadır.

Eşleme

Eşleme etkinliklerinde okuyuculardan bazı özellikleri bakımından birbirine benzeyen ya da birbirinden ayrılan şeyleri birbirleriyle eşlemeleri istenmektedir.

Fotoğraf İnceleme

Okuyuculardan sayfada yer verilen bir ya da daha fazla sayıdaki fotoğrafı incelemeleri istenir. Okuyuculara fotoğraftaki detaylar anlattırılabilir ya da fotoğrafla ilgili sorular sorulabilir.

Örüntü

Örüntü adı verilen etkinliklerde, sayfanın girişinde belirli bir düzene göre sıralanmış iki ya da daha fazla sayıda görsel bulunmaktadır. Bu görsellerin aynı düzende sıralanmış çok sayıda tekrarına yani örüntüsüne yer verilmektedir. Örüntü etkinliklerinde okuyuculardan yarım bırakılmış bir örüntüyü tamamlamaları, örüntüyü takip ederek belirli bir hedefe ulaşmaları ya da örüntüdeki yanlışları bulmaları istenmektedir.

Öykü Anlatma

Okuyuculardan sayfada yer alan çizimle ya da fotoğrafla ilgili bir öykü anlatılması istenen etkinlik türüdür.

Resim Yapma

Resim yapma etkinliğinde, okuyucuların çizim yapmaları için sayfada boş bir alan bırakılmaktadır. Okuyuculardan bu boş alana yönergeye uygun bir resim yapmaları istenmektedir.

Resimli Öykü

Genellikle Meraklı Minik dergisinde yer verilen ve iki sayfa olarak hazırlanan resimli öykü etkinliklerinde derginin temasıyla ilgili bir öykü oluşturulmaktadır. Bu öyküde geçen bazı nesnelere ya da canlıların çizimleri, öykünün çeşitli yerlerinde yazılarının yerine yerleştirilmektedir. Örneğin öyküde “çilek” sözcüğü yerine çilek resmi yer almaktadır.

Şarkı Söyleme

Meraklı Minik dergisinin bazı sayılarında ele alınan temayla bağlantılı bir ya da iki paragraflık şarkı sözü yazılır. Okuyuculardan bu sözlere bir şarkı uydurmaları istenir. Bazen de bu şarkı sözleri bilindik bir şarkının melodisiyle birlikte söylenebilir.

Yön Bulma

Yön bulma etkinlikleri genellikle iki sayfaya yayılan çizimle verilmektedir. Okuyuculardan, bir yerden başka bir yere ulaşmak için izlenmesi gereken yolu bulmaları istenmektedir.

Zaman Sıralaması

Zaman sıralaması etkinliğinde okuyuculardan bir olayın oluş sırasını gösteren resimlerin doğru sıralamasını bulmaları istenmektedir.

Bilmece – Bulmaca

Bilim Çocuk dergisinde yer verilen bu tür etkinlikler, çengel bulmaca, fotoğraflı bulmaca, sözcük bulmaca, kare karalamaca olarak hazırlanabilir. Bilmece-bulmaca

etkinlikleri, çeşitli bilimsel terimlerin pekiştirilmek istendiği durumlarda tercih edilmektedir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Tezin bu bölümünde; araştırmanın modeli, veri toplama araçları, araştırmanın evreni, çalışma grubu ve verilerin nasıl analiz edildiği ile ilgili konularda bilgilere yer verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak oluşturulmuştur. Nitel araştırma; toplumsal yaşamın gözleme dayalı detaylarından çıkarımların yapıldığı, çoğunlukla tümevarımsal bir yaklaşımla, matematiksel ve istatistiksel verilere dayandırılmayan, nicel araştırmalara kıyasla daha az standartlaştırılmış, analizin, çalışmanın her aşamasında kendini gösterdiği bir araştırma türüdür (11, 42). Nitel araştırmalarla zengin betimlemelerle benzenmiş, oldukça açıklayıcı bir sonuç ortaya koyulur. Sayısal verilerden ziyade; sözcükler ve görsel öğeler ön plandadır (43). Nitel araştırmalarda araştırmacı işin merkezindedir, araştırmacının duygu ve düşünceleri de işe koşulur. Toplanan verilerden yola çıkılarak, henüz bilinmeyen bazı sonuçların ve kavramların birbiriyle ilişkileri derinlemesine açıklanır (44).

Nitel araştırmalarda; araştırmacının veri elde edeceği kaynaklara ulaşılabilir olması ve araştırılan konuyu yakından tanıması oldukça önemlidir. Nitel araştırmalar, bilimsel araştırmalardan beklenen “nesnellik” özelliğine bir adım daha uzak olmaları nedeniyle sık sık eleştirilir. Ancak nicel ya da nitel olarak ayırt etmeksizin bilimsel araştırmaların hiçbirinde tamamıyla nesnellik elde etmek mümkün değildir. Bu nedenle de elde edilmesi mümkün olmayan kusursuz bir nesnellik pahasına, araştırmacıların, daha ulaşılabilir konumda olduğu ve daha geçerli bilgiler elde edebileceği veri kaynaklarından vazgeçmemeleri gerekir (82). Bu tezin araştırmacısı, popüler bilim yazarı olarak iki yıl süreyle hem Meraklı Minik hem de Bilim Çocuk dergilerine, ardından altı yıl süreyle yalnızca Meraklı Minik dergisinde görev yapmıştır. Ayrıca bir yıl kadar da Meraklı Minik dergisinin yayın yönetmenliği görevini yürütmüştür. Araştırmacının, araştırmanın örneklemini oluşturan veri kaynaklarını

çok yakından tanınması ve bu kaynaklara başka araştırmacılara kıyasla çok daha kolay bir şekilde ulaşabilmesi, bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur.

Aynı zamanda araştırmacıların merak duygusu ve öğrenme isteği bilgiye ulaşmanın ve bilimin özünü oluşturmaktadır. Bilimsel araştırmanın ilk basamağı da sorgulamak ve merak etmektir. Nitel araştırmalarda, araştırmanın konusu seçilirken, söz konusu araştırmanın literatüre katkı sağlaması gerekliliğinin yanı sıra araştırmacının merakını da gidermelidir (82,83).

Araştırmacının; “Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergileri çocuk hakları ile uyumlu içeriklere sahip mi? Dergiler, çocuk haklarını ihmal ve ihlal eden ögeler barındırıyor mu? Dergilerdeki metinsel ve görsel ögelerin çocuk haklarının alt kategorilerine (yaşama, gelişme, katılım, korunma) yer verme düzeyi nedir?” sorularının yanıtlarını öğrenme isteği, bu araştırmanın çıkış noktalarından bir diğeridir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Veri Kaynağı

Bilim Çocuk ve Meraklı Minik dergilerinin bugüne dek yayımlanan tüm sayıları araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. 2019 yılının Mayıs ayı itibarıyla, bugüne dek toplam 151 Meraklı Minik, 259 Bilim Çocuk dergisi okuyucularıyla buluşmuştur.

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilmiş sekizer sayısı araştırmanın veri kaynağı olarak belirlenmiştir. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin temaları belirlenirken mevsimsel değişikliklerden ve güncel bilimsel gelişmelerden yola çıkılmaktadır. Mevsimlerin temalar üzerindeki etkisi ve temaların da okuyuculara sunulacak popüler bilim yazılarının içeriklerine yansımaları gibi nedenlerle hem Meraklı Minik dergisinin hem de Bilim Çocuk dergisinin ilkbahar, yaz, sonbahar, kış olmak üzere dört farklı mevsimde yayımlanmış ikişer sayısı basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Böylece her iki dergiden de sekizer sayı olmak üzere toplam on altı sayı araştırmanın veri kaynağını oluşturmuştur.

3.3. Veri Toplama İşlemi

Bu çalışmada çözümlene kategorisi çocuk hakları olarak belirlenmiş; bu kategori de kendi içinde, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye dayanarak yaşama, gelişme, korunma ve katılım olmak üzere dört alt kategoriye ayrılmıştır. Alanyazındaki çalışmalar dikkate alınarak kategoriler belirlenmiştir.

Araştırmanın verileri, bu alt kategoriler içinde çocuk haklarına yer verme durumları açısından olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmiştir. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yer verilen maddelerin ihlal edildiği veriler olumsuz kullanım, bu maddelerin desteklendiği ya da değinildiği düşünülen verilerse olumlu kullanım olarak kaydedilmiştir. Ayrıca iki derginin de hem metinsel hem de görsel açıdan hangi alt kategoriye daha çok değindiği belirlenmiştir.

Sözleşmedeki şu maddeler çalışmaya dâhil edilmemiştir:

- On sekiz yaşına dek her insanın çocuk sayıldığını bildiren Madde 1,
- Devletlerin sözleşmede yer alan maddeleri yaşama geçirmek için her türlü önlemi alması gerektiğini bildiren Madde 4,
- Sözleşmeyle birlikte çocuklara tanınan hakların nasıl uygulanacağı, yürürlüğe konulacağı ve denetleneceğiyle ilgili maddeleri içeren 41. ile 54. madde arasındaki maddeler,
- Doğrudan çocukların yaşama haklarının ele alındığı 3. ve 6. maddeler.

Böylece araştırmaya dâhil edilmeyen maddeler çıkarıldığında araştırma kapsamında toplam otuz altı maddenin dergilerde olumlu ve olumsuz kullanımına bakılmıştır.

Tablo 3.1. Çocuk hakları kontrol listesi.

Yaşama Hakkı	
Madde 9	Çocuğun, yüksek yararı açısından gerekli olmadığı durumlar dışında anne ve babasından ayrılmama hakkı.
Madde 18	Anne ve babanın çocuğun yetiştirilmesinde birlikte sorumluluk taşıması.
Madde 24	Çocuğun, sağlığının korunması ve sağlıkla ilgili hizmetlerden yararlanma hakkı.
Madde 26	Çocuğun sosyal güvenlikten yararlanma hakkı.
Madde 27	Çocuğun, her bakımdan gelişimini sağlayacak şartlarda yaşama hakkı.
Gelişme Hakkı	
Madde 5	Çocuğun, anne ve babası tarafından yetenekleriyle uyumlu olarak yönlendirilmesi, ona yol gösterilmesi hakkı.
Madde 7	Çocuğun doğumundan itibaren bir isme ve vatandaşlığa sahip olma, anne ve babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkı.
Madde 8	Çocuğun kimliğinin korunması hakkı.
Madde 10	Çocuğun anne ve babasıyla bir araya gelmesi ve onlarla aynı ülkede yaşama hakkı.
Madde 23	Engelli çocuğun toplumsal yaşama katılması ve özel bakım hizmetlerinden yararlanması hakkı.
Madde 28	Çocuğun eğitim hakkı.
Madde 29	Eğitimin çocuğun gelişimini desteklemesi, kültürel kimliğine, doğaya ve cinsler arası eşitliğe saygısının geliştirmesi hakkı.
Madde 31	Çocuğun, dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme, eğlenme, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma hakkı.
Korunma Hakkı	
Madde 2	Her çocuğun, ayırım gözetmeden, eşit şekilde, tüm haklardan yararlanması hakkı.
Madde 11	Çocuğun, yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılma ve geri döndürülmemesine karşı korunması hakkı.
Madde 19	Çocuğun her türlü şiddete, ihmale, istismara ve kötü muameleye karşı korunması hakkı.
Madde 20	Aile bakımından yoksun çocuğun korunması hakkı.
Madde 21	Çocuğun yararına olduğu müddetçe evlat edinilmesi hakkı.
Madde 22	Mülteci çocukların korunmasına dair haklar.
Madde 25	Koruma ve bakım altındaki çocuğun devlet tarafından takibinin yapılması hakkı.
Madde 30	Azınlıkların, kendi dillerini konuşma, kültürlerini ve inançlarını yaşama hakkı.
Madde 32	Çocuğun ekonomik sömürüden korunması hakkı.
Madde 33	Çocuğun madde bağımlılığından korunma hakkı.
Madde 34	Çocuğun cinsel sömürüden ve cinsel suistimale karşı korunması hakkı.
Madde 35	Çocuk satışı ve kaçakçılığında korunma hakkı.
Madde 36	Çocuğun her türlü sömürüden korunma hakkı.
Madde 37	Çocuğun işkence, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muameleden korunma hakkı.
Madde 38	Çocuğun savaşlardan ve silahlı çatışmadan korunma hakkı.
Madde 39	Çocuk mağdurların bedensel ve ruhsal olarak sağlıklarına kavuşturulması hakkı.
Madde 40	Suçlu bulunan çocuğun yeniden topluma kazandırılması hakkı.
Katılım Hakkı	
Madde 12	Çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşünü özgürce ifade etme hakkı.
Madde 13	Çocuğun yazılı, sanatsal ya da başka yollarla düşüncelerini ifade etme hakkı.
Madde 14	Çocuğun düşünce, din ve vicdan özgürlüğü hakkı.
Madde 15	Çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma hakkı.
Madde 16	Çocuğun özel yaşamına saygı duyulması hakkı.
Madde 17	Çocuğun kitle iletişim araçlarından bilgi edinmesi ve diğer bilgi kaynaklarına erişim hakkı.

3.4. Verilerin Analiz Süreci

Bu araştırmadaki veriler, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizinin amacı; kodlama yoluyla elde edilen verileri tanımlama, altında yatan kavramları ve bu kavramlar arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmaktır. İçerik analizinde birbirine benzeyen veriler, belirli tema başlıkları altında grupe edilerek ve yorumlanarak okurlara sunulmaktadır. İçerik analizinin ilk basamağı verilerin kodlanmasıdır. Araştırmacı bir sözcük, cümle ya da paragraftan oluşan verileri inceleyerek her birimin ne anlama geldiğini keşfeder (44). Bunu yaparken hem açık (manifest), hem de gizli (latent) içerik dikkate alınır (45).

Herhangi bir yazılı belgedeki en temel, en küçük birim “sözcük”tür. Kodlama sürecinde analiz biriminin sözcük olarak seçilmesi, bazı zorlukları beraberinde getirebilir. Örneğin veri setinde çok sayıda sözcük bulunması araştırmayı tamamlamayı imkânsız duruma getirebilir. Ancak bir yandan da, sözcükler birbirlerinden bağımsız birimler olmaları nedeniyle araştırmacıya kodlama kolaylığı sağlar. “Cümle” ise yazılı dilin yapı taşı olarak bilinir. Bazı cümleler birden fazla yargı ve dolayısıyla da birden çok kez kodlanabilir.

Dergi içeriklerinin ocuk haklarını yansıtıp yansıtmadığının belirlenmesi için yapılacak kodlama sürecinde, sözcüklerin tek başına anlamlı bütünlük oluşturmayacakları ve dev boyutlarda veri yığına neden olacaklarına dair çekinceler nedeniyle bu araştırmanın analiz birimi “cümle” olarak belirlenmiştir.

Meraklı Minik dergisinin her sayfasında ortalama beş cümle, Bilim ocuk dergisinin her sayfasında ise ortalama yirmi cümle yer almaktadır. Aynı zamanda her iki derginin de her sayfasında çizim ya da fotoğraf gibi görsel ögelerden biri ya da ikisi birden kullanılmaktadır. Bazı sayfalarda tek bir görsel yer alırken bazılarında da çok sayıda görsel yer almaktadır. Yıllık on iki sayı olarak yayımlanan Meraklı Minik dergisi otuz iki, Bilim ocuk dergisiyse altmış dört sayfadan oluşmaktadır. Bu hesaba göre bu araştırma için ekler hariç olmak üzere, Bilim ocuk dergisinde yer alan ortalama 10.240 cümle, Meraklı Minik dergisinde yer alan ortalama 1.280 cümle incelenmiştir. Toplam ortalama 3.500 görsel de ocuk hakları açısından değerlendirilmiştir.

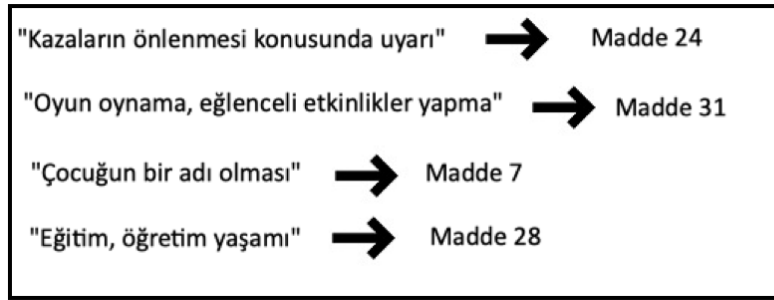
Strauss (46) verileri kodlamanın üç aşamalı olduğundan söz eder (46). Araştırmacı her bir basamakta farklı bir kodlama türüyle verileri üç kez elden geçirmiş olur (42). Bu araştırmanın veri analizi yapılırken, kodlama işlemi sırasında açık kodlama, eksenli kodlama ve seçici kodlama olmak üzere üç aşama izlenmiştir.

Toplanan veriler üzerindeki ilk müdahale açık kodlama sürecinde yapılır. Bu süreçte, verileri kategorilere ayırmak için kullanılacak başlangıç kodları belirlenir. Veri yığını içindeki kilit sözcüklerin peşine düşülerek temalar belirlenir. Bu şekilde veriler "inceltirerek" kategorize edilir. Ham veriden elde edilen her bir kategori isimlendirilir. Açık kodlama sürecinde dergilerin içeriğinde yer alan her cümle ve her görsel çocuk hakları bakımından irdelenmiş, sonraki aşamalara ışık tutması için hatırlatıcı bir başlangıç etiketiyle isimlendirilmiştir. Açık kodlama örneği Şekil 3.1'de gösterilmektedir.

"Balonlar bir yetişkin tarafından şişirilmelidir. Şişmemiş balonlar ve balon parçaları çocukların erişebileceği yerlerde bulundurulmamalıdır. Çocuklar balonla bir yetişkinin gözetiminde oynamalıdır."	→	"Kazaların önlenmesi konusunda uyarı"
"Piknik yapmak için nefis bir gündü. Melis ve Mert sabah erkenden uyandı. Gidecekleri park biraz uzaktaydı. Kentteki upuzun köprüden geçtiler. Yol boyunca şarkı söylediler.", "Parka geldiklerinde hepsi çok mutluydu.", "Melis'le Mert oyun oynamak için sabırsızlanıyordu.", "Melis ve Mert yürüyüşe çıktı. Karış karış gezeceklerdi parkı."	→	"Oyun oynama, eğlenceli etkinlikler yapma"
"Ege yeni bisikletiyle dondurma almaya gidecek.", "Ege bisikletinin arka tekerleğinin jant tellerini renkli boncuklarla süslemek istiyor."	→	"Çocuğun bir adı olması"
"Okul hayatına orada devam eden George Schaller biyoloji alanında eğitim görür."	→	"Eğitim, öğretim yaşamı"

Şekil 3.1. Açık kodlama örneği.

Eksenli kodlama, verilerin ikinci kez ele alındığı süreçtir. Bu süreçte, açık kodlamada belirlenen başlangıç etiketlerine odaklanılarak kodları düzenleme ve arasındaki bağlantıları keşfetme işlemine geçilir. Eksenli kodlama örneği Şekil 3.2'de gösterilmektedir.

Şekil 3.2. Eksenli kodlama örneği.

Seçici kodlama ise verilerin son kez üzerinden geçilmesi sürecidir. Seçici kodlama ile kategorilere ayrılmış veriler anlamlı bir bütün hâline getirilir.

Araştırmanın kodlayıcı güvenilirliğini test etmek için Miles ve Huberman tarafından önerilen aşağıdaki formül kullanılmıştır (12). Analiz sürecine başlamadan önce tesadüfen seçilen Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin ikişer sayısı, her iki dergiye de katkıda bulunan bir başuzman ve araştırmacı tarafından incelenmiştir. Böylece çoklu kodlama yöntemiyle araştırmanın öznelliği kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Araştırmacının kodlama stratejileri ile bağımsız bir kodlayıcının verileri yorumlama biçimi sorgulanmıştır (84). Aşağıda yer verilen formül ışığında, güvenilirlik %86 bulunmuştur. Oranın %70'in üzerinde çıkması sebebiyle verilerin güvenilir bir biçimde analiz edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

$$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Uzlaşma sayısı}}{\text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama sayısı}}$$

4. BULGULAR

Bu bölümde; araştırmanın verileri, sözleşmenin maddeleri ve bu maddelerin yaşama, gelişme, katılım ve korunma olarak belirlenen dört alt kategorisi bakımından incelenerek, olumlu ve olumsuz kullanımları değerlendirilmiş ve bulgular sunulmuştur.

Bu araştırmada, araştırmanın örnekleme dâhilindeki Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergileri, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'deki maddeler açısından ele alınmıştır. Bilim Çocuk dergisinde yer alan yaklaşık 10.240 cümle, Meraklı Minik dergisinde yer alan 1.280 cümle ve 3.500 görsel çocuk hakları açısından değerlendirilmiştir. Böylece toplam 15.020 yazılı ve görsel öge araştırmacı tarafından incelenmiştir. Bu araştırmadaki bazı cümleler ve görsellerin yalnızca bir madde ve alt kategoriyle, bazıları da birden çok madde ve alt kategoriyle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Örneğin, Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısının "Düşünerek Eğlenelim" adlı köşesinde "Ege yeni bisikletiyle dondurma almaya gidecek." ifadesine yer verilmiştir. Bu ifadede çocuğun bir ada sahip olması ve adıyla birlikte anılması sebebiyle Madde 7'nin olumlu kullanımı olarak, yeni bir bisikleti olması nedeniyle gelişimi için yeterli bir yaşam standardına sahip olduğu düşünülerek Madde 27'nin olumlu kullanımı olarak, ayrıca Ege'nin bisikletiyle dondurma yemeye gitmesi nedeniyle de yaşına uygun eğlenceli etkinlikler yaptığı düşünülerek Madde 31'in olumlu kullanımı olarak kodlanmıştır. Bu maddelerin çocuk haklarına dair hangi alt kategoriye girdiği belirlenerek kodlama işlemine devam edilmiştir.

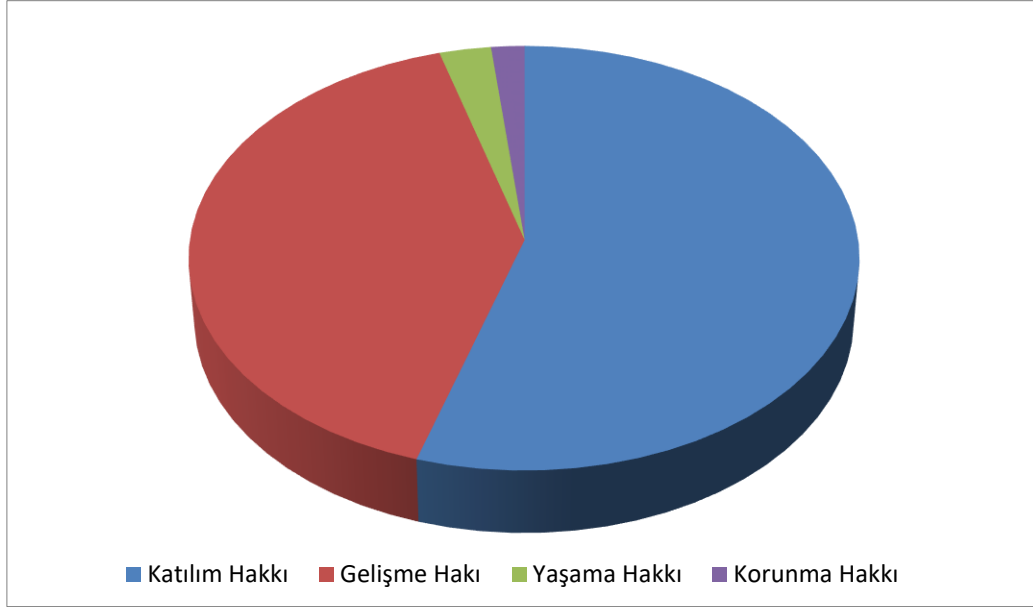
Tüm veriler 13.473 kez çocuk haklarının olumlu kullanımı, toplam 28 kez de çocuk haklarının olumsuz kullanımı olarak kodlanmıştır.

Bulgulara göre, kontrol listesinde yer alan otuz altı maddeden, on üç madde ile ilgili olumlu ve olumsuz kullanımlara ilişkin yazılı ve görsel ögeler olduğu belirlenmiştir. Bu on üç madde şunlardır: Madde 2, Madde 7, Madde 9, Madde 12, Madde 13, Madde 17, Madde 18, Madde 23, Madde 24, Madde 27, Madde 28, Madde 29 ve Madde 31. Geri kalan yirmi üç maddeyle ilgili olumlu ya da olumsuz herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Her iki dergide de bu maddelere değinilmediği anlaşılmıştır.

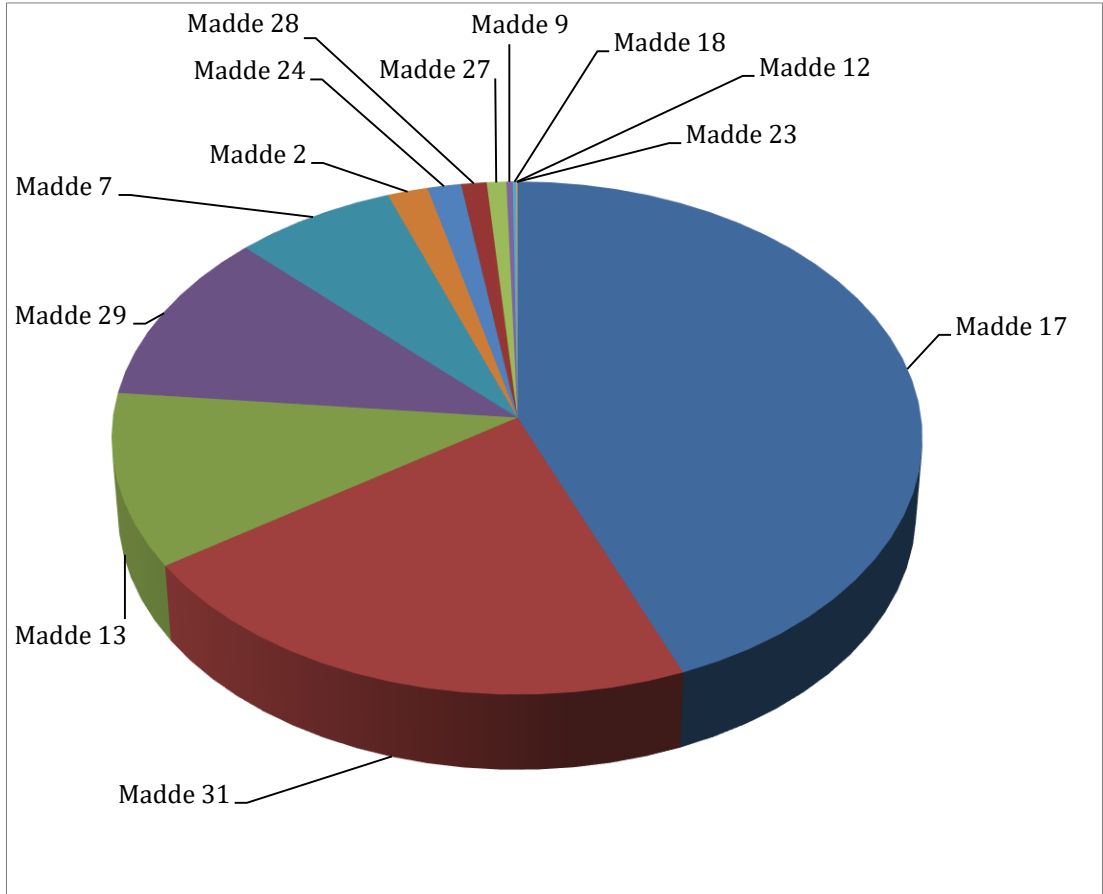
4.1. Çocuk Haklarının Olumlu Kullanımına İlişkin Bulgular

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde çocuk haklarının alt kategorileri olan yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakkının olumlu kullanımları incelenmiştir.

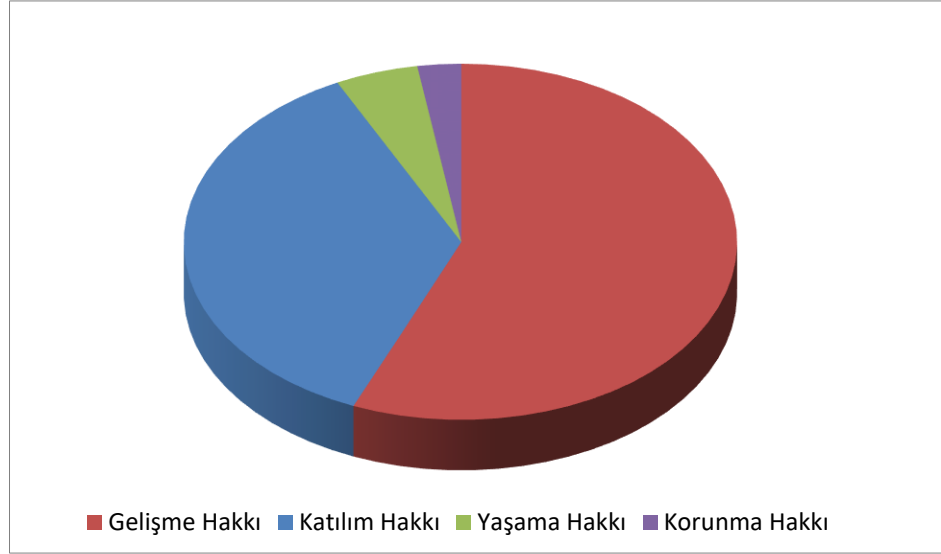
Grafik 4.1. Dergilerde çocuk haklarının olumlu kullanımının alt kategorilere göre yer verilme düzeyi.

Grafik 4.1. incelendiğinde Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin araştırma kapsamında incelenen sayılarında en çoktan en aza; katılım hakkı, gelişme hakkı, yaşama hakkı ve korunma hakkı ile ilgili olumlu örnekler içerdiği görülmektedir. Ancak yaşama ve korunma hakkına, diğer iki alt kategoride bulunan haklara kıyasla çok daha az yer verildiği anlaşılmaktadır.

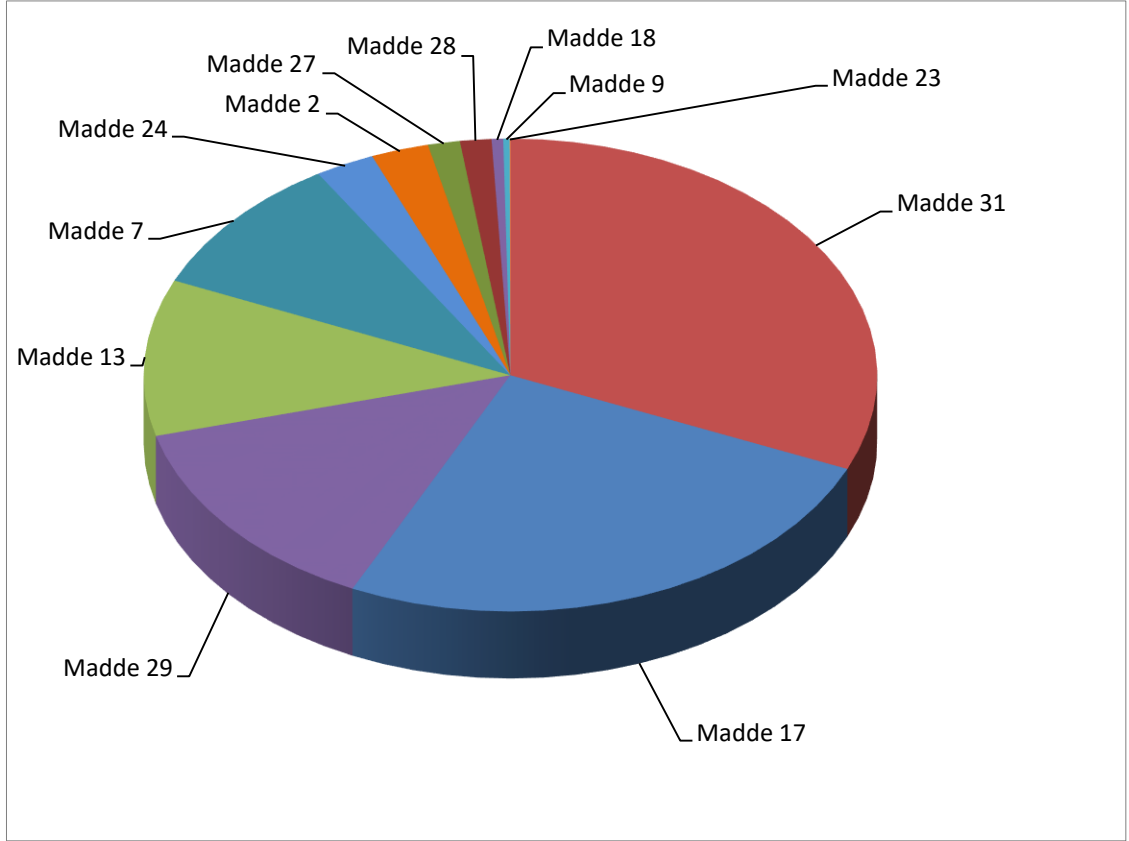
Grafik 4.2. Dergilerde çocuk haklarının olumlu kullanımının maddelere göre yer verilme düzeyi.

Grafik 4.2.'de Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yer alan maddelerin olumlu kullanım oranları gösterilmektedir. Buna göre incelenen dergilerde, en çoktan en aza doğru sırasıyla; Madde 17, Madde 31, Madde 13, Madde 29, Madde 7, Madde 2, Madde 24, Madde 28, Madde 27, Madde 9, Madde 18, Madde 12 ve Madde 23'ün olumlu kullanımına yer verilmiştir. Madde 17'nin olumlu kullanımının diğer maddelere kıyasla çok daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Madde 31'in olumlu kullanımı ise neredeyse Madde 17'nin yarısı kadardır. Madde 13, Madde 29 ve Madde 7'nin olumlu kullanımlarının toplamı da yaklaşık olarak Madde 31'in olumlu kullanımlarının yarısı kadardır. Diğer maddelerin olumlu kullanımı olarak değerlendirilen örneklerin ise oldukça az olduğu görülmektedir.

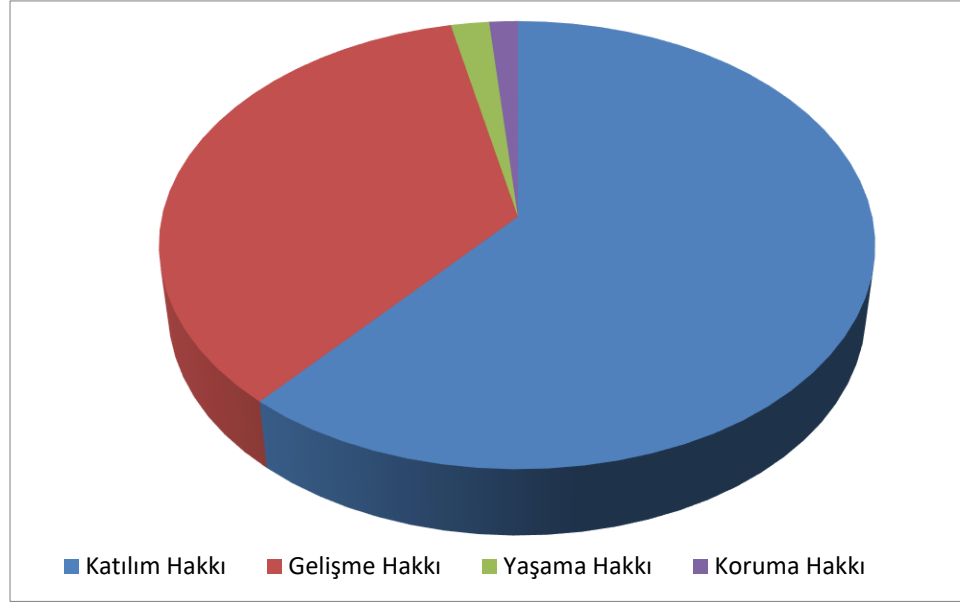
Grafik 4.3. Meraklı Minik dergisinde çocuk haklarının olumlu kullanımının alt kategorilere göre yer verilme düzeyi.

Grafik 4.3.'te Meraklı Minik dergisinde çocuk haklarının olumlu kullanımının alt kategorilere göre yer verilme düzeyi gösterilmektedir. Grafiğe göre Meraklı Minik dergisinde en çok gelişme hakkının olumlu kullanımına yer verildiği görülmektedir. Katılım hakkının olumlu kullanımlarına yer verilme oranı da oldukça yüksektir. Ancak yazılı ve görsel öğelerde yaşama ve korunma haklarının olumlu kullanımlarına çok az yer verildiği anlaşılmaktadır.

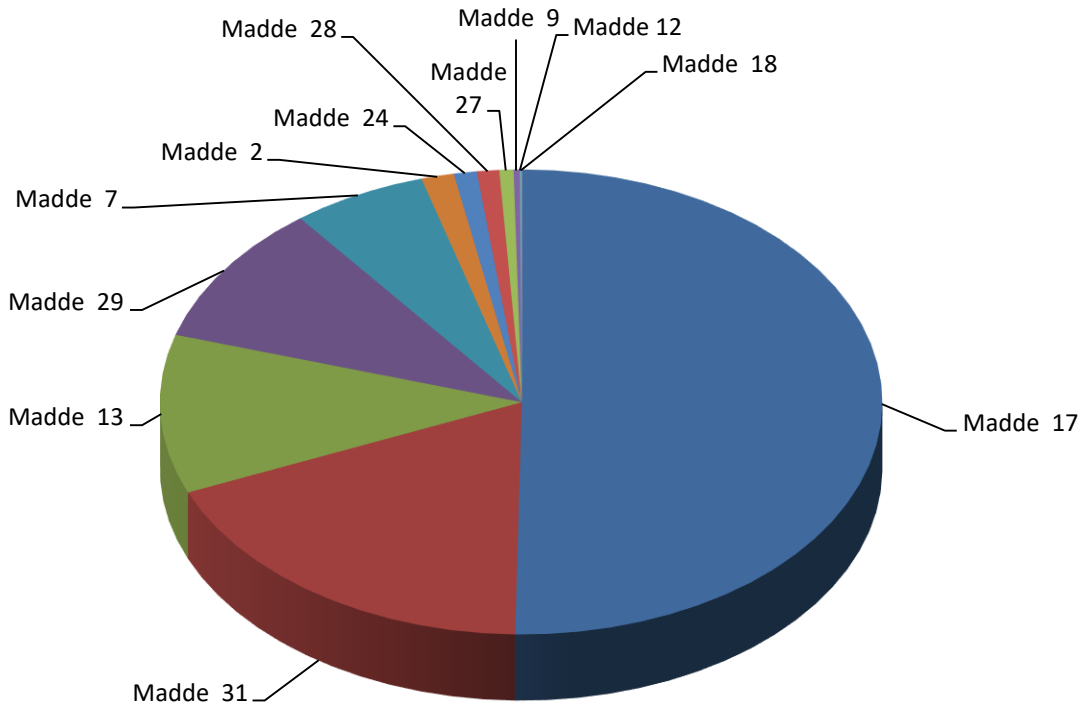
Grafik 4.4. Meraklı Minik dergisinde çocuk haklarının olumlu kullanımının maddelere göre yer verilme düzeyi.

Grafik 4.4.'te Meraklı Minik dergisindeki yazılı ve görsel öğelerin olumlu kullanımlarının, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'deki maddelere göre yer verilme düzeyine ait veriler sunulmaktadır. Grafik incelendiğinde Meraklı Minik'te en çok Madde 31'le ilgili olumlu kullanımlara yer verildiği görülmektedir. Ardından en çoktan en aza sırasıyla; Madde 17, Madde 29, Madde 13, Madde 7 ile ilgili olumlu kullanımlara yer verildiği anlaşılmaktadır. Madde 24, Madde 2, Madde 27, Madde 28 ve Madde 18'le ilgili olumlu kullanımlar ise oldukça azdır. Madde 9 ve Madde 23 ile ilgili yazılı ve görsel öğelerin olumlu kullanımların diğer maddelere kıyasla çok daha az olduğu dikkat çekmektedir.

Grafik 4.5. Bilim Çocuk dergisinde çocuk haklarının olumlu kullanımının alt kategorilere göre yer verilme düzeyi.

Grafik 4.5.'te Bilim Çocuk dergisinde çocuk haklarının olumlu kullanımının alt kategorilerine göre yer verilme düzeyi gösterilmektedir. Bilim Çocuk dergisinde en çok katılım hakkı ile ilgili olumlu kullanım olarak kodlanan yazılı ve görsel öğelere yer verildiği görülmektedir. Hatta yaklaşık olarak katılım hakkının; gelişme, yaşama ve korunma haklarının olumlu kullanımlarına yer verilme oranlarının toplamının iki katından daha fazlasına denk geldiği söylenebilir. Grafiğe göre Bilim Çocuk dergisinde yaşama ve korunma haklarının olumlu kullanımlarına oldukça az yer verildiği anlaşılmaktadır.

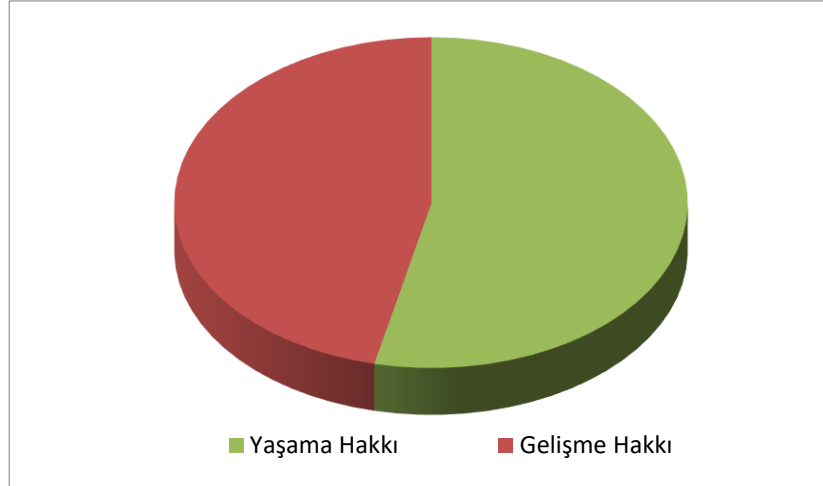

Grafik 4.6. Bilim Çocuk dergisinde çocuk haklarının olumlu kullanımının maddelere göre yer verilme düzeyi.

Grafik 4.6.'da Bilim Çocuk dergisinde en çok Madde 17 ile ilgili olumlu kullanımlara yer verildiği görülmektedir. Madde 17'ye yer verilme düzeyi, diğer maddelere yer verilme düzeyinin toplamına neredeyse eşit olduğu da söylenebilir. Dergide, Madde 31, Madde 13 ve Madde 29 ile ilgili olumlu kullanım olarak kodlanan yazılı ve görsel anlatımların birbirine yakın düzeylerde yer aldığı anlaşılmaktadır. Ancak Madde 7, Madde 2, Madde 24, Madde 27, Madde 9 ve Madde 18 ile ilgili olumlu kullanım olarak kodlanan yazılı ve görsel öğelere oldukça az yer verildiği belirlenmiştir.

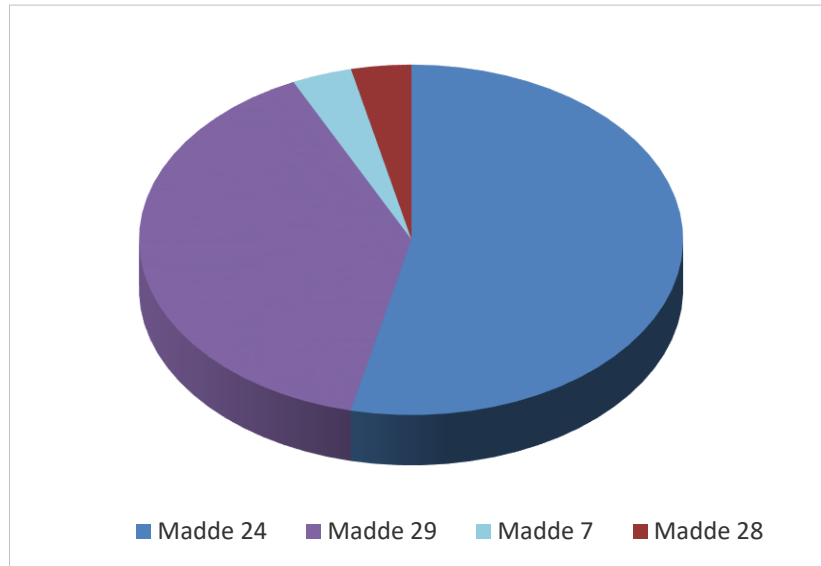
4.2. Çocuk Haklarının Olumsuz Kullanımına İlişkin Bulgular

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde çocuk haklarının alt kategorileri olan gelişme, yaşama, korunma ve katılım hakkının olumsuz kullanımları incelenmiştir.

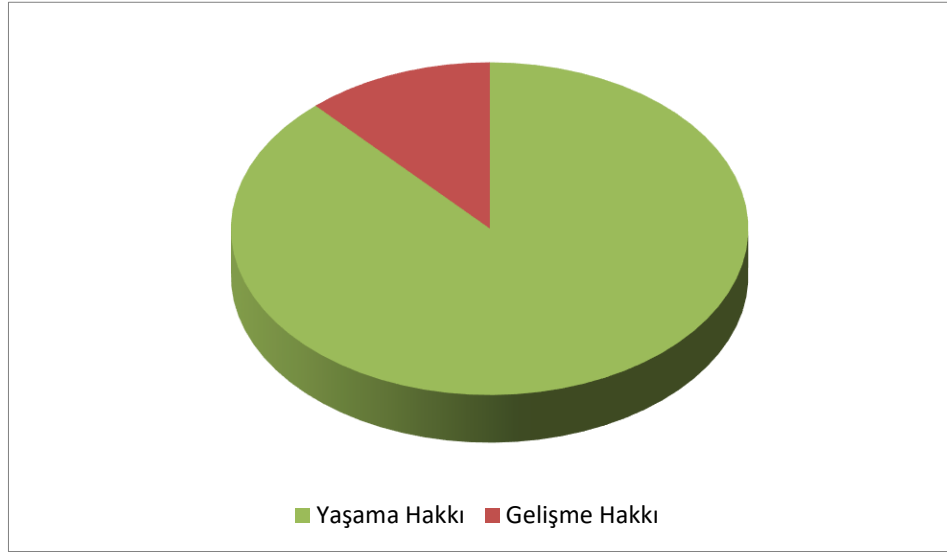
Grafik 4.7. Dergilerde çocuk haklarının olumsuz kullanımının alt kategorilere göre yer verilme düzeyi.

Grafik 4.7’de dergilerde çocuk haklarının olumsuz kullanımının alt kategorilere göre yer verilme düzeyi gösterilmektedir. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde yalnızca yaşama ve gelişme hakkı alt kategorilerine ilişkin olumsuz kullanım olduğu belirlenmiştir. Korunma ve katılım haklarına ilişkin olumsuz kullanıma yer verilmediği görülmektedir.

Grafik 4.8. Dergilerde çocuk haklarının olumsuz kullanımının maddelere göre yer verilme düzeyi.

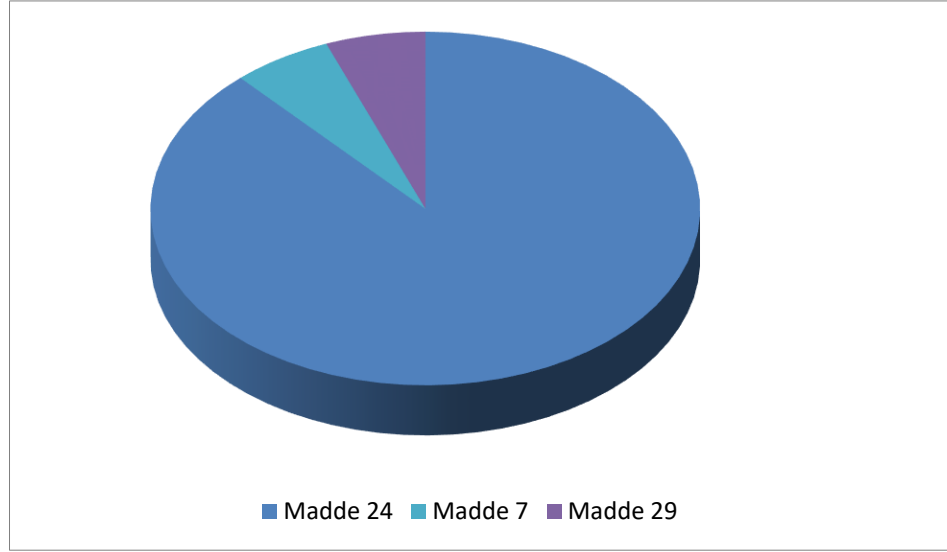
Grafik 4.8. incelendiğinde Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde Madde 24, Madde 29, Madde 7 ve Madde 28 ile ilgili olumsuz olarak kodlanan metin ve görsellere yer verildiği anlaşılmaktadır. Ancak en çok olumsuz kullanımın Madde 24 ile ilgili olduğu görülmektedir. Madde 29'un olumsuz kullanımı da azımsanamayacak orandadır. Ancak Madde 7 ve Madde 28'in olumsuz kullanımlarının oldukça az olduğu görülmektedir.

Grafik 4.9. Meraklı Minik dergisinde çocuk haklarının olumsuz kullanımının alt kategorilere göre yer verilme düzeyi.

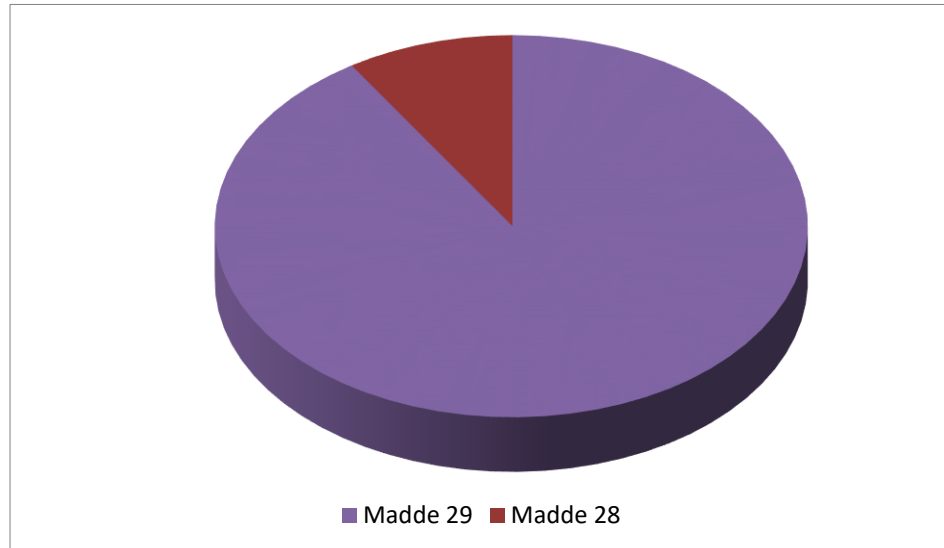
Grafik 4.9. incelendiğinde Meraklı Minik dergisinde yaşama ve gelişme haklarıyla ilgili olumsuz kullanımlara yer verildiği, ayrıca yaşama hakkı ile ilgili olumsuz kullanımlarının gelişme hakkı ile olumsuz kullanımlara kıyasla çok daha fazla olduğu görülmektedir.

Grafik 4.10. Meraklı Minik dergisinde çocuk haklarının olumsuz kullanımının maddelere göre yer verilme düzeyi.

Grafik 4.10'da görüldüğü üzere Meraklı Minik dergisinde Madde 24, Madde 7 ve Madde 29 ile ilgili olumsuz kullanımlara yer verilmiştir. Ancak bu maddeler içinde, çok büyük bir farkla en büyük payın Madde 24'e ait olduğu anlaşılmaktadır. Diğer iki maddenin olumsuz kullanımlarının birbirine yakın oranlarda olduğu belirlenmiştir.

Grafik 4.11. Bilim Çocuk dergisinde çocuk haklarının olumsuz kullanımının maddelere göre yer verilme düzeyi.

Grafik 4.11.'e göre Bilim Çocuk dergisinde Madde 28 ve Madde 29 ile ilgili olumsuz kullanımlara yer verildiği anlaşılmaktadır. Madde 29, diğerine kıyasla grafikte çok daha büyük bir alan kaplamaktadır. Madde 28 ve Madde 29 gelişme hakkı alt kategorisine girdiğinden, Bilim Çocuk dergisinde yalnızca yaşama hakkı ile ilgili olumsuz kullanımlara yer verildiği söylenebilir.

4.3. Dergilerde Yaşama Hakkına Yer Verilme Düzeyi

Yaşama hakkı alt kategorisine girdiği düşünülen maddeler, Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde olumlu ve olumsuz kullanımları bakımından değerlendirilmiştir.

Madde 9: Her çocuğun, kendisinin yararına aykırı bir durum olmadıkça anne ve babasıyla birlikte yaşamaya hakkı vardır.

Meraklı Minik dergisinin Şubat 2013 sayısının “Uyku Zamanı” başlıklı yazısında bir çocuğun annesiyle birlikte yaşadığını gösteren çizimlere yer verilmiştir. Bu görseller Madde 9 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (77).

Bilim Çocuk dergisinin Kasım 2011 sayısının “Düşünerek Eğlenelim” adlı köşesinde “Bora ve annesi pazardan elma, ayva, nar, mandalina ve muşmula alacak.” cümlesine yer verilmektedir. Annesiyle birlikte pazar alışverişi yapan bir çocuk resimlenmiştir. Bu cümle ve cümleye ait görsel Madde 9 ile ilgili olumlu kullanım olarak ele alınmıştır. Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013, Mayıs 2012 sayılarının “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı köşesinde yer alan görsellerde çocukların anneleriyle birlikte yaşadığı görülmektedir. Bu görseller Madde 9 ile ilgili olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (67,68,73).

Bilim Çocuk dergisinin Şubat 2009 sayısının “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı köşesinde bir anne çocuğuna “Tatlı rüyalar Alessandra...” deyince çocuğun “İyi geceler anneci... Aa! Bu kıvılcımlar da nereden çıktı böyle?” diye yanıt verdiği görülmektedir. Çocuğun annesiyle birlikte yaşadığı anlaşıldığından Madde 9’un olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir (70).

Madde 18: Anne ve baba (ya da durum gerektiriyorsa yasal varisler) çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişiminin sağlıklı bir şekilde devam etmesinde ortak sorumluluk taşır.

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının “Zıpzip Ailesinin Fotoğraf Albümü” başlıklı yazısında bir anne, bir baba ve iki çocuktan oluşan Zıpzip ailesinin çeşitli müzeleri ziyaret ettiğiden söz edilmektedir. Bu yazıdaki görseller ve yazılar, çocuğun yetiştirilmesindeki öncelikli sorumluluğun anne ve babaya ait olduğunu vurgulayan Madde 18 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir. Aynı sayının “Müze Gezisi” başlıklı yazısında, bir öğretmenin, anaokulundaki öğrencileri geziye götürmek için “Çocuklar Perşembe günü bir geziye gideceğiz. Sizden bu kâğıtları anne babalarınıza vermenizi istiyorum.” dediği görülmektedir. Bu cümlelerden, müze gezisine gitmek için çocukların, ailelerinden izin alması gerektiği anlaşılmaktadır. Öğretmenin, hem annenin hem de babanın çocuklarının yetiştirilmesinde sorumluluk taşıdığı bilincinde olduğu varsayılmıştır, bu cümleler ve görseller Madde 18’in olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir (75).

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının “Kitap...Oyun...Öneri...” adlı köşesinde “Ailece köprü keşif gezilerine de çıkabilirsiniz.” cümlesinden ailelere, çocuklarıyla birlikte yaşadıkları kentteki köprüleri keşfetmeleri önerilmektedir. Ailelerin, çocuğun yetiştirilmesinde sorumluluk taşıdığı bilinciyle yazıldığı düşünülen bu cümle Madde 18’in olumlu kullanımı olarak kodlanmıştır. Aynı sayının “Piknik Günü” başlıklı yazısında anne, baba ve iki çocuktan oluşan bir ailenin hep birlikte pikniğe gittikleri görülmektedir. Anne ve babanın çocuklarıyla birlikte piknik yapması da Madde 18’in olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir (81).

Meraklı Minik dergisinin Şubat 2013 sayısının “Gece mi, Gündüz mü?” başlıklı yazısının görselinde anne, baba ve çocuktan oluşan bir ailenin piknik yaptığı görülmektedir. Bu nedenle de Madde 18 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (77).

Bilim Çocuk dergisinin Ağustos 2012 sayısının “Gözlem Defterinizden” adlı köşesinde yer verilen “Annem ve babamla çarşıya çıktığımızda odam için masa, lamba ve kitaplık aldık.” cümlesinden çocuğun gereksinimlerini karşılamak için anne ve

babasının ortak sorumluluk üstlendiği görülmektedir. Bu nedenle Madde 18 ile ilgili olumlu kullanım olduğu düşünülmektedir (66).

Madde 24: Her çocuğun, sağlığına kavuşmak için sağlık hizmetlerinden yararlanmaya, besleyici yiyeceklere ve temiz içme suyuna ulaşmaya hakkı vardır. Ayrıca hem yetişkinlerin hem de çocukların kazaların önlenmesi konusunda bilgi sahibi olmaya ve bu bilgileri kullanmaya hakları vardır.

Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısında ek olarak beş adet balon verilmiştir. Derginin künye yazısında “Balonlar bir yetişkin tarafından şişirilmelidir. Şişmemiş balonlar ve balon parçaları çocukların erişebileceği yerlerde bulundurulmamalıdır. Çocuklar balonla bir yetişkinin gözetiminde oynamalıdır.” cümlelerine yer verilerek balon şişirirken ortaya çıkabilecek kazaların önlenmesi amaçlanmıştır. Madde 24 çocukların sağlığını koruma ve sağlık hizmetlerinden yararlanmalarından söz ederken, kazalara karşı önlem almanın da gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu cümleler Madde 24’ün olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir (74).

Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısındaki “Baloncuk Yapmak Ne Eğlenceli!” başlıklı yazıda “Baloncuk karışımını bir büyüğünle birlikte yapmalısın. Deterjanlı karışımı kesinlikle içme. Baloncuklardan gözlerini koru.” cümlelerine yer verilmiştir. Bu cümlelerin okuyucuların sağlığını koruma ve olası kazaları önleme amacı taşıdığı anlaşıldığından, Madde 24’ün olumlu kullanımı olarak ele alınmıştır (74).

Meraklı Minik dergisinin “Haydi Mutfağa” adlı köşesinde “Bu sayfadaki etkinlik yetişkinlerle birlikte yapılmalıdır.” uyarısı yer almaktadır. Biri hariç, incelenen tüm sayılarda bu uyarının bulunduğu belirlenmiştir. Yiyecek ve içecek tariflerinin yer verildiği bu köşede mutfakta yaşanabilecek herhangi bir kazanın önüne geçilmesi amaçlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca “Haydi Mutfağa” adlı köşede genellikle sağlıklı yiyeceklerden oluşan tariflere yer verildiği belirlenmiştir. Örneğin tariflerde beyaz şeker yerine bal ya da pekmez kullanılmaktadır. Nisan 2018 sayısında da bir marul yaprağı, bir havuç, bir yemek kaşığı sürülebilir peynir ve dilim tam buğday ekmeği ile

“havuçlu köprü” yapılmıştır. Bu köşede yer verilen sağlıklı yiyecek tarifleri de Madde 24’ün olumlu kullanımı olarak kodlanmıştır (81).

Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısında “Duran Dede’nin Tarhana Çorbası” başlıklı yazıda Duran Dede’nin torunlarına tarhana çorbası pişirdiği görülmektedir. Torunlarına sağlıklı ve besleyici yiyecekler sunduğu anlaşıldığından Madde 24 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (80).

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının kapağında, altından bir akarsu geçen, korkulukları, çocukların neredeyse bellerine denk gelen bir köprü çizilmiştir. Bir kız ve bir erkek çocuğun bu köprüde yanlarında bir yetişkin olmadan durmakta olduğu görülmektedir. Olası bir kazanın yaşanabileceği düşünüldüğünden ve bu konuda bir önlem alınmadığından bu çizim Madde 24’ün olumsuz kullanımı olarak değerlendirilmiştir (81).

Aynı sayının “Piknik Günü” başlıklı yazısında bir arabanın içinde anne, baba ve iki çocuk resimlenmiştir. Anne ve babanın emniyet kemerinin takılı olmasına karşın, arkada oturan çocukların emniyet kemerlerinin takılmamış olduğu anlaşılmaktadır. Bu görselin, kazaların önlenmesi konusundaki hakları işaret eden Madde 24’ün olumsuz kullanımına örnek olduğu düşünülmektedir (81).

Şekil 4.1. Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının “Piknik Günü” başlıklı yazısından görsel.

Aynı sayıda “Arda ve Eda Türkiye’deki Tarihi Köprüleri Geziyor” başlıklı yazıda bir kız ve bir erkek çocuğu ülkemizdeki köprüleri gezerken resimlenmiştir. Çocukların yanlarında bir yetişkin olmadığı anlaşılan bu görseller Madde 24’ün olumsuz kullanımına örnek oluşturmaktadır.

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısında yer alan “Asma Köprü Şarkısı” başlıklı yazıda dört çocuğun ormanda, yanlarında bir yetişkin olmadan resimlendikleri görülmektedir. Bu örnekte de Madde 24’ün olumsuz kullanıldığı düşünülmektedir (81).

Meraklı Minik dergisinin araştırma kapsamında incelenen sayılarının yedisinde “Haydi Mutfağa” adlı köşede “Bu sayfadaki etkinlik bir yetişkinle birlikte yapılmalıdır.” cümlesine yer verilmektedir. Ancak Mayıs 2008 sayısının “Haydi Mutfağa” köşesinde bu uyarı cümlesine yer verilmediği görülmektedir. Bu durum, kazalara karşı önlem alınması konusunda eksik kalındığı düşüncesiyle Madde 24 ile ilgili olumsuz örnek olarak değerlendirilmiştir. Aynı sayının “Suyu Hareket Ettiriyorum” başlıklı yazısında taşlık bir alanda resimlenen iki çocuğun ayakkabılarının olmadığı görülmektedir. Resimlenen bu ortamda çocukların ayağına bir nesnenin batmasının olasılıklar arasında olduğu düşüncesiyle bu durumun Madde 24’e göre olumsuz bir örnek olarak değerlendirilmiştir (76).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Simit ve Peynir’le Biliminsanı Öyküleri” başlıklı köşesinde “Güle güle oğlum. Yolda dikkatli ol.” sözlerinden annenin çocuğunu kazalara karşı korumak için uyardığı görülmektedir. Bu cümleler Madde 24 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (68).

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “İskelet Kuklası Yapalım” başlıklı yazısında okuyucular için birkaç malzeme kullanarak yapabilecekleri iskelet kuklası tarifi verilmektedir. Yazının girişinde “Dikiş iğnesi kullanırken büyüklerinizden yardım alabilirsiniz.” cümlesi bulunmaktadır. Böylece okuyucuların dikiş iğnesi kullanırken yaşayabilecekleri olası bir kazanın engellenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle bu cümlenin Madde 24 ile ilgili olumlu kullanım olduğu düşünülmektedir (67).

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısının “Okumak Gibisi Yok” adlı köşesinde “Anneannem güneşin tepede olduğu zamanlarda dışarıya çıkmamı

istemiyor.” cümlesinden çocuğun sağlığını korumak için önlem alındığı anlaşılmaktadır. “Bisiklet Zamanı” başlıklı yazıda ise “Bisiklete binerken öncelikle kendi güvenliğinizi düşünmelisiniz. Bunun için: Bisikletin selesini kendinize göre ayarlayın. Mutlaka kask takın. Eldiven, dizlik ve dirseklik de takabilirsiniz. Varsa bisikletler için ayrılan yolları kullanın. Yoksa, bisiklete motorlu araç trafiğinin olmadığı yerlerde örneğin parklarda binin.” cümleleri yer almaktadır. Bu uyarılarla, okuyucuların, bisiklet sürerken yaşayabilecekleri olası kazaların önlenmesi için bilgi edinmeleri sağlanmıştır. Bu nedenle de bu cümleler Madde 24 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (69).

Bilim Çocuk dergisinin Kasım 2011 sayısının “Haydi Çocuklar Dış Fırçalamaya” başlıklı yazısında diş hekimine muayene olan bir çocuk görülmektedir. Çocuğun sağlık hizmetlerinden yararlandığı ve tedavi edildiği anlaşılan bu yazıdaki metinler ve görseller Madde 24 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (73).

Madde 27: Her çocuğun zihinsel, bedensel, ruhsal ve diğer alanlar bakımından gelişimine destek olacak yeterli bir yaşam seviyesine hakkı vardır. Olanaklar ölçüsünde çocukların beslenme, giyim ve barınma konularındaki gereksinimleri giderilmelidir.

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının “Piknik Günü” başlıklı yazısında anne, baba ve iki çocuktan oluşan bir ailenin pikniğe gittikleri görülmektedir. Pikniğe gitmenin, çocukları farklı gelişimsel alanlarını destekleyecek bir etkinlik olduğu göz önüne alındığında öyküdeki çocukların yeterli bir yaşam seviyesine sahip oldukları düşünülebilir. Bu nedenle bu yazıdaki metinler ve görseller Madde 27’nin olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir (81).

Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısının “Nisan’ın Dış Partisi” başlıklı yazısında “Nisan’ın ilk dişi çıktı. Bunun üzerine ablası ve arkadaşları bir parti düzenledi. Nisan’ın elinde en sevdiği oyuncacı var.” cümlelerinden Nisan’ın oyuncaklara sahip olduğu, onun için bir dış partisi düzenlendiği ve hediyeler alındığı anlaşıldığı için yeterli yaşam şartlarına sahip olduğu varsayılmıştır. Bu ifadelerin ve görsellerin Madde 27’nin olumlu kullanımına örnek olduğu düşünülmektedir (74).

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin incelenen sayılarındaki bütün görsellerdeki çocukların mevsim şartlarına uygun giyindikleri görülmektedir. Kış aylarında atkı, bere ve eldiven taktıkları, ilkbahar ve sonbahar aylarında uzun kollu giysiler, yaz aylarında ise kısa kollu giysiler giydikleri belirlenmiştir.

Şekil 4.2. Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Evimizdeki Kış Hazırlıkları” başlıklı yazısından görsel.

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısındaki “Gözlem Defterinizden” adlı köşede yer verilen, “Beş ay önce ailemle beraber Brezilya’daki İguazu Şelaleleri’ne gittik.” cümlesinden çocuğun dünyadaki farklı ülkeleri ve kentleri gezip görebilecek bir yaşam seviyesine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle cümle Madde 27’nin olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir (67).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Simit ve Peynir’le Biliminsanı Öyküleri” adlı köşesinde “Ailesinden ve kasabadan pek çok kişi Konstantin’e kendini geliştirmesi konusunda destek olur.” cümlesinden çocuğun ailesi ve çevresindeki kişiler tarafından desteklendiği ve gelişmesi için yeterli yaşam şartlarına kavuşturulduğu anlaşılmaktadır (68). Bu cümleler Madde 27 ile ilgili olarak olumlu kullanım olarak ele alınmıştır.

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısının “Okumak Gibisi Yok” adlı köşesinde “Ayşe, her ne kadar mektupların bir an önce arkadaşlarının eline geçmesini

istiyorsa da, harçlığını dikkatli kullanmalıydı.” cümlesinden Ayşe'nin kendisi için ayrılmış, özgürce harcayabileceği parasının olduğu anlaşılmaktadır. Bu cümle Madde 27 ile ilgili olumlu kullanım olarak ele alınmıştır (69).

4.4. Dergilerde Gelişme Hakkına Yer Verilme Düzeyi

Gelişme hakkı alt kategorisine girdiği düşünülen maddeler, Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde olumlu ve olumsuz kullanımları bakımından değerlendirilmiştir.

Madde 7: Her çocuğun doğumundan itibaren bir ada sahip olmaya, vatandaşlık kazanmaya ve anne, babasını bilmeye ve onlar tarafından bakılmaya hakkı vardır.

Meraklı Minik dergisinin “Küçük Eller İşbaşında” ve “Çok Merak Ediyorum” adlı köşelerinde, bu köşeye katkıda bulunan okuyucuların adı, soyadı, yaşı ve yaşadığı il yazmaktadır. Okuyucuların her birinin adlarına ve soyadlarına yer verilmesi Madde 7 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir.

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının “Piknik Günü” başlıklı yazısında “Melis ve Mert sabah erkenden uyandı.”, “Melis ve Mert hayran hayran kelebeği izledi.” “Melis ve Mert’in karnı acıkmıştı.”, “Melis ve Mert kaç köprüden geçti?”, “Melis ve Mert kaç kelebek saydı?”, “Melis’le Mert oyun oynamak için sabırsızlanıyordu.”, “Melis ve Mert yürüyüşe çıktı.” cümleleri yer almaktadır. Öyküdeki çocukların bir ada sahip olmaları nedeniyle Madde 7’nin olumlu kullanıldığı düşünülmektedir.

Aynı sayının “Arda ve Eda Türkiye’deki Tarihi Köprüleri Geziyor” başlıklı yazısında “Bu, Rize’deki Şenyuva Köprüsü. Peki Arda ve Eda’yı görebiliyor musun?”, “Burası Antalya. Arda’nın gösterdiği köprünün adı Belkis Köprüsü.”, “Arda’nın gösterdiği Irgandı Köprüsü Bursa’da.”, “Arda ve Eda, Edirne’de Meriç Köprüsü’nün üzerinde!”, “Ve işte Eda’nın arkasındaki bu köprü de Adıyaman’daki Cendere Köprüsü!”, “İşte şimdi de Arda ve Eda İstanbul’da Kanuni Sultan Süleyman Köprüsü’ndeler.”, “Eda’nın gösterdiği bu upuzun ayaklı köprünün üzerinden trenler

geçiyor.” cümleleri yer almaktadır. Çocukların, adlarıyla birlikte anılması nedeniyle Madde 7 ile ilgili olumlu kullanım olarak belirlenmiştir (81).

Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Kavanozlar Nasıl Yerleşecek” başlıklı yazısında “Yaman’ın annesi kış için fasulye ve bezelye konservesi yapmış.” cümlesine, “Ormanda Keşif Günü” başlıklı yazısında “Elif, Murat, Ayşe, Yağmur ve Hakan bugün ormanda keşif günü ilan etti.” cümlesine yer verilmiştir. Bu iki etkinlikte de çocukların birer ada sahip olmaları nedeniyle Madde 7’nin olumlu kullanımının örnekleri olduğu düşünülmektedir (80).

Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısının “Hangi Balon Kime Ait” başlıklı yazısının “Bu resimdeki çocukların her birinin balonu var.” cümlesiyle başladığı ve yazıda çocukların adlarından söz edilmediği görülmektedir. Bu yazıda her çocuğun bir adının olması hakkından söz eden Madde 7’in olumsuz kullanıldığı düşünülmektedir (74).

Bilim Çocuk dergisinin “Gözlem Defterinizden”, “Buluş Atölyesi”, “Mektup Kutusu”, “Sorun Söyleyelim” ve “Sizden Gelenler” adlı köşelerine katkıda bulunan okuyucuların adları ve soyadlarına yer verilmektedir. Bu nedenle sözü geçen köşelerde çocukların adlarına ve soyadlarına yer verilmesi Madde 7’nin olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir.

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısının “Okumak Gibisi Yok” adlı köşesinde “Ayşe, her ne kadar mektupların bir an önce arkadaşlarının eline geçmesini istiyorsa da, harçlığını dikkatli kullanmalıydı.” cümlesine, Eylül 2013 sayısının “Simit ve Peynir’le Biliminsanı Öyküleri” adlı köşesinde “Annesi o gün küçük George Schaller’i hayvanat bahçesine götürmüştü.” cümlesine, Temmuz 2016 sayısının “Düşünerek Eğlenelim” adlı köşesinde “Ege yeni bisikletiyle dondurma almaya gidecek.”, “Ege bisikletinin arka tekerleğinin jant tellerini renkli boncuklarla süslemek istiyor.” cümlelerine, Mayıs 2012 sayısının “Düşünerek Eğlenelim” adlı köşesinde ise “Pelin anahtar koleksiyonu yapıyor. Pelin elindeki anahtarlardan hangisinin günlüğüne ait olduğunu bulamıyor.” cümlelerine, Mayıs 2012 sayısının “Buluş Atölyesi” adlı köşesinde “Herkesin elinde bir kitap vardı ve peş peşe o kadar çok bilgi okunuyordu ki, Ayşe hangi birini yazacağını şaşırıyor.” cümlesine yer verilmiştir. Bu

cümlelerde çocuklardan adlarıyla birlikte söz edilmektedir. Bu nedenle sözü edilen cümleler Madde 7 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (69).

Madde 23: Bedensel ya da zihinsel engelli çocukların özgüvenini geliştirecekleri bir ortama sahip olmaya, toplumsal yaşama katılmaya, özel bakımlardan yararlanmaya, normal gelişim gösteren diğer yaşlıları gibi eksiksiz bir yaşama sahip olmaya hakkı vardır.

Merali Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Ormanda Keşif Günü” başlıklı yazısında engelli bir çocuğun, normal gelişim gösteren yaşlılarıyla birlikte ormanda keşif yaptığı görülmektedir. Bu görselden, engelli çocuğun toplumsal yaşama katılımının desteklendiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle Madde 23’ün olumlu kullanımı olarak ele alınmıştır (80).

Şekil 4.3. Merali Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Ormanda Keşif Günü” başlıklı yazısının görseli.

Meraklı Minik dergisinin Kasım 2017 sayısının “Sanat Etkinliği” adlı yazısında da tekerlekli sandalyede olan bir çocuk resimlenmiştir. Sınıftaki çocuklardan biri de gözlük kullanmaktadır. Bu görsel de Madde 23’ün olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir (78).

Madde 28: Her çocuğun fırsat eşitliği yaklaşımı çatısı altında eğitim görmeye, ilköğretimi ücretsiz okumaya, okula düzenli olarak devam etmeye hakkı vardır.

Meraklı Minik dergisinin Kasım 2017 sayısının teması okul olarak belirlenmiştir. “Deniz’in Anaokuluna Hoş Geldiniz”, “Sınıftaki Kitaplar”, “Sınıf Fotoğrafı” gibi okul temalı yazı, etkinlik ve eklere yer verilmiştir. Bu sayıdaki, çocukların eğitim hakkından yararlandığı anlaşılan görseller ve yazılar Madde 28 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (78).

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının “Müze Gezisi” başlıklı yazısında çocukların okulda oldukları ve eğitim hakkından yararlandıkları görülmektedir (75).

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısının “Yeni Bir Kitap” adlı köşesinde “Her gün okula yürüyerek giden Şaheser, yolda karşılaştığı hayvanlarla vakit geçirmeyi de çok seviyor.” cümlesinden çocuğun eğitim hakkından yararlandığı anlaşılmaktadır (69).

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının künye yazısında “Bu sayımızın piyasaya çıktığı günlerde okullar da açılmış olacak. Bu nedenle bu ay sizin için dergimizin ekinde okul etiketlerine ve bir ders programına yer verdik. Umarız hepiniz güzel bir okul yılı geçirirsiniz.” cümlelerinden çocukların eğitim hakkından yararlandıkları varsayılarak okul etiketleri ve ders programı gibi eklere yer verildiğinden Madde 28 ile ilgili olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (67).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısında “Mektup Kutusu” adlı köşesinde “Biz de sınıfta her sabah birbirimize ‘Ne var, ne yok?’ diyerek derse başlıyoruz.”, “Biz Muğla Merkez Kafaca 100. Yıl İlköğretim Okulu 5-A sınıfı öğrencileriyiz. Seni birinci sınıftan beri zevkle takip ediyoruz.”, Eylül 2013 sayısının “Mektup Kutusu” adlı köşesinde “Şimdi üçüncü sınıfa gidiyorum ve seni okulda öğretmenimle, arkadaşarımla zevkle okuyoruz.”, Temmuz 2016 sayısının “Mektup Kutusu” adlı köşesinde “Öğretmenim okumam için dergiyi bana verdiğinde çok sevindim.”, “Öğretmenimiz bize senin ne kadar eğitici ve öğretici olduğunu anlatmıştı.” cümlelerine yer verilmiştir. Çocukların eğitim hakkından yararlandıkları anlaşılan bu cümleler Madde 28’in olumlu kullanımı olarak kodlanmıştır (68).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısında “Matematik Günü” başlıklı yazı yer almaktadır. Bu yazıda “Bu okulda öğrenciler bir matematik günü düzenlemişler. Siz de bunlardan esinlenerek okulunuzda bir matematik günü düzenleyin.” cümlelerinden çizimdeki öğrencilerin okula gittikleri ve dolayısıyla eğitim hakkında yararlandıkları anlaşılmaktadır. “Gözlem Defterinizden” adlı köşede yer verilen “Bugün okuldan geldikten sonra bahçedeki tavuklarımızın yanına gidiyordum.”, “Her gün okula giderken erik ağacının dallarındaki beyaz çiçeklere bakıyorum.” cümlelerinden çocukların eğitim aldıkları anlaşılmaktadır (68).

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “Simit ve Peynir”le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı köşesinde “Okul hayatına orada devam eden George Schaller biyoloji alanında eğitim görür.”, Temmuz 2016 sayısının “Simit ve Peynir”le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı köşesinde “Öğretmen o gün Otto Friedrich Müller ve sınıf arkadaşlarına bir müjde veriyor.”, “Çocuklar, bu kutunun içinde hassas ve değerli bir alet var. Kentimizin üniversitesinden bir haftalığına ödünç aldık. Onu kullanarak hep beraber gözlemler yapacağız ve bugüne dek görmediğiniz çok ilginç şeyler göreceksiniz.”, “Okulda yaşadığı bu deneyim küçük Otto’nun yaşama bakışını değiştirir. Henüz kendine ait bir mikroskobu yoktur.” cümlelerine yer verilmiştir. Çocukların eğitim hakkında yararlandıkları anlaşılan bu cümleler Madde 28’in olumlu kullanımı olarak ele alınmıştır (67, 69).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Simit ve Peynir”le Bilim İnsanı Öyküleri” köşesinde “Bir yıl kadar önce geçirdiği kızıl hastalığı Konstantin Tsiolkovsky’nin işitme duyusunu kısmen yitirmesine neden olur. Bu durum dersleri izlemesini güçleştirdiğinden Konstantin okulundan ayrılır.” cümlelerine yer verilmiştir. Madde 28’de istisnasız her çocuğun eğitim hakkında yararlanmasının gerekliliğinden söz edilmektedir. Buradan hareketle Konstantin Tsiolkovsky’nin okulundan ayrılması Madde 28’in olumsuz kullanımına bir örnektir. Benzer bir olumsuz kullanıma Bilim Çocuk dergisinin Nisan 2008 sayısının “Simit ve Peynir”le Bilim İnsanı Öyküleri” köşesinde yer verilmiştir. Bu köşede yer verilen “Çok kalabalık bir ailenin çocuğu olan Benjamin Franklin, ekonomik güçlükler nedeniyle 12 yaşında

okulu bırakmak zorunda kalmıştır.” cümlesi Madde 28 için olumsuz bir örnek olarak değerlendirilmiştir (68).

Madde 29: Her çocuğun; kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel becerilerinin gelişimine olanak tanıyacak, anne, babasına, kültürel kimliğine, ülkesinin ulusal değerlerine, kendinden farklı uygarlıklara, cinsler arası eşitliğe ve doğaya saygısının gelişimine destek olacak bir eğitim almaya hakkı vardır.

Madde 29 eğitimin hangi amaçlara yönelik olduğunu açıklamaktadır. Eğitimin; çocuğun zihinsel ve bedensel yeteneklerinin gelişimine, kültürel kimliğine, yaşadığı ülkenin toplumsal değerlerine, doğal çevreye ve farklı topluluklara olan saygısının gelişimine katkı sağlamayı amaçladığından söz eder. Ayrıca bu maddede barış, hoşgörü, cinsiyetler arası eşitlik ve özgür bir toplumda yaşama gibi kavramlara da değinilmiştir.

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının künye yazısında “Mustafa Kemal Atatürk’ün hediyesi olan 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nızı kutlar, bu özel bayramın neşesiyle, güzel bir ay geçirmenizi dileriz.” cümlesine yer verilmiştir. Böylece çocukların, ülkemizin ulusal değerlerine olan saygısının pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu açıdan, cümlenin Madde 29 ile ilgili olduğu düşünülmektedir ve olumlu kullanım olarak kodlanmıştır(81).

Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Meyvelerle Resim Yapalım” başlıklı yazısında “Bitkilere zarar vermeden birkaç meyve kopart.” cümlesine yer verilmiştir. Ekim 2014 sayısının “Çeşit Çeşit Yemler Ziyaretçi Kuşları Bekler” başlıklı yazısında, okuyuculara sonbaharda kuşların daha çok besine gereksinim duymaları nedeniyle onlara kuş yemlikleri hazırlanmasıyla ilgili öneriler verilmektedir. Bu yazılar aracılığıyla okuyucuların doğaya ve doğada yaşayan canlılara olan saygısının pekiştirilmesi amaçlandığından, yazılar Madde 29 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir.

Madde 29’da cinsler arası eşitlikten de söz edilmektedir. Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Evimizdeki Kış Hazırlıkları” başlıklı yazısındaki görsellerde kadın ve erkek cinsiyetleri arasında ayırım yapılmadan evdeki işlerin

paylaşıldığı görülmektedir. Bu nedenle de Madde 29'un olumlu kullanımı olarak kodlanmıştır.

Şekil 4.4. Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Evimizdeki Kış Hazırlıkları” başlıklı yazısından görseller.

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının “Bir Köprü Yapılırken...” başlıklı yazısında hem kadın hem de erkek mühendislerin ve tasarımcıların birlikte çalıştıkları görülmektedir. Cinsiyetler arası eşitliğin iş yaşamında da sağlandığı düşünüldüğünden, bu görseller Madde 29 ile ilgili olumlu kullanım olarak ele alınmıştır (81).

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısında yer verilen “Müzedede Yapılacak Çok İş Var!” başlıklı yazıda kadın ve erkek görevlilerin birlikte çalıştığı ve iş birliği yaptığı görülmektedir. Cinsiyetler arası eşitliğin sağlandığı anlaşıldığından bu görsel de Madde 29 ile ilişkilendirilmiştir ve olumlu kullanım olarak ele alınmıştır (75).

Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Zuhal Teyze ve Koray Amca'nın Mutfağı” başlıklı yazıda mutfaktaki kavanozları yerleştiren bir kadın ve bir erkek görülmektedir. Reçel, salça, turşu ve konserve kültürümüze ait yiyeceklerdir. Bu etkinlik aracılığıyla, çocukların kültürel kimliğine ve ulusal değerlerine olan saygılarının geliştirebileceği düşünülmektedir. Bu nedenlerle, sözü edilen bu görsel Madde 29 kapsamında olumlu kullanım olarak ele alınmıştır (80). Aynı sayının “Duran Dede'nin Tarhana Çorbası” başlıklı yazısında bir dedenin tarhana çorbası pişirdiği

görülmektedir. Tarhana da tıpkı reçel ve turşu gibi Türk kültürüne ait yiyeceklerden biridir. Bu etkinlikle de çocukların Türk beslenme kültüründe önemli bir yeri olan tarhana çorbasını tanıdıkları düşünülmektedir. Bu nedenle yazıdaki görseller Madde 29 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (80).

Meraklı Minik dergisinin Mayıs 2008 sayısının “Eda’nın Su Günü” başlıklı yazısında annenin, evdeki çamaşırları çamaşır makinesine koyduğu, babanın da arabayı yıkadığı görülmektedir. Toplumsal rollerin belirlenmesindeki bu cinsiyetçi yaklaşım Madde 29’da söz edilen “cinsler arası eşitlik” anlayışıyla örtüşmemektedir. Bu nedenle görseller olumsuz kullanım olarak değerlendirilmiştir (76).

Bilim Çocuk dergisinde zaman zaman, çocukları dünyadaki farklı toplumlar ve bu toplumların düşünce, bilim, teknoloji ve sanat ürünleriyle tanıştıran yazılara yer verilmektedir. Farklı uygarlıklara saygının geliştirilmesinin bir yolunun da bu uygarlıkları ve kültürlerini tanımak olduğu göz önüne alındığında bu tür yazılar Madde 29’un olumlu kullanımları olarak ele alınmıştır.

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısında “Bahçeleriyle Ünlü Ülke Singapur” başlıklı yazıda Singapur’la ilgili bilgiler verilmektedir. Eylül 2013 sayısının “Afrika’dan İki Kabile” başlıklı yazıda, Afrika’da yaşayan Masai ve Dogon adlı kabileler ile ilgili bilgiler verilmektedir. “Afrika’dan Bir Başkent: Nairobi” başlıklı yazıda, Afrika’da yaşayan Masailer ve Dogonlar adlı kabileler ile ilgili bilgiler verilmektedir. “Afrika Maskeleri Çeşit Çeşit” başlıklı yazıda, Afrika’da törenlerde ve şenliklerde kullanılan maskelerle ilgili bilgiler verilmektedir. Nisan 2008 sayısının “Başka Ülkelerin de Çocuk Bayramı Var” başlıklı yazısında önderimiz Mustafa Kemal Atatürk’ün Türk çocuklarına 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nı hediye ettiğinden ve diğer ülkelerdeki çocuk bayramlarından söz edilmektedir. Farklı uygarlıkların ve kültürlerinin tanıtıldığı bu yazılar Madde 29’un olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir (69).

Şekil 4.5. Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Canlılarda da Anahtar-Kilit Var” başlıklı yazısından görsel.

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Canlılarda da Anahtar-Kilit Var” başlıklı yazıda bir laboratuvarında çalışan bir erkek ve bir kadın araştırmacı resimlenmiştir. İş yaşamında da kadın ve erkeklerin eşit şekilde yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle de Madde 29’un olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir (68).

Bilim Çocuk dergisinin Şubat 2009 sayısının “Uzayda Bir Gün” başlıklı yazısında hem kadın hem de erkek astronotların olduğu fotoğraflara yer verilmiştir. Bu görsellerin Madde 29’un olumlu kullanımına örnek olduğu düşünülmektedir (70).

Bilim Çocuk dergisinin Ocak 2015 sayısının “Gözlem Defterinizden” köşesinde “Ben de annem bu yemeği yaparken gözlem yaptım.”, “Annem pizza yapmak için önce hamur mayasını suda ıslattı.”, “Biz Kayserili olduğumuz için annem sık sık mantı yapıyor.”, “Her gittiğimizde babaannem bize şebit yapar. Babaannem mayalı hamuru tabak büyüklüğünde açar.”, “Aşağı indim ablam ve annem mutfaktaydı. Ablama ne yaptıklarını sorduğumda bana kek ve börek yaptıklarını söyledi.”, “Annem hamur işi yemekler yaparken onu izledim. Annem hamurun yapışmaması için önce hamuru açacağı yere un serpiyor.” cümlelerine yer verilmiştir. Çocukların gönderdikleri gözlem notlarında, yemek yapan kişilerin yalnızca kadınlar olması dikkat çekmektedir.

Bu cümlelerin, Madde 29’da sözü edilen “cinsler arası eşitlik” anlayışıyla örtüşmediğinden olumsuz kullanım örnekleri olarak değerlendirilmiştir (71).

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde çocukların bilişsel ve bedensel yeteneklerinin gelişimini amaçlayan etkinlikler yer almaktadır. Çocukların bu tür beceri ve yeteneklerinin gelişimine yönelik sunulan etkinlikler Madde 29 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir.

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının “Hangi Köprüden Kimler Gececek?” başlıklı yazısında okuyuculardan çıkartmalar arasındaki treni, motorlu taşıtları, yayaları ve bisikletlileri sayfada doğru yerlere yapıştırılmaları istenmektedir. “Kaç Tane Var?” başlıklı yazıda okuyuculardan kırmızı otomobilleri, mavi otomobilleri, sarı kamyonları ve beyaz tekneleri saymaları ve buldukları sayıyı kutucuklara yazmaları istenmektedir. “İstanbul’un Köprüleri” başlıklı yazıda Köprügeçer ailesinin İstanbul’da yapacakları geziyle ilgili labirentte doğru yolu bulmaları istenmektedir. “İki Resim Arasındaki Farkları Bul” başlıklı yazıda okuyuculardan iki resim arasındaki farkları bulmaları istenmektedir. “Köprülerle Etkinlikler Kitapçığım” adlı ekte okuyuculardan resimdeki akarsulara köprü çıkartmaları yapıştırılmaları istenmektedir (81).

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının “Çeşit Çeşit Müze Var” başlıklı yazısında okuyuculardan oyuncak müzesinde gördükleri oyuncakları söylemeleri, sanat müzesindeki at heykellerini bulmaları istenmektedir. “İki Resim Arasındaki Farkları Bul” başlıklı yazıda okuyuculardan, birbirine çok benzeyen ama aynı olmayan iki resim arasındaki farkları bulmaları istenmektedir. “Ülkemizdeki Bitki ve Hayvanlar Bölümü” başlıklı yazıda okuyuculardan, küçük resimleri büyük resimde bulmaları istenmektedir. “Kamyonları Müzelere Ulaştır!” başlıklı yazıda okuyuculardan, resimdeki iki kamyonu gidecekleri müzeye ulaştıran yolları bulmaları istenmektedir. “Hangisinden Bir Tane Var?” başlıklı yazıda okuyuculardan, sayfada verilen fosil çizimlerinden hangisinden yalnızca bir tane olduğunu bulmaları istenmektedir (75).

Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Kavanozlar Nasıl Yerleşecek” başlıklı yazısında okuyuculardan, çıkartmaları, verilen yönergeye göre sayfadaki yerlerine yapıştırılmaları istenmektedir. “Tohumlar, Yapraklar ve Meyveler

Sonbaharda Renk Renkler” başlıklı yazıda okuyuculardan, küçük resimleri büyük resimde bulmaları istenmektedir. “Sincap Meşe Palamutlarını Saklıyor” başlıklı yazıda okuyuculardan, yönergelere göre sincabın meşe palamudu saklayacağı yerleri bulmaları istenmektedir. “Zuhal Teyze ve Koray Amca’nın Mutfağı” başlıklı yazıda okuyuculardan küçük resimlerle gösterilmiş reçel ve turşu kavanozlarının büyük resimde bulması istenmektedir. “Ormanda Keşif Günü” başlıklı yazıda okuyuculardan yaptıkları işler tarif edilen çocukları bulmaları istenmektedir (80).

Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısının “Kırmızı Balon Nereye Uçuyor?” başlıklı yazısında “Kırmızı balon parkın yakınındaki kitapçının vitrinine doğru uçtu. Kitapçının vitrinindeki kitaplara bak. Bu kitaplar nelerle ilgili?” diye sorulmaktadır. “Hangi Balon Kime Ait?” başlıklı yazıda okuyuculardan verilen tariflere göre hangi balonun hangi çocuğa ait olduğunu bulmaları istenmektedir. “Nisan’ın Dış Partisi” başlıklı yazıda okuyuculardan resimdeki oyuncağın ne olduğunu söylemeleri istenmektedir. Ayrıca okuyuculardan bayrakları saymaları ve tarif edilen hediye paketlerini bulmaları istenmektedir. “Nelerin İçinde Hava Var?” başlıklı yazıda okuyuculardan içi hava ile doldurulan bazı şeylerin şişirilmemiş hâllerini büyük resimde bulmaları istenmektedir. “Küçük Bir Balon Gezisi” başlıklı yazıda okuyuculardan sırası karışık olarak verilen resimleri doğru şekilde sıralamaları ve resimlerle ilgili öykü anlatmaları istenmektedir. “Planör İniş Yapacak” başlıklı yazıda okuyuculardan planörün bulutların arasından geçirip piste inmesine yardım etmeleri istenmektedir. “Delta Kanat, Yamaç Paraşütü, Planör...” başlıklı yazıda okuyuculardan bir örüntüyü çözmeleri istenmektedir. “Baloncuk Yapmak Ne Eğlenceli!” başlıklı yazıda okuyuculardan labirentin başlangıcından bitişine ulaşan yolu bulmaları istenmektedir (74).

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısında “Samanyolu Hakkında Neler Biliyorsunuz?” başlıklı yazısında okuyuculardan gökadamızla ilgili bulmacayı çözmeleri istenmektedir. “Hangi Bisikletçi Hangi Yoldan Gitsin?” başlıklı yazıda okuyuculardan üç bisikletçinin yolların uzunluklarını göz önünde bulundurarak hangi yoldan gideceklerini bulmaları istenmektedir. “Düşünerek Eğlenelim” adlı köşede bisikletlerle ilgili çeşitli bulmacalara yer verilmiştir (69).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Düşünerek Eğlenelim” adlı köşesinde anahtarlarla ilgili çeşitli bulmacalara yer verilmiştir. Okuyuculardan bu bulmacaları çözmeleri istenmektedir (68).

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “İskeletlerle Çizgi Roman Hazırlayabilirsiniz” başlıklı yazısında okuyuculardan bir öykü oluşturarak çizgi roman hazırlamaları istenmektedir. Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “Düşünerek Eğlenelim” adlı köşesinde “aynı olanı bul”, sudoku gibi Afrika temalı etkinliklere yer verilmiştir (67). Tüm bu etkinlikler Madde 29 ile ilgili olumlu kullanımlar olarak kodlanmıştır.

Madde 31: Her çocuğun eğlenmeye, oyun oynamaya, etkinlikler yapmaya, boş zamanlarını dilediği gibi değerlendirmeye, dinlemeye, kültürel ve sanatsal yaşama özgürce katılmaya hatta bu konuda özendirilmeye hakkı vardır.

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin her sayısı ile birlikte bir ya da birden fazla ek verilmektedir. Kartlar ve masaüstü oyunları çocukların oyun oynamaları için, maskeler, maketler, çıkartmalar ve diğer ekler eğlenceli vakit geçirmelerine olanak tanınması amacıyla verilmektedir. Bu nedenle dergiyle birlikte verilen ve çocukları eğlendirme amacı taşıdığı düşünülen ekler Madde 31 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir.

Meraklı Minik dergisinin Mayıs 2008 sayısında “Su Kuşları Kartları” ve “Ördek Maskesi”, Haziran 2011 sayısında “Sıcak Hava Balonları ve Yolcu Kartları”, “Balon Şişirme Oyunu”, “Planör Maketi”, Şubat 2013 sayısında “Çıkartmalarla Pijama Tasarlıyorum Oyunu”, “Boy Ölçme Cetveli”, “Uyuyan Hayvanlar Eşleme Kartları”, “Uykuya Hazırlık Tombalası”, Ocak 2016 sayısında “Fosil Eşleme Kartları”, “Müzedeki Yeni Fosiller Oyunu”, “Rengârenk Çıkartmalar”, Nisan 2018 sayısında “Can Eriği Festivali Oyunu”, “Köprü Maketi”, “Köprü Eşleme Kartları”, Kasım 2017 sayısında “Adım Oyunu”, “Okul Malzemeleri Eşleme Kartları”, “Rengârenk Çıkartmalar”, “Cetveller”, Ekim 2014 sayısında “Sonbahar Meyveleri Eşleme Kartları”, “Rengârenk Çıkartmalar”, “Sanat Etkinlikleri Kartları”, “Sonbahar Tacı”, “Sonbaharda Keşif Oyunu”, “Sonbahar Renkleri Kartları”, Temmuz 2014 sayısında “Hayvan Resimli

Tombala”, “Nilüfer Eşleme Kartları”, “Susamuru Maskesi” ek olarak verilmiştir (74,76,77,79, 80,81).

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının “Piknik Günü” başlıklı yazısında anne, baba ve iki çocuktan oluşan bir ailenin hep birlikte pikniğe gittikleri, piknikte eğlenceli vakit geçirdikleri görülmektedir. “Kitap...Oyun...Öneri...” adlı köşede okuyuculara yaşadıkları yerdeki köprüleri keşfetmeleri için bir öneri yazısı bulunmaktadır. Bu yazıda ailece köprü keşif gezilerine çıkılması, keşfedilen köprülerle ilgili sohbet edilmesi, görülen köprülerin resimlerinin yapılması ve içinde bu köprünün geçtiği öyküler uydurulması gibi çocukların boş vakitlerini eğlenceli şekilde değerlendirilmeleri için öneriler sunulmaktadır. Bu nedenle bu içerikler Madde 31 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (81).

Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısının “Nisan’ın Dış Partisi” başlıklı yazıda çocukların bir partide eğlendikleri, “Dişim Çıkıyor” şarkısını söyledikleri görülmektedir. “Nelerin İçinde Hava Var?” başlıklı yazıda çocukların deniz kıyısında eğlendikleri görülmektedir. Eğlenen çocukların resimlendiği bu yazılar ve görseller Madde 31’in olumlu kullanımı olarak ele alınmıştır. Aynı sayının “Baloncuk Yapmak Ne Eğlenceli!” başlıklı yazısında “Bugün hava çok güzel! Parkta oynayan pek çok çocuk var. Bazıları baloncuk yapıyor.” cümlelerinden çizimdeki çocukların eğlenceli vakit geçirdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca okuyucuların da evde baloncuk yapabilmeleri için bir tarife yer verilmiştir. Böylece okuyucuların evde de baloncuk oyunu oynamaları ve eğlenmeleri amaçlanmıştır. Bu metinler ve görseller de Madde 31 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (74).

Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısının “Kırçıl’ın Seçtikleri” adlı köşesindeki “Kâğıt Hamuruyla Heykeller Yapalım” başlıklı yazıda “papier mache” adlı yöntem tanıtılmıştır. Okuyucuların da yapabilmesi için bir tarife de yer verilmiştir. Okuyucuların yaşlarına uygun, eğlenceli bir etkinlik yapmaları amaçlanmıştır. Bu nedenle Madde 31 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (74).

Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Ormanda Keşif Günü” başlıklı yazısındaki “Elif yaprak koleksiyonu için yeni yapraklar topluyor. Murat ağaç kabuklarının desenlerini çıkarıyor. Ayşe böğürtlenleri inceliyor. Yağmur kurumuş

yaprakları havaya fırlatıyor. Hakan kuş gözlemi yapıyor.” cümlelerine yer verilmektedir. Çocukların, zamanlarını eğlenceli etkinlikler yaparak geçirdiği anlaşıldığından bu cümleler Madde 31 kapsamında değerlendirilmiştir. “Meyvelerle Resim Yapalım” başlıklı yazıda ise meyvelerin sularını elde ederek nasıl resim yapılacağıyla ilgili önerilere yer verilmektedir. Okuyucuların eğlenceli bir etkinlik yapmaları amaçlandığından Madde 31’in olumlu kullanımı olarak kodlanmıştır (80). Aynı sayının “Kitap... Oyun... Öneri...” adlı köşesinde “Sonbahar Renkleri Kartlarıyla Doğada Renk Bulmaya Gidelim” başlıklı yazıda ek olarak verilen renk kartlarıyla, açık havada renk bulma oyunu oynamaya ilgili önerisiye yer verilmiştir. “Doğal Malzemelerle Sanat Etkinlikleri” adlı kartlarda minik yelkenli tekneler tasarlama, ağaç kabukları, dal parçaları ve yapraklarla dokuma yapma, doğal boya fırçaları yapma, yaprakların üzerine desenler çizme, yaprak, tohum ve dal parçalarıyla portreler oluşturma gibi çocukların eğlenceli vakit geçirebilecekleri etkinlik önerilerine yer verilmiştir. Bu nedenle de Madde 31’in olumlu kullanım örnekleri olduğu düşünülmektedir (80).

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının “Kitap... Oyun... Öneri...” adlı köşesinde “Dinozor Ayak İzleri Çıkartın” başlıklı yazıda okuyuculara yapıştırıcı, terlik, bant, makas, kalem kullanarak hazırlayabilecekleri dinozor ayak izleri çıkartma oyunu önerisi verilmektedir (75).

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının “Müzedeki Tuhafliklar” başlıklı yazısında çocuklar bir müzeyi ziyaret etmektedir. Nisan 2018 sayısının “Arda ve Eda Türkiye’deki Tarihi Köprüleri Geziyor” başlıklı yazısında Arda ve Eda adlı iki çocuk ülkemizdeki tarihi köprüleri gezmektedir. “Ülkemizdeki Bitki ve Hayvanlar Bölümü” başlıklı yazıda çocukların bir doğa tarihi müzesini gezdikleri görülmektedir. Çocukların kültürel ve sanatsal yaşama katıldıkları anlaşıldığından bu yazılar Madde 31 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir. “Çeşit Çeşit Müze Var” başlıklı yazısında bir grup çocuğun tablolar hakkında konuştuğu ve böylece kültürel yaşama katıldıkları görülmektedir. Bu görsel Madde 31’in olumlu kullanımı olarak ele alınmıştır (75).

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısında “Morabaraba Oyunu”, “Afrika’da Yaşayan Hayvan Kartları”, “İskelet Kuklası”, Kasım 2011 sayısında “İter misin Çeker misin? Oyunu”, “Diş Hekimi Muayenehanesi Maketi”, “Simit Ve Peynir’le Geometri Kartları”, “Mozaik Çıkarmaları”, Temmuz 2016 sayısında “Bisiklet Yarışı Oyunu”, “Küçük Ülkeler Kartları”, Ağustos 2012 sayısında “Simit ve Peynir’le Bilmeceler”, “Bilim Dalları Kartları”, “Orkidelerle Gomoku Oyunu”, Mayıs 2012 sayısında “Balarılar Petekleri Balözüyle Dolduruyor Oyunu”, “Bunları Biliyor Musunuz Kartları”, “İbibik Maskesi”, Şubat 2009 sayısında “Rikriklerin Elektrik Oyunu”, “Leylek Maskesi”, “Elektriğin Keşfi Kartları”, Nisan 2008 sayısında “Bilim Çocuk Kartları”, “Sümer Oyunu”, “Uçurtmalar”, Ocak 2015 sayısında “Kışın Gözlem Yapalım Kartları”, “Çıkartmalar”, “Yaz Köşesi Kış Köşesi Bu Hayvanların Yeri Neresi Oyunu”, “Kar Küreme Araçları Oyunu” ek olarak verilmiştir (66,67,68,69,70,71,72,73).

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısının “Mektup Kutusu” adlı köşesinde “Arkadaşımla balon arabası yapmaya çalıştık. Çok eğlendik.”, “Artık abimden yardım almadan maketlerini yapıyorum, oyunlarını arkadaşlarımla oynuyorum.” cümlelerinden çocukların boş vakitlerinde eğlenceli etkinlikler yaptıkları ve oyun oynadıkları anlaşılmaktadır. “Okumak Gibisi Yok” adlı köşede “Akşam üzeri, bazen buradaki arkadaşlarımla bisikletlerimize atlıyoruz, köyde geziyoruz.” Bisiklete binip köyde gezmek, eğlenceli bir etkinlik olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle bu cümleler Madde 31 kapsamında ele alınmıştır (69).

Bilim Çocuk dergisinin Nisan 2008 sayısının “TÜBİTAK Yaz Bilim Kampı Yaklaşıyor!” başlıklı yazısında okuyucuların TÜBİTAK tarafından düzenlenen bilim kampına katılmaları amaçlanarak bir duyuru yazısına yer verilmiştir. Okuyuculara doğa, gökbilim, arkeoloji, kimya gibi çeşitli bilim dallarına ilişkin atölye çalışmaları yapılacağı haber verilmiştir. Bu kampın duyurusuna yer vermenin ve böylece çocukları kampa katılmaya teşvik etmenin de Madde 31 ile ilgili olumlu kullanım olduğu düşünülmektedir. “Buluş Atölyesi” adlı köşede yer verilen “Bu aralar Günışık’ın okulunda bir oyun oynanıyor. Oyunun nasıl ortaya çıktığını kimse hatırlamıyor. Ama oyun sayesinde tüm okulun gizli mesaj yazmada ustalaştığı çok açık.” cümlelerinden bir okuldaki çocukların gizli mesajlaşma yoluyla bir oyun

oynadıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle de Madde 31 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (72).

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “Evde Bilim” adlı köşesinde stetoskop yapımı tarif edilmektedir. “İskelet Kuklası Yapalım” başlıklı yazıda ise okuyucular için birkaç malzeme kullanılarak yapılabilecek iskelet kuklası tarifi verilmektedir. Okuyucuların stetoskop ve iskelet kuklası yaparak eğlenceli vakit geçirmeleri amaçlanmıştır. “Al Taşları Dağıt Çukurlara, İşte Mankala” başlıklı yazıda, binlerce yıldır oynanan bir grup oyunun ortak adı olan ve Afrika’da çok sevilen Mankala oyunu tanıtılmakta, nasıl oynanacağı anlatılmaktadır. Böylece okuyucuların eğlenceli vakit geçirmeleri için bu oyunu oynamaları amaçlanmıştır. “Satranç Oynuyoruz” adlı köşede ise okuyucuların ipuçları verilen hamleleri çözmeleri istenmektedir. Bu köşe sayesinde henüz satrançla tanışmamış okuyucular satranç oynamaya teşvik edilirken, satrançla ilgilenen okuyucular da bu konuda pekiştirilmektedir. “Afrika Maskesi Yapalım” adlı yazıda okuyucuların eğlenceli vakit geçirmesine olanak sağlayacak renkli Afrika maskelerinin nasıl yapıldığı anlatılmaktadır. “Gözlem Defterinizden” adlı köşede yer verilen, “Bir gün kardeşimle bahçede oyun oynarken saksıdaki bir çiçeğin üzerine konmuş bir kelebek fark ettim.” cümlesinden çocuğun oyun hakkından yararlandığı anlaşılmaktadır (67).

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “Bir Bilim Dalıyla Tanışalım: Ergonomi” başlıklı yazısında bir çocuğun oyun parkındaki kaydırdan kaydığı görülmektedir. Oyun oynayan bir çocuk resimlendiği için bu görsel Madde 31’in olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir. “Ne Var Ne Yok” adlı köşede çocukların, yaşlılarıyla birlikte eğlenceli zaman geçirdikleri görülmektedir. Bu nedenle bu görsel de Madde 31 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (67).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısında “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı köşesinde “Havanın düzelmesini fırsat bilen Konstantin, kasaba kütüphanesine gitmek üzere çıkıyor.” cümlesinden çocuğun boş zamanlarını istediği gibi değerlendirdiği görülmektedir. “Kâğıt Şeritlerden Heykel Yapalım” başlıklı yazıda okuyucuların eğlenceli vakit geçirmesine olanak sağlanması planlanarak kâğıttan heykel yapımı anlatılmaktadır. Bu örneklerin Madde 31 ile ilgili olumlu kullanım

olduğu düşünülmektedir. “Buluş Atölyesi” adlı köşesinde bir grup çocuğun açık havada, çimlerin üstünde kitap okudukları görülmektedir. Bu görselin de Madde 31 ile ilgili olumlu kullanım örneği olduğu düşünülmektedir (68).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısında dergiyle birlikte ek olarak “Kuş Gözlem Defteri” kitapçığı verilmiştir. Bu kitapçıkta resimlenen çocuklar, açık havada kuş gözlemi yapmaktadır. Boş vakitlerinde eğlendikleri anlaşıldığından Madde 31’in olumlu kullanımı olarak ele alınmıştır (68).

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısında “Evde Bilim” adlı köşesinde cam bardak, zeytinyağı, bebe yağı ve bir parça buzla kütleyle ilgili bir deney yapımı tarif edilmektedir. Okuyucuların bilimsel konuları eğlenceli deneylerle pekiştirmesi amaçlanmıştır. “Simit ve Peynir’le Biliminsanı Öyküleri” adlı köşede yer verilen “Bir büyüteç edinerek her fırsatta çevresinde rastladığı küçük canlıları gözlemlemeye başlar.”, “Hah! Şu yaprağın üzerinde sanki bana poz verir gibi duran bir kırkayak var. Hemen büyütecimle inceleyip onun da resmini çizeyim.” cümlelerinden çocuğun boş zamanlarını kendi belirlediği şekilde eğlenerek değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu içerikler Madde 31 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (69).

4.5. Dergilerde Korunma Hakkına Yer Verilme Düzeyi

Korunma hakkı alt kategorisine girdiği düşünülen maddeler, Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde olumlu ve olumsuz kullanımları bakımından değerlendirilmiştir.

Madde 2: Her çocuğun, ırkı, cinsiyeti, dili, düşünceleri, inançları, ulusal ve etnik kökeni, mülkiyeti fark etmeksizin, hiç bir ayırım göz etmeden, kendisine tanınan haklardan yararlanmaya hakkı vardır.

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin incelenen sayılarında hem kız hem de erkek çocuklara yer verildiği görülmüştür. Çocuklardan kimisinin kahverengi saçlı, kimisinin siyah, kimisinin sarı, kimisinin de kızıl saçlı olduğu belirlenmiştir. Zaman zaman sayfalarda gözlüklü ya da tekerlekli sandalyeli çocukların da resimlendiği

gözelemlenmiştir. Ayrıca, okuyucuların katkıda bulunduğu “Küçük Eller İşbaşında”, “Buluş Atölyesi”, “Çok Merak Ediyorum”, “Mektup Kutusu” gibi köşeler incelendiğinde farklı yaş gruplarından ve ülkemizin farklı kentlerinde yaşayan okuyucuların katkılarına yer verildiği görülmektedir. Köşelerde ve derginin diğer sayfalarında bu türden farklılıklara yer verilmesi, ayrımcılık yasağıyla ilgili olduğundan Madde 2 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir.

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının “Arda ve Eda Türkiye’deki Tarihi Köprüleri Geziyor” başlıklı yazısında bir kız ve bir erkek çocuğunun tarihi köprüleri gezme maceraları anlatılmaktadır. Öyküye konu olan iki çocuktan birinin kız diğerinin de erkek olması nedeniyle bu yazıdaki metin ve görsellerin Madde 2 ile ilgili olumlu kullanıma örnek olduğu düşünülmüştür (81).

Meraklı Minik dergisinin Kasım 2017 sayısının “İyi Uykular, Tatlı Rüyalara” başlıklı yazısında bir sınıfta uyumaya hazırlanan hem kız hem erkek çocuklar resimlenmiştir. Çocuklardan birisi gözlük kullanmaktadır. Sınıfta turuncu, kahverengi ve siyah saçlı çocuklar da vardır (78).

Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısının “Kırmızı Balon Nereye Uçtu?” başlıklı yazısında bir parkta hem kız hem de erkek çocukların olduğu görülmektedir. “Sıcak Hava Balonu Nasıl Uçar?” başlıklı yazısında da bir kız ve bir erkek çocuk resimlenmiştir. Bu nedenle bu içeriklerin Madde 2’nin olumlu kullanımı olduğu düşünülmektedir (74).

Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Doğal Malzemelerle Sanat Etkinlikleri” adlı ekte doğal malzemelerden yapılmış küçük bir gemi yüzdüren bir kız bir erkek çocuğu resimlenmiştir. “Sonbaharın Geldiğini Nasıl Anlarız” ve “Evimizdeki Kış Hazırlıkları” başlıklı yazılarında da kız ve erkek çocukları birlikte resimlenmiştir. Farklı cinsiyetlere yer verildiği için bu görseller Madde 2 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (80).

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının “Müzedeki Yeni Fosiller” adlı oyununda da hem kız hem erkek çocukları resimlenmiştir. Ayrıca çocuklardan biri de gözlük kullanmaktadır (75).

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısının “Okumak Gibisi Yok” adlı köşesinde Ayşe ve Kartal adlarında bir kız ve bir erkek çocuğunun mektup arkadaşı olduğundan söz edilmektedir (69).

Bilim Çocuk dergisinin “Gözlem Defterinizden”, “Buluş Atölyesi”, “Mektup Kutusu”, “Sorun Söyleyelim”, “Sizden Gelenler” adlı köşelerinde farklı eğitim kademelerinde okuyan, farklı yaşlardaki, hem kız hem de erkek okuyuculardan gelen resimlere, gözlem notlarına, mektuplarına ve tasarımlarına yer verilmektedir. Okuyucuların adları ve soyadları da sayfada belirtilmiştir. Derginin, ülkemizin her bölgesindeki farklı kentlerde yaşayan okuyucuları olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca dergide yalnızca ülkemizdeki çocuklara değil, farklı ırklardan, farklı dili konuşan ve farklı renklerdeki çocuklara da yer verildiği görülmektedir.

Şekil 4.6. Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “Rengârenk Bir Kıta: Afrika” başlıklı yazısından görsel.

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “Rengârenk Bir Kıta: Afrika” başlıklı yazısında, Masai çocuklarının gittiği okuldan bir fotoğrafa yer verilmiştir. “Afrika’dan Bir Başkent: Nairobi” başlıklı yazıda, Kenyalı çocukların fotoğraflarına yer verilmiştir. Başka renklerdeki çocuklara da yer verilmesi nedeniyle, ayrımcılık yasağına uygun hareket ettiği düşünüldüğünden bu görsel ve metinler Madde 2’nin olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir (67).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Buluş Atölyesi” adlı köşesinde hem kız hem erkeklerden oluşan bir grup çocuğun kitap okuduğu görülmektedir (68). Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “Bizim Sokak” adlı köşesinde hem kız hem erkeklerden oluşan bir grup çocuk resimlenmiştir. Farklı cinsiyetlerdeki çocuklara yer verilmesi nedeniyle, bu görseller Madde 2 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (67).

4.6. Dergilerde Katılım Hakkına Yer Verilme Düzeyi

Katılım hakkı alt kategorisine girdiği düşünülen maddeler, Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde olumlu ve olumsuz kullanımları bakımından değerlendirilmiştir.

Madde 12: Her çocuğun, kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerini ifade etmeye hakkı vardır.

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısının “Mektup Kutusu” adlı köşesinde “Seninle bu yıl Ocak ayında tanıştım. Ocak sayını çok beğendiğim için seni sürekli almaya karar verdim.” cümlelerinden okuyucunun bir süreli yayını takip etmeye karar verdiği ve kendisini ilgilendiren bir konudaki görüşlerini bildirdiği anlaşılmaktadır. “Bizim Sokak” adlı köşede, çizgi romandaki çocukların “Annenin bahsettiği Deniz Kızı Kayalığı’nı görmek için sabırsızlanıyorum.”, “Baba ben yoruldu.”, “Deniz kızının fotoğrafını çekip yaz albümümüze koymalıyız.” cümlelerinden çocukların özgürce görüşlerini ifade edebildikleri anlaşılmaktadır (69).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Bizim Sokak” adlı köşesinde çocuklardan biri “Limonataya fesleğen koysam nasıl olur acaba?”, “Biz de yeni bir yiyecek keşfetmeye karar verdik.” cümleleri de çocukların görüşlerini bildirmelerine olanak tanıdığına işaret ettiği için Madde 12’nin olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir (68).

Madde 13: Her çocuğun yazılı, sözlü, sanatsal bir şekilde ya da kendi seçeceği herhangi bir yöntemle düşüncelerini özgürce açıklamaya ve düşüncelerini araştırmaya hakkı vardır.

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin her sayısında çocukların düşüncelerini ortaya koymasına fırsat tanıyacak, okuyucuların katkılarıyla hazırlanan köşelere yer verilmektedir. Okuyucular “Gözlem Defterinizden” adlı köşede gözlem notlarını göndermekte, gözlemlerinden elde ettikleri bilgileri yazılı şekilde paylaşabilmektedir. “Sizden Gelenler” adlı köşeye gönderdikleri resimlerle düşüncelerini sanatsal yollarla paylaşabilme imkânı bulmaktadır. “Sorun Söyleyelim” ve “Çok Merak Ediyorum” adlı köşelerde ise çocuklar, merak ettikleri ve öğrenmek istedikleri konularda kendi kurdukları cümlelerle düşüncelerini özgürce ifade etmektedir. Okuyuculardan gelen mektuplar, resimler, tasarımlar, gözlem notları, sorular ve diğer eserler, çocuklara; yazılı, sanatsal ya da başka yollarla düşüncelerini özgürce açıklama hakkı tanındığına işaret etmektedir. Okuyucu katkılarıyla hazırlanan köşeler Madde 13 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir.

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının “Çok Merak Ediyorum” adlı köşesinde okuyuculardan gelen “Tarihi eserler neden müzede duruyor?” sorusuna ve yanıtına, “Küçük Eller İşbaşında” adlı köşede ise okuyucuların müzede çekildikleri fotoğraflara yer verilmiştir (75).

Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Çok Merak Ediyorum” adlı köşesinde okuyuculardan gelen “Sonbaharda hayvanlar nasıl göç ediyorlar?” sorusuna ve yanıtına, “Küçük Eller İşbaşında” adlı köşede ise okuyucuların tasarladıkları kuş yemlikleriyle birlikte çekildikleri fotoğraflara yer verilmiştir (80).

Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısının “Çok Merak Ediyorum” adlı köşesinde okuyuculardan gelen “Bazı balonlar yere düşerken, neden bazıları havaya yükselir?” soruna ve yanıtına, “Küçük Eller İşbaşında” adlı köşede ise okuyucuların balon ve atık malzemeler kullanarak tasarladıkları taşıtlarla birlikte çekildikleri fotoğraflarına yer verilmiştir (74).

Meraklı Minik dergisinin Kasım 2017 sayısının “Çok Merak Ediyorum” adlı köşesinde okuyuculardan gelen “Okulu kim icat etmiştir?” soruna ve yanıtına, “Küçük

Eller İşbaşında” adlı köşede ise okuyucuların atık malzemeler kullanarak tasarladıkları okul çantalarıyla birlikte çekildikleri fotoğraflarına yer verilmiştir (78).

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının “Çok Merak Ediyorum” adlı köşesinde okuyuculardan gelen “Dünyanın en yüksek köprüsü hangisidir?” soruna ve yanıtına, “Küçük Eller İşbaşında” adlı köşede ise okuyucuların atık malzemeler kullanarak tasarladıkları köprü maketleriyle birlikte çekildikleri fotoğraflarına yer verilmiştir (81).

Meraklı Minik dergisinin Mayıs 2008 sayısının “Çok Merak Ediyorum” adlı köşesinde okuyuculardan gelen “Balıklar suyun içinde boğulmadan nasıl yaşıyor?” soruna ve yanıtına, “Küçük Eller İşbaşında” adlı köşede ise okuyucuların hazırladıkları içeceklerle çekildikleri fotoğraflarına yer verilmiştir (76).

Meraklı Minik dergisinin Temmuz 2014 sayısının “Çok Merak Ediyorum” adlı köşesinde okuyuculardan gelen “Susamurları nasıl yüzer?” sorusuna ve yanıtına, “Küçük Eller İşbaşında” adlı köşede ise okuyucuların suda yaşayan canlılarla ilgili yaptıkları resimlerle birlikte çekildikleri fotoğraflara yer verilmiştir (79).

Meraklı Minik dergisinin Şubat 2013 sayısının “Çok Merak Ediyorum” adlı köşesinde okuyuculardan gelen “Neden uyuruz?” sorusuna ve yanıtına, “Küçük Eller İşbaşında” adlı köşede okuyucuların uyumadan önce çekildikleri fotoğraflara yer verilmiştir (77).

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının “Çeşit Çeşit Müze Var” başlıklı yazısında “İşte burası da bir otomobil müzesi. Burada da eski otomobiller sergileniyor. Bildiğin otomobillere benziyorlar mı?” cümleleriyle okuyucuların görüşlerini sözlü olarak açıklamaları için fırsat tanınmaktadır. Bu nedenle bu cümleler Madde 13’ün olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir (75).

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının “Ormanda Yaşayan Hayvanların da Köprüye İhtiyacı Olabilir” başlıklı yazıda “Yaban yaşamı köprüsünde karşıdan karşıya geçen bir geyik, bir tilki, bir de porsuk var. Sence başka hayvanlar bu köprüyü kullanabilir?” sorusuyla okuyucuların görüşleri sorulmaktadır. Çocukların düşüncelerini sözlü olarak ifade etme imkânı tanındığından bu cümlelerin Madde 13’ün olumlu kullanımı ile ilgili olduğu düşünülmektedir (81).

Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısının arka kapağında “Balondan yapılmış şu hayvanlara bak! Mor olanı bir gergedan. Peki sence diğerleri ne?” cümleleriyle yukarıdaki örneklere benzer şekilde okuyucuların görüşlerini ifade etmelerine fırsat tanınmıştır (74).

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının arka kapağındaki erkek çocuğu “Fillerin kemikleri kocamanmış.” diyerek görüşünü beyan ettiği görülmektedir. Bu nedenle bu cümle Madde 13 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir. Aynı sayının “Müze Gezisi” başlıklı öyküdeki öğretmen “Çocuklar perşembe günü bir geziye gideceğiz. Sizden bu kâğıtları anne babalarınıza vermenizi istiyorum.” deyince, çocuklardan bazıları “Bakayım.,” “Ben de bakacağım.” diyerek düşüncelerini ifade etmiştir. Müzeye geldiklerindeyse çocuklar “Vay beee!”, “Oooo T-rex”, “Ayyy çok korkunç.,” “Hiç de değil... Çok güzel.,” “Çok büyüük.” cümlelerini kurarak görüşlerini bildirmiştir. Bu nedenle bu cümleler Madde 13 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (75).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Gözlem Defterinizden” adlı köşesinde, okuyucuların ilkbaharla ilgili gözlemlerine yer verilmiştir. “Buluş Atölyesi” adlı köşede elektronik bir bilgi tabelası tasarlayan okuyucuların tasarımlarına yer verilmiştir. “Sorun Söyleyelim” adlı köşede çocukların, “Çay neden yetiştirilirken yeşil, market ve bakkallarda satılırken siyahtır?” ve “Suda çok kalınca neden sadece parmaklarımız buruşur?” sorularına ve yanıtlarına yer verilmiştir. “Sizden Gelenler” adlı köşede çocukların denizatlarıyla ilgili yaptıkları resimlere yer verilmiştir (68).

Bilim Çocuk dergisinin Şubat 2009 sayısının “Sorun Söyleyelim” adlı köşesinde okuyucular tarafından sorulan “Benlerimiz nasıl oluşur?” ve “Karıncalar kendilerinden ağır yiyecekleri nasıl taşır?” soruları yanıtlanmıştır. “Gözlem Defterinizden” adlı köşede okuyucuların kış mevsimi ilgili gözlemlerine, “Buluş Atölyesi” adlı köşede trafik işareti tasarımlarına, “Sizden Gelenler” adlı köşede ilginç binalar ile ilgili yaptıkları resimlere yer verilmiştir (70).

Bilim Çocuk dergisinin Ocak 2015 sayısının “Sorun Söyleyelim” adlı köşesinde okuyucular tarafından sorulan “Foklar soğuk havada nasıl yaşayabiliyor?” sorusu yanıtlanmıştır. “Gözlem Defterinizden” adlı köşede, okuyucuların yöresel yiyecekler

ile ilgili gözlemlerine, “Buluş Atölyesi” adlı köşede çubuk makarna yemeyi kolaylaştıracak çatal tasarımlarına, “Sizden Gelenler” adlı köşede ise hayvan gözleri ile ilgili yaptıkları resimlere yer verilmiştir (71).

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısının “Sorun Söyleyelim” adlı köşesinde okuyucular tarafından sorulan “Flamingolar neden tek bacakları üzerinde durur?” sorusu yanıtlanmıştır. “Gözlem Defterinizden” adlı köşede, okuyucuların gökkuşağıyla ilgili gözlemlerine, “Tasarım Atölyesi” adlı köşede yumurta sepeti tasarımlarına, “Sizden Gelenler” adlı köşede yazın sokakta oynadıkları oyunlarla ilgili resimlere yer verilmiştir (69).

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “Gözlem Defterinizden” adlı köşesinde, okuyucuların kelebeklerle ilgili gözlemlerine, “Sorun Söyleyelim” adlı köşede “Örümcekler neden ördükleri ağa yapışmaz?” sorusuna ve yanıtına, “Sizden Gelenler” adlı köşede gemilerle ilgili yaptıkları resimlere, “Buluş Atölyesi” adlı köşede kelebekleri korumak için bir proje geliştiren okuyucuların tasarımlarına yer verilmiştir. “Buluş Atölyesi” adlı köşede “Koşan bir insanın başı, kolları ve bacakları nasıl görünür? Aşağıya koşan bir insanın resmini çizin.” yönergesi verilmiştir. Okuyuculardan koşan bir insan hayal etmeleri ve çizmeleri beklenmektedir. Böylece okuyucular bir konu hakkındaki düşüncelerini sanatsal yollarla açıklayabilmektedir. Bu cümleler de Madde 13 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (67).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Bizim Sokak” adlı köşesinde, çizgi romandaki “Biz dondurma istiyoruz.”, “Karagöz’ün yavrusuna bakın, çok tatlı.”, “Balkabaklıya bayıldım.”, “Hiç sakızlı dondurma yememiştim. Tadı harikaymış.”, “Dondurmalar da müthişti.”, “Ve aklımıza bir fikir geldi. Biz de yeni bir yiyecek keşfetmeye karar verdik.”, “Çocukların çok seveceği bir şey olmalı ama.”, “Fesleğen de çok güzel kokan bir bitki. Limonataya fesleğen koysam nasıl olur acaba?” cümlelerinden çocukların görüşlerini özgürce ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bu cümleler Madde 13’ün olumlu kullanım örnekleri olarak ele alınmıştır (68).

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısının “Bizim Sokak” adlı köşesinde, çizgi romandaki “Ay! Burası harika bir yermiş.”, “Saçları denize sarkıyor, ne kadar güzel!”, “Gelin çocuklar! Su çok güzel.” cümlelerinden de çocukların düşüncelerini

özgürce açıkladıkları görülmektedir. “Simit ve Peynir’le Biliminsanı Öyküleri” başlıklı köşede “Pencereden gelen ışığı aynayla doğru açıda yansıtınca çok güzel oldu.” cümlesinde çocuğa fikirlerini açıklama hakkı tanındığı görülmektedir. “Balkabağı Ailesi” adlı köşede çocuklardan biri “Bekleyin, ben de gelmek istiyorum.” cümlesiyle görüşünü bildirmiştir. Bu cümleler de Madde 13 ile ilgili olumlu kullanım örnekleri olarak kabul edilmiştir (69).

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısında “Bu Kilitli Kapının Nasıl Bir Öyküsü Olabilir?” başlıklı bir yazıya verilmiştir. Bu yazıdaki “Sizce bu kapı nerede olabilir? Peki kim tarafından neden kilitlenmiş olabilir? Böyle bir kilidi açmak için nasıl bir anahtar gerekir? Kim bilir bu kapının arkasında neler var! Haydi şimdi tüm bunlar üzerinde düşünün. Sonra da kısa bir öykü oluşturun ve aşağıdaki boş yere yazın.” yönergeleri verilmiştir. Bu yönergeler sayesinde çocuklara düşüncelerini yazılı bir şekilde ifade etme olanağı tanındığı için Madde 13 ile ilişkilendirilmiş ve olumlu kullanım olarak ele alınmıştır. Aynı sayının “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı köşesinde, çizgi romandaki anne “Ne oldu? Ne düşünüyorsun George?” diye sormuş ve bunun üzerine George, “Hayvanat bahçesi sayesinde yaban hayvanları hakkında çok şey öğrendim ama yine de yaban hayvanlarının kafeslerde yaşamak zorunda kalması beni biraz üzdü anneciğim.” şeklinde yanıt vermiştir. Buradan annenin çocuğunun ne düşündüğüyle açıkça ilgilendiği ve çocuğuna düşüncelerini açıklaması için fırsat verdiği görülmektedir. Bu cümleler de Madde 13 kapsamında olumlu kullanım olarak değerlendirilmiştir (67).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Düşün Bakalım” başlıklı bir yazıya verilmiştir. Bu yazıdaki “Metal dışında başka hangi malzemelerden anahtar yapılabilir?”, “Okulun bahçesinde bir anahtar bulsaydınız ne yapardınız?” gibi yönergeler sayesinde çocuklara, duygu ve düşüncelerini sözlü bir şekilde ifade etmeleri için fırsat verilmektedir (68). Bu nedenle de Madde 13’ün olumlu kullanımları olarak değerlendirilmiştir.

Madde 17: Her çocuğun toplumsal, ruhsal, zihinsel ve bedensel gelişimini desteklemek amacıyla kitle iletişim araçları aracılığıyla bilgi ve belge edinmeye, ona zararı dokunabilecek bilgi ve belgelerden uzak tutulmaya hakkı vardır. Ayrıca taraf devletler kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek, çocuk kitaplarının yayılmasının teşvik etmelidir.

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk, popüler bilim dergileri olduğundan her sayısında bilimsel konularla ilgili bilgilendirici yazılara yer verilmektedir.

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının künye sayfasındaki yazıda köprülerle ilgili bilgiler verilmiştir. Aynı sayının “Köprüler Sayesinde Karşıya Geçeriz” başlıklı yazısında da köprülerle ilgili daha ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Dört sayfalık fotoğraflı bir yazıda niçin köprülerin yapıldığından söz edilmiş ve köprü çeşitleri tanıtılmıştır. “Ormanda Yaşayan Hayvanların da Köprüye İhtiyacı Olabilir” başlıklı yazıda yaban hayvanları için yapılmış ekolojik köprülerle, “Bir Köprü Yapılırken...” başlıklı yazıda bir asma köprünün nasıl yapıldığıyla, tek sayfalık çizimli bir yazıda ise hareketli parçaları olan köprülerle ilgili bilgilere yer verilmektedir. “Arda ve Eda Türkiye’deki Tarihi Köprüleri Geziyor” başlıklı yazıda ülkemizdeki tarihi köprülerle, dergiyle birlikte ek olarak verilen “Can Eriği Festivali” adlı oyunda ülkemizdeki festivallerle ilgili bilgilere yer verilmiştir (81).

Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısında yer verilen “Sıcak Hava Balonuyla Gezi” başlıklı yazıda sıcak hava balonuyla, “Sıcak Hava Balonu Nasıl Uçar?” başlıklı yazıda sıcak hava balonunun nasıl uçtuğuyla, “Bunlarla da Uçulur!” başlıklı yazıda delta kanat, planör gibi hava taşıtlarıyla, “Bu Hayvanlar Baloncuk Yapıyor” başlıklı yazıda baloncuk yapabilen hayvanlarla ilgili bilgiler verilmektedir (74).

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısında yer verilen “Fosil mi Dediniz?..” başlıklı yazıda fosillerle, “Çeşit Çeşit Müze Var” başlıklı yazıda müzelerle, “Müzedede Yapılacak Çok İş Var” başlıklı yazıda müzelerde yapılan işlerle, ek olarak verilen posterde mamutlarla ilgili bilgiler verilmektedir (75).

Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Sonbaharın Geldiğini Nasıl Anlarız?” başlıklı yazısında sonbaharla, “Evlerimizdeki Kış Hazırlıkları” başlıklı yazıda sonbaharda yaptığımız hazırlıklarla, “Hayvanlar da Kışa Hazırlanır” başlıklı yazıda

hayvanların kış mevsimi için yaptıkları hazırlıklarla, “Sonbaharın Minik Meyveleri” başlıklı yazıda sonbaharda olgunlaşan minik meyvelerle, “Çeşit Çeşit Yemler Ziyaretçi Kuşları Bekler” başlıklı yazıda kuş yemliklerinden yem yiyen kuşlarla ilgili bilgiler verilmektedir (80).

Meraklı Minik dergisinin Şubat 2013 sayısının “Onlar Gece Çalışıyor” başlıklı yazısında gece görev yapılan mesleklerle, “Şimdi Onlar İçin Uyku Zamanı” başlıklı yazıda hayvanların nasıl uyduklarıyla, “Gündüzleri Uyur, Geceleri Beslenir, Bu Hayvanlar Gececil!” başlıklı yazıda geceleri aktif olan hayvanlarla ilgili bilgiler verilmektedir (77).

Meraklı Minik dergisinin Temmuz 2014 sayısının “Göl Kıyısındaki Susamurları” başlıklı yazısında yavru susamurlarıyla, “Nilüferler Çok Güzel” başlıklı yazıda nilüferlerle, “Bu Hayvanlar Çok İyi Yüzüyor!” başlıklı yazıda gelişmiş yüzme becerileriyle tanınan hayvanlarla, “Banyo Zamanı” başlıklı yazıda hayvanların temizlenme biçimleriyle, “Bu Hayvanlar Susuzluğa Çok Dayanıkları” başlıklı yazıda uzun süre susuz kalabilen hayvanlarla ilgili bilgiler verilmektedir (79).

Meraklı Minik dergisinin Mayıs 2008 sayısının “Sazlıkta...” başlıklı yazısında sazlıkta bir arada yaşayan canlılarla, “Dünya’da Ne Çok Su Var” başlıklı yazıda gezegenimizde bulunan sularla, “Eda’nın Su Günü!” başlıklı yazıda su tasarrufuyla ilgili bilgiler verilmektedir (76).

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “Düşünerek Eğlenelim” adlı köşesinde gergedanlarla ilgili bilgi verilmektedir. “Ne Var Ne Yok” adlı köşede “Kampta Uyku Düzenimiz Değişiyor” başlıklı yazı yer almaktadır. Bu yazıda bir kamp tatili sayesinde uyku düzenimizin olumlu yönde etkileneceğiyle ilgili bir habere yer verilmektedir. “Balinalar da Bronzlaşıyor” başlıklı haberde ise bazı balina türlerinin de tıpkı insanlar gibi güneşin etkisiyle bronzlaştıkları anlatılmaktadır. “Yunuslar Birbirlerine ‘Adlarıyla’ Sesleniyor” başlıklı yazıda gruplar hâlinde dolaşan yunusların birbirlerinin çıkardığı belirli sesleri öğrendiği ve taklit edebildiğiyle ilgili çeşitli bilgiler veren bir haber yer almaktadır. “Bu Yanardağ Ses Çıkarıyor” başlıklı yazıda Alaska’da bulunan Redoubt Yanardağı’nın hareket hâlindeki lavın dağın içindeki dar bir geçitten geçerken oluşturduğu sarsıntılar sonucunda çıkardığı seslerle ilgili bilgiler verilmiştir.

“Sivrisinekler Geceleri Daha İyi Koku Alıyor” başlıklı yazıda ABD’den bilim insanlarının, sivrisineklerin en iyi geceleri koku aldığını ortaya çıkardığı araştırmalarıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Aynı sayıda “Kosta Rika’daki Hayvanat Bahçeleri” başlıklı yazı yer almaktadır. Bu yazıda, kafeslerde tutulan hayvanların sağlığı ve mutluluğu konusunda duyulan kaygılar nedeniyle bazı hayvanat bahçelerinin kapatılacağıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. “Flamingolar Göç Yolculuğuna Hazır” başlıklı yazıda Tuz Gölü’ndeki flamingoların göç etmek üzere olduklarıyla ilgili bilgiler yer almaktadır (67).

Aynı sayının “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı köşesinde yaban hayvanlarıyla ilgili çalışan George Schaller adındaki bir bilim insanının yaşam öyküsü hakkında bilgilere yer verilmiştir. “Bir Bilim Dalıyla Tanışalım: Ergonomi” başlıklı yazıda eşyaların rahat ve kullanışlı olmasını sağlayan bir bilim dalıyla ilgili, “İşte Kemiklerimiz!..” başlıklı yazıda vücudumuzda kaç kemik olduğu, iskeletimizi oluşturan kemiklerin nasıl bir arada durduğu, kemiklerimiz kırıldığında nasıl iyileştiği ile ilgili, “Ölçün, Karşılaştırın, Keşfedin...” başlıklı yazıda vücudumuzun bazı bölümlerinin ölçüleriyle ilgili, “Vücudumuzun İçini Görüntülemeye Kullanılan Bir Yöntem: Röntgen” başlıklı yazıda kemiklerimizi ve bazı organlarımızı görüntülemek için kullanılan röntgen adı verilen yöntemle ilgili, “Röntgen Çektirirken” başlıklı yazıda nasıl röntgen çekileceği ile ilgili, “Bu Bir Denizatinin Röntgen Görüntüsü” başlıklı yazıda bir denizatinin röntgen görüntüsüyle ilgili, “Rengârenk Bir Kıta: Afrika” başlıklı yazıda Afrika kıtası ve bu kıtada bulunan Sahra Çölü, Kongo Ormanı, Serengeti, Madagaskar Adası, Klimanjaro Dağı, Victoria Şelaleleri ilgili, “Afrika’dan İki Kabile” başlıklı yazıda Afrika’da yaşayan Masailer ve Dogonlar kabileleriyle ilgili, “Afrika’dan Bir Başkent: Nairobi” başlıklı yazıda Kenya’nın başkenti Nairobi kenti ile ilgili, “Yavru Filler İçin Koruma ve Bakım Merkezi” başlıklı yazıda Nairobi’de anneleri olmayan yavru fillerin bakıldığı koruma ve bakım merkezi ile ilgili, “Al Taşları Dağıt Çukurlara, İşte Mankala” başlıklı yazıda, binlerce yıldır oynanan bir grup oyunun ortak adı olan Mankala ile ilgili, “Afrika Maskeleri Çeşit Çeşit” başlıklı yazıda, Afrika’da binlerce yıldır törenlerde ve şenliklerde kullanılan maskelerle ilgili, “Gergedanlar” başlıklı yazıda, soyu tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan gergedanlarla ilgili, “Bu Gergedan Resminin İlginç Bir Öyküsü Var” başlıklı yazıda, 16. yüzyılda Albrecht Dürer’in hiç canlı bir gergedan

görmeden yaptığı resimle ilgili, “Sulakalanların Uzun Bacaklı Kuşları Gri Balıkçıl ve Büyük Ak Balıkçıl” başlıklı yazıda, ülkemizde sık görülen iki balıkçıl türü olan gri balıkçıl ve büyük ak balıkçıl ile ilgili bilgiler verilmektedir. “Buluş Atölyesi” adlı köşede koşu sporuyla ve profesyonel koşucular için geliştirilmiş akıllı antrenman saatleriyle ilgili bilgiler verilmektedir. “Evde Bilim” adlı köşede stetoskop ile ilgili bilgiler verilmektedir. “Gökyüzü Günlüğü” adlı köşede doğu ufkunda yazın görmediğimiz, sonbaharın gelişiyle birlikte beliren Kapella ve Aldebaran adlı yıldızlarla ilgili bilgiler verilmektedir (67).

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının künye yazısında ilkbaharla ilgili, “Ne Var Ne Yok” adlı köşede; “Hubble Uzay Teleskobu da Venüs Geçişini Gözlemleyecek” başlıklı yazıda Hubble Uzay Teleskobu ve Venüs’ün geçişi ile ilgili, “Hubble Uranüs’teki Kutup Işıklarını Görüntüledi” başlıklı yazıda Uranüs’teki kutup ışıklarının Dünya’nın yörüngesindeki Hubble Uzay Teleskobu ile görüntülenmesiyle ilgili, “Dev Pandalar Taşınıyor” başlıklı yazıda Çin’in güneybatısındaki Sichuan kenti yakınlarındaki Wolong Ulusal Doğa Koruma Alanı’ndaki koruma altında olan pandaların başka bir bölgeye taşınmasıyla ilgili, “Tarım İlaçları Arılara Zarar Veriyor” başlıklı yazıda tarım bitkilerini zararlı böceklerden korumak için kullanılan kimyasal maddeler nedeniyle balarılarının ve bombus arılarının sayılarında azalma gözlemlendiğiyle ilgili, “İlk Ateş Ne Zaman Yakıldı?” başlıklı yazıda insanların yaktığı ilk ateşin bir milyon yıl önceye ait olduğu ve Güney Afrika’daki Wonderwerk Mağarası’nda bulunan kül ve kemik kalıntıları bulunmasıyla ilgili, “Anadolu Dağ Turnası” başlıklı yazıda Doğa Derneğinin ve Dünya Turna Vakfının, Doğu Anadolu Bölgesi’nde yaşayan turnalarla ilgili yaptıkları çalışmalarıyla ilgili bilgiler verilmektedir (68).

Aynı sayının “Matematik Günü” başlıklı yazısında matematiksel kavramlarla ilgili bilgilere yer verilmektedir. “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı köşede uzay aracı tasarımları yapan Konstantin Tsiolkovski adındaki bir bilim insanının yaşam öyküsü hakkında bilgilere, ek olarak verilen “Afrika’da Yaşayan Hayvanlar” kartlarında kartlarda impala, gri taçlı turna, zürafa, mandril, çita gibi Afrika’da yaşayan bazı hayvanlarla ilgili, “Teşekkürler Balarısı” başlıklı yazıda arıların doğadaki önemiyle ilgili

bilgiler, “Mini Balarısı Kitabım” başlıklı yazıda balarılarıyla ilgili, “Arıcılar İşbaşında...” başlıklı yazıda arıcılıkla ilgili bilgiler, “6 Haziran 2012 Venüs Geçişi” başlıklı yazıda Venüs’ün Güneş’in önünden geçişiyle ilgili, “Venüs’ten Manzaralar” başlıklı yazıda uzaya gönderilen araçlar aracılığıyla elde edilen Venüs görüntüleriyle ilgili, “Geçmişten Günümüze Kilitler ve Anahtarlar” başlıklı yazıda kilitler ve anahtarların tarihiyle ilgili, “Canlılarda da ‘Anahtar-Kilit’ Var” başlıklı yazıda vücudumuzda gerçekleşen kimyasal tepkimelerle ilgili, “Mini İnternet Sözlüğü” başlıklı yazıda internet ve internete ilişkin terimlerle ilgili, “Kâğıt Şeritlerden Heykel Yapalım” başlıklı yazıda kâğıtlarla ilgili, “Şimdi Kuş Gözlemi Yapmanın Tam Zamanı” başlıklı yazıda kuş gözlemiyle ilgili, “Yaz Mevsiminin Habercisi Ak Mukallit” başlıklı yazıda ilkbahar ve yaz aylarında sıkça görülen bir tür olan ak mukallitlerle ilgili bilgiler verilmektedir. Ayrıca bu yazıda, okuyucuların ak mukallidin sesini duyabilecekleri ve hareketlerini izleyebilecekleri videonun olduğu bir internet sitesinin adresine yer verilmiştir. “Buluş Atölyesi” adlı köşede arı kovanlarıyla ilgili, “Evde Bilim” adlı köşede kimyasal tepkimeler ile ilgili, “Gökyüzü Günlüğü” adlı köşede gökyüzü gözlemi ve gök olaylarıyla ilgili, “Sorun Söyleyelim” adlı köşede çay yetiştiriciliği ve derimizle ilgili, “Satranç Oynuyoruz” adlı köşede dünya şampiyonu Boris Vasilyeviç Spasski’yle ilgili bilgiler verilmektedir. Dergiyle birlikte ek olarak “Kuş Gözlem Defteri” verilmiştir. Bu kitapçıkta kuş gözlemiyle ilgili bilgiler yer almaktadır (68).

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısının künye yazısında gökyüzü gözlemiyle ilgili bilgiler verilmiştir. “Ne Var Ne Yok” adlı köşede “Dünyanın Üçte Biri Samanyolu Kuşağı’nı Göremiyor” başlıklı yazıda ışık kirliliğiyle ilgili, “Karbondiyoksit Taşa Dönüştürüldü” başlıklı yazıda karbondiyoksitin, volkanik kayalardaki minerallerle tepkimeye girerek taşlaştığıyla ilgili, “Yüzleri Ayırt Edebilen Balık” başlıklı yazıda bir balığın insan yüzlerini ayırt etmeyi öğrenebilmesiyle ilgili, “Larvalar Plastikle Beslenmeyi Tercih Ediyor” başlıklı yazıda balık larvalarının plankton gibi normal besinler yerine çok küçük plastik parçalarını yedikleriyle ilgili, “Selimiye Meydanı’nda Mimar Sinan’ın Yaptığı Su Yolu ve Şadırvan Bulundu” başlıklı yazıda Yemiş Kapanı Hanı’nı kurtarma kazılarında tarihi hanın kalıntılarına ulaşılmasıyla ilgili, “Sürücüsüz Minibüs Yollarda” başlıklı yazıda elektrikle çalışan sürücüsüz bir minibüs üretimi ile

ilgili, “Çöl Yosunu Su İhtiyacını Yapraklarıyla Karşılıyor” başlıklı yazıda su gereksinimini karşılamak için köklerini değil yapraklarının uç kısmında bulunan saç benzeri yapıları kullanan çöl yosunlarıyla ilgili bilgiler verilmiştir (69).

Aynı sayının “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı köşesinde “Otto Friedrich Müller” adlı bilim insanının yaşamıyla ilgili, “Bahçeleriyle Ülke Singapur” başlıklı yazıda Singapur’la ilgili, “Mikroorganizmaların Dünyasına Yolculuk” başlıklı yazıda bakteri adı verilen mikroorganizmalarla ilgili, “Ekmek Yapıyoruz” başlıklı yazıda maya mantarı olan ekmek mayası ve ekmek yapımıyla ilgili, “Terliksi Hayvan” başlıklı yazıda tatlı sularda yaşayan tek hücreli bir canlı olan terliksi hayvanlarla ilgili, “Mikroorganizmalarla Resim” başlıklı yazıda mikroorganizmalarla resim yapılabileceğiyle ilgili, “Samanyolu’nun İncileri” başlıklı yazıda Samanyolu Kuşağı adı verilen bölgedeki yıldız kümesi ve bulutsularla ilgili, “Bunları Biliyor musunuz?” başlıklı yazıda uzayla ilgili, “Bisiklet Zamanı” başlıklı yazıda bisikletlerle ilgili, “Bisiklet Nasıl Çalışır?” başlıklı yazıda bisikletin nasıl çalıştığıyla ilgili, “Doğanın Zengin Bahçeleri Makilıklar” başlıklı yazıda makilerle ilgili, “Balkabağı Ailesi” adlı köşede bir gökbilimci ve keşfettiği uydu ile ilgili, “Gökyüzü Günlüğü” adlı köşede Yaz Üçgeni ve Kuğu Takımyıldızı’yla ilgili, “Evde Bilim” adlı köşede kütleyle ilgili, “Okumak Gibisi Yok” adlı köşede mektup arkadaşlığıyla ilgili, “Sorun Söyleyelim” adlı köşede flamingolarla ilgili, ek olarak verilen kartlarda Monoko Prensiği, Singapur, Seyşeller Cumhuriyeti gibi bazı ülkelerle ilgili, “Gözlem Defterinizden” adlı köşede gözlem yaparken dikkat edilmesi gereken şeylerle ilgili bilgiler verilmektedir (69).

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin her sayısında bir ya da birden fazla çocuk kitabının tanıtım yazısına yer verilmektedir. Madde 17’de çocuk kitaplarının yaygınlaşmasından söz edildiğinden kitap tanıtımları da Madde 17’nin olumlu kullanımı olarak değerlendirilmiştir.

Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Kitap... Oyun... Öneri...” adlı köşesinde “Sonbahar” adlı kitap, Ocak 2016 sayısında “Ektiğim Tohumdan Dinozor Çıktı” ve “Müze”, Mayıs 2008 sayısında “Çevremiz ve Biz”, Şubat 2013 sayısında “Kaç Uyku Sonra?”, Temmuz 2014 sayısında “Yavaş Yavaş”, Kasım 2017 sayısında “Maisy Kreşe Gidiyor” adlı kitaplar tanıtılmıştır (75, 76, 77, 78, 79, 80).

Bilim Çocuk dergisinin Kasım 2011 sayısında “Coğrafya Ansiklopedisi ve Dünya Atlası”, Ağustos 2012 sayısında “Sakar Fareler Ortalığı Karıştırıyor”, Nisan 2008 sayısında “Origami”, Şubat 2009 sayısında “Çocuk Olmak Zor”, Eylül 2013 sayısında “Çocuk Hakları” adlı kitap dizisi, Mayıs 2012 sayısında “Gökyüzünde Neler Oluyor?”, Ocak 2015 sayısında “Makineler Nasıl Çalışır?”, Temmuz 2016 sayısında “Mikroskop Hakkında Her Şey” adlı kitapların tanıtım yazısına yer verilmiştir (66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73).

5. TARTIŞMA

Bu araştırmada TÜBİTAK tarafından çocuklara yönelik yayımlanan popüler bilim dergileri BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de yer alan maddeler açısından incelenmiş, yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakkı olmak üzere dört alt kategoride olumlu ve olumsuz kullanımları ele alınmıştır.

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinde çocuk haklarının yazılı ve görsel olarak olumlu kullanımlarının, olumsuz kullanımlara kıyasla çok daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hatta aradaki farkın bir uçurum kadar olduğu söylenebilir. Araştırma kapsamında toplam 15.020 yazılı ve görsel öge incelenmiştir. Bazı cümlelerin ve görsellerin yalnızca bir madde ve alt kategoriyle, bazılarının da birden çok madde ve alt kategoriyle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Tüm veriler toplam 13.473 kez olumlu kullanım olarak, 28 kez de olumsuz kullanım olarak kodlandığı bulgular arasındadır. Bu olumlu kullanımların 9.934’ü Bilim Çocuk dergisine, 3.539’u ise Meraklı Minik dergisine ait yazılı ve görsel ögelerde kodlanmıştır. Olumsuz kullanımların ise 17’si Meraklı Minik dergisine, 11’i ise Bilim Çocuk dergisine ait yazılı ve görsel ögelerde kodlanmıştır. Meraklı Minik dergisi 32, Bilim Çocuk dergisiyse 64 sayfadan oluşmaktadır. Bu sonuçları değerlendirirken dergilerin sayfa sayılarını da hesaba katmanın gerekli olduğu düşünülmektedir.

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin toplam tirajı 250.000 kadardır, yani araştırmaya konu olan dergiler ülkemizdeki çok sayıda çocuğun evine ulaşmaktadır. Bu nedenle de araştırmaya konu olan iki derginin de çocuk haklarının olumlu kullanımlarına olumsuz kullanımlardan daha çok yer vermesinin sevindirici bir sonuç olduğu düşünülmektedir.

Aktı (48) TRT Çocuk kanalında yayınlanan, okulöncesi yaş grubunda bulunan çocuklara yönelik çizgi dizileri çocuk hakları açısından incelemiştir. Bu araştırmada olumlu kullanımların, olumsuz kullanımlara kıyasla daha çok olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Turan’ın (62) “Her Güne Bir Masal” adlı masal kitabını çocuk hakları açısından ele aldığı araştırmasında da olumlu kullanım oranının, olumsuz kullanımlara kıyasla daha fazla olduğu belirlenmiştir. İki araştırmanın bulguları da, bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Bu araştırmada BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin maddeleri; yaşama hakkı, gelişme hakkı, korunma hakkı ve katılım hakkı olmak üzere dört alt kategori olarak ele alınmıştır. Dergilerde, gözle görülür bir farkla en çok katılım hakkına yer verildiği görülmektedir. Gelişme hakkına yer verilme oranı katılım hakkına yakın olmasına karşın, yaşama ve korunma haklarına değinilme oranı çok azdır.

Dergilerin içeriklerinde en çok katılım hakkı kapsamındaki Madde 17 (bilgi edinme hakkı) ve Madde 13'ün (görüşlerini özgürce ifade etme hakkı) olumlu kullanımı olarak değerlendirilen yazılı ve görsel öğelerin bulunduğu sonucuna varılmıştır. Katılım hakkı, çocukların diğer haklarını kullanırken olduğu gibi edilgen kalmadığı, etkin konumda olduğu haklardandır. Çocukların doğrudan katılımına olanak tanıyan projeler, çocuk hakları açısından önem taşımaktadır. Bu olanağın tanınması, çocukları olumlu anlamda güdüleyerek gelişimlerine çeşitli açılardan katkılar sağlamaktadır. Çocukların katılım sağlayarak bir konuda elde ettikleri başarıları, farklı konularda da başarılı olmaları olasılığını artırmaktadır (7).

Çocukların görüşlerini özgürce dile getirmeleri, düşüncelerini yazılı, sözlü ya da kendi seçecekleri herhangi bir yolla ifade etmeleri, kaynaklar aracılığıyla bilgi ve belge edinmeleri de katılım haklarıyla ilişkilidir. Katılım hakkının temeli olan görüşlerini ifade etmenin bir önceki adımıysa çocukların bilgi sahibi olmalarıdır. Bilgi sahibi olmadan görüş ifade etmek mümkün değildir (7). Meraklı Minik ve Bilim Çocuk, her sayısında kriptolojiden, bitki bilime, arkeolojiden gökbilime kadar çok çeşitli konulara değinen zengin içeriklere sahip iki popüler bilim dergisidir. İki derginin de her sayısında farklı bilimsel konulardaki yazılara yer verilmektedir. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk, katılım hakları kapsamında değerlendirilen Madde 17 ile bağdaşır bir şekilde, çocukların bilgi edinmeleri amacını taşımaktadır. Bu nedenle de katılım hakkının diğer haklara kıyasla bulgulara daha büyük oranda yansıdığı düşünülmektedir.

Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin aynı yaş grubuna seslenen diğer dergilerden ayıran özelliklerinden biri de okuyucuların katkılarıyla hazırlanan çok sayıda köşeye yer vermesidir. Meraklı Minik dergisindeki toplam dört köşeden ikisi, Bilim Çocuk dergisindeki toplam on üç köşeden dördü okuyucuların katkılarıyla

hazırlanmaktadır. Çocukların gönderdiği, gözlem notları, mektuplar, buluşlar, merak ettikleri sorular, tasarımlar, resimler ve fotoğraflar gibi diğer eserler dergilerin sayfalarında yayımlanmaktadır. Çocukların görüşlerini yazılı, sanatsal ya da başka yollarla açıklama hakkının (Madde 13) olumlu kullanımının bulgulara büyük bir oranda yansması da dergilerin çok sayıda okuyucu etkileşimli köşelere yer vermesiyle açıklanabilir.

Araştırmanın bulgularına göre dergilerde katılım hakkından sonra en çok gelişme hakkıyla ilişkilendirilen olumlu kullanımlara yer verildiği anlaşılmıştır. Dergilerin en çok, gelişme hakkı kapsamına giren Madde 31 ve Madde 29'un olumlu kullanımlarına ait yazılı ve görsel öğeler barındırdığı ortaya çıkmıştır.

Çocuk eğitimiyle ilgili kaleme alınan hemen her yayında, oyun oynamanın çocukların gelişimlerine olan katkılarının yok sayılmayacağı belirtilmektedir. Oyun oynamanın önemi, kritik dönem olarak bilinen erken çocukluk döneminde çok daha fazla öne çıkmaktadır (60, 61). BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 31. maddesinde çocukların oyun oynamaları, gerektiği zamanlarda dinlenmeleri, kültürel ve sanatsal yaşama katılmaları ve yaşlarına uygun eğlenceli etkinlikler yapmaları gibi haklarından söz edilmektedir (2,60).

Meraklı Minik dergisinin biri hariç, incelenen tüm sayılarında kartlarla oynanan eşleme oyunuyla birlikte, toplam iki oyun ek olarak verilmiştir. Bilim Çocuk dergisinin bir sayısında üç oyun, diğerlerinde de kartlarla oynanan oyun dâhil olmak üzere ikişer oyunun ek olarak verildiği görülmektedir. Kâr elde etme amacı gütmeyen, kamu yararına çalışan bir kurum olan TÜBİTAK tarafından çocuklar için yayımlanan popüler bilim dergileriyle birlikte, piyasada satışa sunulan diğer dergilerden çok daha fazla kâğıt ve karton ek verilmektedir. Bu kâğıt ve karton eklerin bir kısmı masaüstü oyunları için kullanılmaktadır. Ayrıca, dergilerin bazı sayılarda ek olarak verilen masaüstü oyunlarının yanı sıra iç sayfalarda da oyunlara yer verildiği görülmüştür. (Örneğin Meraklı Minik dergisi Kasım 2017 sayısı "Adım Oyunu") Dergilerde sıklıkla hem iç sayfalarda hem de eklerde oyunlara yer verildiğinden, Madde 31 ile ilgili olumlu kullanımının yüksek oranlarda bulgulara yansıdığı düşünülmektedir.

Bu araştırmada incelenen dergilerde en az korunma haklarıyla ilgili olumlu kullanımlara yer verildiği belirlenmiştir.

Korunma hakları; çocuğun; yasaya aykırı bir şekilde kaçırılmasına karşı korunması, her türlü şiddet, istismar, ihmal ve kötü davranışa karşı korunması, ocuk satışı ve kaçakçılığından korunması, aile bakımından yoksun çocukların korunması, mültecisi, madde bağımlısı ve mağdur çocukların korunması gibi konuları içermektedir.

Kız, erkek, uzun, kısa, siyah ya da beyaz tenli, farklı milletlerden, farklı diller konuşan, yeryüzünün herhangi bir yerinde yaşayan tüm çocuklar için ayırım gözetilmemesi fikrini vurgulayan Madde 2 de korunma hakları kapsamına girmektedir. Her iki dergide de korunma haklarından biri olan yalnızca Madde 2'ye (ayrımcılık yasağı) yer verildiği belirlenmiştir. Dergilerdeki görsel ögeler incelendiğinde yalnızca tek tip bir çocuğun resimlenmediği, farklı cinsiyetlerdeki farklı fiziksel özelliklere sahip çocukların resimlendiği sayfalara yer verildiği görülmüştür. Çocuklardan bazılarının gözlük kullandığı, bazıları daha uzun boyluyken bazılarının daha kısa olduğu, bazı çocukların kızıl, bazılarının siyah saçlı olduğu anlaşılmaktadır. Hatta farklı ırklardan çocukların da resimlendiği fark edilmiştir.

Çocukları tartışmalı konuların içine çekmemek ve çocuklara karşılaşmaya hazır olmadıkları bilgileri sunmamak, dergilerin yayın politikaları arasındadır. Her iki dergide de şiddete ya da istismara uğrayan, ihmal edilen, kaçırılan ya da satılan, mağdur edilen, suça sürüklenen ya da madde bağımlısı olan çocuklara yer verilmemesinin, dergilerin yayın politikalarına ters düşmeme çabasından kaynaklandığı düşünülebilir. Ancak yayın politikaların doğrultusunda zaman zaman çocukların korunma haklarına değinen yazılı ve görsel ögelere yer verilebileceği düşünülmektedir.

Korunma hakları ile ilgili olarak en çok olumsuz kullanımın, "Simit ve Peynir"le Bilim İnsanları ykleri" adlı köşede yer verildiği görülmektedir. Bu köşede bilime önemli katkıları olan bilim insanlarının yaşam öyküleri anlatılmaktadır. Bazı bilim insanlarının yaşam öykülerinde, yoksulluk nedeniyle eğitimine devam edememesi ya da sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamaması gibi örneklerin olduğu göze çarpmaktadır. Bu köşede bilim insanlarının gerçek yaşam öyküleri ele alındığı için bu

tür örneklere denk gelmek son derece olağandır. Ancak yine de bu örnekler korunma hakkının olumsuz kullanımları olarak kodlanmıştır. Bu durumun, nitel araştırmanın sınırlı ve kısıtlayıcı yönlerinden biri olduğu düşünülmektedir.

Kepenekçi ve Aslan'ın (49) çocuk kitaplarını çocuk hakları açısından inceledikleri çalışmada, çocuk kitaplarında en az korunma hakkının olumlu kullanımlarına değinildiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacılar, çocuk kitabı yazarlarının, korunma hakları kapsamına giren olumsuz davranış örneklerinden kaçındıkları sonucuna varmıştır. Turan (62) ise çalışmasında, masallarda en çok korunma haklarına yer verildiğini belirtmiştir. Ancak bu araştırmanın sonuçlarına göre korunma haklarının olumsuz kullanımları, olumlu kullanımlara kıyasla daha fazladır.

Aktı'nın (48) çalışmasında, çizgi dizilerde en çoktan en aza sırayla; yaşama hakkı, gelişme hakkı, katılım hakkı ve korunma hakkına yer verildiği, Turan'ın (62) yaptığı çalışmada ise masallarda en çoktan en aza sırayla; korunma hakkı, gelişme hakkı, yaşama hakkı ve katılım hakkına yer verildiği görülmektedir. Türkyılmaz ve Kuş (47) tarafından Millî Eğitim Bakanlığı tarafından çocuklara okutulması için önerilen "100 Temel Eser" listesindeki kitaplarda çocuk haklarına nasıl yer verildiği çalışmıştır. Bu çalışmada yaşama ve gelişme haklarıyla ilgili olumlu kullanımlara, katılım ve korunma haklarından daha fazla yer verildiği belirlenmiştir. Çizgi dizilerin, çocuk masallarının, çocuk kitaplarının ve çocuklar için hazırlanan popüler bilim dergilerinin çocuk hakları açısından ele alındığı araştırmaların, çocuk haklarının alt kategorilerinin hangisine daha çok yer verdiği hangisine daha az yer verdiği sıralaması bakımından farklı bulgulara ulaşıldığı söylenebilir. Bu araştırmanın, sözü edilen diğer araştırmalarla kıyaslandığında, en farklı ve en çok dikkat çeken bulgusu, dergilerde çocuk haklarının alt kategorilerinden en çok katılım hakkına yer verilmesidir. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin okuyucularının edilgen kalmayıp, etkin bir şekilde haklarını kullanabildiği söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuklar, pek çok açıdan yetişkinlere bağımlı olmaları nedeniyle, toplumun en çok korunup kollanmaya gereksinim duyan bölümünü oluşturmaktadır. Ancak günümüzde hâlâ çocuk ruhunu anlama çabası taşıyan araştırmaların yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Çocukların yalnızca fiziki olarak değil, hukuksal olarak da korunmaları gerekmektedir. Bu amaca yönelik olarak hazırlanan BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme bağımsız bir çocuk hukukun temelini oluşturmuştur (19, 63). Bu sözleşmeyle birlikte çocukların hakları olduğu uluslararası olarak kabul görmüştür (63, 64).

Bu araştırma ile dergilerde en çok Madde 17 (katılım hakkı), Madde 31 (gelişme hakkı) ve Madde 13'ün (katılım hakkı) olumlu kullanımlarına yer verildiği belirlenmiştir. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin en çok, çocukların gelişimini destekleyecek türden bilgilere erişmeleriyle ilgili haklara, çocukların oyun oynama, eğlenme, dinlenme ve eğlenceli etkinlikler yapma hakları ve görüşlerini yazılı, sözlü, sanatsal ya da kendi seçecekleri başka bir yolla açıklamalarını kapsayan haklara değinildiği ortaya çıkmıştır. Böylece bu iki dergiyi takip eden çocukların en çok bu haklarla tanıştıkları sonucuna varılabilir.

Kurt (65) tarafından ülkemizde çocuk haklarının bilinirliğine dair bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmada; çocuk haklarının bilinirliği, kullanılabilmesi ve çocuğun değer olarak görülmesi bakımından gelişmeler olsa bile, ülkemizin bu konuda yeterli seviyede olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca, çocuk haklarının hem yetişkinler hem de çocuklar tarafından bilinmesinin önemini ortaya koyulmuştur. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 42. maddesinde de çocuk haklarının, uygun ve etkili araçlarla hem yetişkinler hem de çocuklar tarafından öğrenilmesinin gerekliliğinden söz edilmektedir. Buradan yola çıkarak, çocuk dergilerinin, çocuk haklarıyla uyumlu içeriklere sahip olma gerekliliğinin yanı sıra, çocuklara seslenen dergiler, çocuklara haklarının olduğunu hatırlatmayı amaçlamalıdır. Çocuk dergilerinde, çocuk haklarıyla ilişkili, çocukların ilgisini çekebilecek sayfalara ya da düzenli olarak yayımlanan köşelere yer verilebilir (66). Bu araştırmada dergilerin incelenen sayılarında çocuk haklarıyla doğrudan ilgili yalnızca bir sayfaya rastlanmıştır. Bilim Çocuk dergisinin

Eylül 2013 sayısının “Yeni Bir Kitap” adlı köşesinde TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları’ndan çıkan “Çocuk Hakları” kitap dizisinin tanıtım yazısına yer verilmiş, bu yazıda çocuk haklarından da kısaca söz edilmiştir.

Bu araştırmada gelişme haklarından biri olan ve Madde 23’te belirtilen engelli çocukların toplumsal yaşama katılımıyla ilgili çizimlere, yalnızca Meraklı Minik dergisinde yer verildiği, Bilim Çocuk dergisinde hiç yer verilmediği görülmüştür. Çocuklar için hazırlanan dergilerin fotoğraf ya da çizim gibi görsel öğelerinde engelli çocuklara da yer verilmesi önerilebilir.

Ebeveynler, öğretmenler ve çocuk eğitimiyle yakından ilgili kişiler çocuklara sunacakları yayınları çocuk haklarına duyarlılığı açısından kontrol etmelidir. Çocuk yayınlarının, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin maddelerinin ışığında hazırlanması önem arz etmektedir. Çocuk dergilerinin de BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin maddelerinin ışığında hazırlanıp hazırlanmadığı incelendikten sonra çocuklarla buluşturulması daha yararlı olacaktır.

Bu araştırmanın örneklemini dâhilindeki Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerine ait sayılarda; anne ve babanın çocuğa yol göstermesi ve yönlendirmesinden söz edilen Madde 5, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü gibi hakların ele alındığı Madde 14, çocuğun özel yaşantısına müdahalede bulunulmaması hakkını ifade eden Madde 16’dan ve başka bazı haklara ilişkin olumlu ya da olumsuz yazılı ve görsel öğelere rastlanmamıştır. Her iki derginin aylık içerik planları hazırlanırken BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin maddelerinin, dergilerin içeriklerine daha çok yansıtılması ile ilgili çalışmalar yapılabilir.

Bu araştırmada TÜBİTAK tarafından çocuklara yönelik hazırlanan popüler bilim dergileri çocuk hakları açısından ele alınmıştır. Ülkemizdeki çocuk haklarının durumunu belirlemek için farklı türden dergilerle ilgili başka çalışmalar yapılabilir.

Bu araştırmanın örneklemini, Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin 2018 yılının Haziran ayına dek yayımlanmış sayılarından basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Meraklı Minik ve Bilim Çocuk dergilerinin önümüzdeki yıllarda yayımlanacak sayılarında çocuk haklarına yer verme durumlarını belirlemek için yeni

araştırmalar yapılmalıdır. Böylece dergilerin çocuk hakları konusuna yaklaşımlarının benzer bir çizgide ilerleyip ilerlemediği anlaşılabilir.

Bu araştırma ile; çocuk hakları konusunun gündemden düşürülmemesi, diğer araştırmalar için ön ayak olunması, dolayısıyla çocuk hakları konusunda farkındalık yaratılması ve bu sayede çocukların hak ettikleri saygınlığa ulaşmaları için bir adım daha atılması amaçlanmıştır.

7. KAYNAKLAR

1. Tanrıbilir F. B. Çocuk haklarının uluslararası korunması ve koruma mekanizmaları. Ankara: Yetkin yayınları; 2011.
2. Akyüz E. Çocuk hukuku: Çocukların hakları ve korunması. Ankara: Pegem akademi; 2013.
3. Kırdök M, Tuncel Yazgan A, Kanar F, Parlar M. S, Yıldırım M, Berber H, Yıldırım I, Mercan Polat, Y. Çocuk hakları. İstanbul: Çiviyazıları; 1998.
4. Acar H, İçağasıoğlu Çoban A. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 20. yılında Türkiye'de çocuk hakları. Ankara: Maya akademi; 2010.
5. Bedard, C. An introductory guide to children's rights for child five protection professionals and agencies. New York: Cornell University Childhope; 1996.
6. Duyan V. Sosyal hizmet ve çocuk hakları; 2002.
7. Erdoğan O. Çocuk hakları. İstanbul; 2011.
8. Erbay E. Çocuk hakları. İstanbul: Yeni insan yayınevi; 2013.
9. Yurtsever M. Ebeveyn çocuk hakları tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi [doktora tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 2009
10. Jones P, Walker G. Children's right in practice. Los Angeles, London, New Delhi, Washington: Sage publications; 2011.
11. Büyüköztürk Ş, Kılıç Çakmak E, Erkan Akgün Ö, Karadeniz Ş, Demirel F. Bilimsel araştırma yöntemleri. 15. baskı. Ankara: Pegem akademi; 2013.
12. Miles, M. B. ve Huberman, A. M. Nitel veri analizi. Çev. S. Akbaba Altun, ve A. Ersoy. Ankara: Pegem akademi yayınları; 2015.
13. Meray Z. Çocuk hakları. Ankara: Pegem akademi; 2016.
14. Doğan İ. Akıllı küçük: Çocuk kültürü ve çocuk hakları üzerine sosyo-kültürel bir inceleme. İstanbul: Sistem yayıncılık; 2000.
15. Fendoğlu H. T. Çocuk hakları hukuku. Ankara: Yetkin yayınları; 2014.
16. İnal K. Çocuk hakları ve siyaset. İstanbul: Yeni insan yayınevi; 2018.
17. Onur B. Çocuk, tarih, toplum. Ankara: İmge kitabevi yayınları; 2007.
18. Ballar, S. Çocuk hakları. İstanbul: Beta basım yayım; 1998.
19. Balo, Y. S. Çocuk ceza hukuku. Ankara: Seçkin yayınları; 2015.
20. tdk.gov.tr [internet]. Ankara: Türk Dil Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.tdk.gov.tr/>
21. Flowers N. Pusulacık. İstanbul: İstanbul bilgi üniversitesi yayınları, 2007.

22. Kaptan Y. A, Sürmeli K. Çocuk dergilerinde karşılaşılan tipografi sorunları ve çözüm önerileri. İnönü üniversitesi sanat ve tasarım dergisi. 2011; 1(2):183-197.
23. Karagöz Y. Liberal öğretilerde adaleti hak ve özgürlük. C.Ü. Sosyal bilimler dergisi. 2002; (26):267-295
24. tbmm.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <https://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/23Nisan.htm>
25. Berber E. Y. Türkiye’de insan hakları söyleminin toplumsal karşılığı [yüksek lisans tezi]. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi; 2017.
26. Ergen K. M. Okul müdürlerinin bayrak törenlerinde yaptıkları konuşmaların çocuk hakları açısından incelenmesi [yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi; 2017.
27. Aksoy B. A, Çiftçi D. H. Erken çocukluk döneminde oyun. Ankara: Pegem akademi, 2014.
28. Unicef [internet]. Newyork: Unicef; 2002 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Uygulama%20Elkitabi%20TR.pdf>.
29. Güner B, Çiftçi, D. Popüler bilim anlayışı ve coğrafyanın popülerliği, bilim teknik dergisi örneği. Doğu Coğrafya Dergisi, 2010; (24): 131-155.
30. Blum D, Knudson M, Henig M. R. A field guide for science writers. New York: Oxford University Press, 2006
31. Akoğlu A. Bilim iletişimi: önemi, yöntemleri, araçları ve TÜBİTAK’ın bilim ve toplum çalışmaları [başuzmanlık tezi]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; 2010.
32. Ungan S, Yiğit F. Geçmişten günümüze Türkiye’de süreli çocuk yayınları. Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi. 2014; (10):184-198.
33. Yükselen İ. A, Gül D. E, Tanju H. E, Bediz E, Burçak F, Dedeoğlu H, Uysal H, Veziroğlu M, Gönen M, Olgan R, Ural S, Işıtan, S, Tepetaş Ş, Bassa Z. Çocuk edebiyatı. Ankara: Eğiten kitap; 2013.
34. Hayden T, Nijhuis M. The science writers' handbook: everything you need to know to pitch, publish, and prosper in the digital age. Boston: Da capo press; 2013.
35. Sever S. Çocuk ve edebiyat. İzmir: Tudem yayınevi; 2008.
36. Güleriyüz H. Yaratıcı çocuk edebiyatı. Ankara: Pegem yayınları; 2006.
37. Dedik B. Afacan çocuk dergisindeki metinlerin Türk aydınlanması açısından incelenmesi [yüksek lisans tezi]. Mersin: Mersin Üniversitesi; 2011.
38. Demiryürek G. TRT çocuk dergisinin yapısal özellikler bakımından değerlendirilmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 2012; 20(3):1017 - 1034.

39. Kırış F. Türkiye çocuk ve ebe-sobe dergilerinin edebiyat ve eğitim değerleri açısından incelenmesi [yüksek lisans tezi]. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi; 2007.
40. Büyükgöral P. Okul öncesine yönelik Chirp, High Five ve Your Big Backyard dergilerinin görsel malzeme kullanımı açısından TÜBİTAK Meraklı Minik dergisi ile karşılaştırmalı değerlendirilmesi [uzmanlık tezi]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; 2011.
41. Zülal A. TÜBİTAK Bilim Çocuk dergisinin yurtdışındaki çeşitli ülkelerde yayımlanan ve aynı yaş grubuna seslenen dergilerle içerik, konu seçimi, dil ve anlatım, fotoğraf-yazı-çizim dengesi bakımından karşılaştırılması [başuzmanlık tezi]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; 2011.
42. Neuman L. W. Toplumsal araştırma yöntemleri 1-2. Yayın odası yayınları; 2011.
43. Merriam B. S. Nitel araştırma yöntemleri. Nobel akademik yayıncılık; 2018.
44. Şimşek H, Yıldırım A. Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Seçkin yayıncılık; 2018.
45. Seggie N. F, Bayyurt Y. Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları. Anı yayınları; 2015.
46. Strauss A. L. Qualitative analysis for social scientists. Cambridge University Press; 1987.
47. Kuş Z, Türkyılmaz M. İlköğretim 100 temel eserde çocuk hakları. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 2014; 5(15):39-63.
48. Aktı B. B. TRT çocuk kanalında yayınlanan okul öncesi yaş grubu çocuklarına yönelik çizgi dizilerin çocuk hakları açısından incelenmesi [yüksek lisans tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2014.
49. Aslan C, Kepenekci K. Okulöncesi döneme seslen kitaplarda çocuk hakları [eğitim, araştırma ve inceleme dizisi]. Ankara: Ankara Üniversitesi; 2011.
50. Şirin R. M, Yavuzer H. 1. Türkiye çocuk ve medya kongresi bildiriler kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları; 2013.
51. Chick A. K, Hunter W. M. An analysis of human images and advertisements. Language and Literacy, 2009; 11(1).
52. Johnson D. Online magazines for children and teens. Reading & Writing Quarterly, 2004; 20(1):103-107.
53. Gürçağlar T. Ş. The translational anatomy of a children's magazine: the life and times of doğan kardeş. Trans Revista de Traductologia, 2014; (18):15-33.
54. Pramling N, Säljö R. Scientific knowledge, popularisation and the use of metaphors: modern genetics in popular science magazines. Scandinavian Journal of Educational Research, 2007; 51(3): 275-295.
55. Hardin B. Missing in action? Images of disability in sports illustrated for kids. Disability Studies Quarterly, 2001; 21(2)

56. Franklin B. The new handbook of children's rights. London: Routledge, 2002.
57. tuik.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu; e2018 [erişim 3 Haziran 2019]. <http://www.tuik.gov.tr/>
58. Erol I. S. Çocuk refahı: çocuğun iyi olma hali., In: Pınarcık Ö, Danacı ÖM, editör. Uluslararası Çocuk Kongresi Tam Metin Kitabı. 1. basım. Ankara: Eğiten kitap yayıncılık org. tic. ltd. şti, 2017. s. 58-69
59. tbmm.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>
60. Ginsburg R. K. The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bonds. American Academy of Pediatrics, 2007; 119-182
61. Russel W, Lester S. Children's right to play. Netherlands: Bernard van Leer Foundation, 2010.
62. Turan S. Masalların çocuk hakları bağlamında çözümlenmesi ("Her Güne Bir Masal" adlı kitap üzerine bir inceleme) [yüksek lisans tezi]. Ankara: Ankara Üniversitesi; 2011.
63. Kaushik A. Rights of children: A case study of child beggars at public places in India, Journal of Social Welfare and Human Rights, 2014; 2(1): 1-16.
64. Alderson P. Young children's rights. London: Jessica Kingsley publishers, 2008.
65. Kurt L. S. Türkiye'de çocuk haklarının bilinirliği [yüksek lisans tezi]. Ankara: Ufuk Üniversitesi; 2013.
66. bilimcocuk.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.bilimcocuk.tubitak.gov.tr/pdf/agustos-2012>
67. bilimcocuk.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.bilimcocuk.tubitak.gov.tr/pdf/eylul-2013>
68. bilimcocuk.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.bilimcocuk.tubitak.gov.tr/pdf/mayis-2012>
69. bilimcocuk.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.bilimcocuk.tubitak.gov.tr/pdf/temmuz-2016>
70. bilimcocuk.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.bilimcocuk.tubitak.gov.tr/pdf/subat-2009>
71. bilimcocuk.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.bilimcocuk.tubitak.gov.tr/pdf/ocak-2015>

72. bilimcocuk.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.bilimcocuk.tubitak.gov.tr/pdf/nisan-2008>
73. bilimcocuk.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.bilimcocuk.tubitak.gov.tr/pdf/kasim-2011>
74. merakliminik.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.merakliminik.tubitak.gov.tr/pdf/haziran-2011>
75. merakliminik.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.merakliminik.tubitak.gov.tr/pdf/ocak-2016>
76. merakliminik.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.merakliminik.tubitak.gov.tr/pdf/mayis-2008>
77. merakliminik.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.merakliminik.tubitak.gov.tr/pdf/subat-213>
78. merakliminik.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.merakliminik.tubitak.gov.tr/pdf/kasim-2017>
79. merakliminik.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.merakliminik.tubitak.gov.tr/pdf/temmuz-2014>
80. merakliminik.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.merakliminik.tubitak.gov.tr/pdf/ekim-2014>
81. merakliminik.tubitak.gov.tr [internet]. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu; e2018 [erişim 7 Mayıs 2018]. <http://www.merakliminik.tubitak.gov.tr/pdf/nisan-2018>
82. Yıldırım, A. Şimşek H. Nitel araştırma yöntemleri. (7. Baskı). Ankara: Seçkin yayıncılık; 2008.
83. Kinsiz, D. N. Sosyolojik bir araştırma yapan nicel araştırmacıyı bekleyen zorluklar. Akademik sosyal araştırmacılar dergisi.2017; 5(47):242-248.

8. EKLER

EK 1. Etik Komisyon İzni

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-302.08
Konu : Bilge Nur PEMBEGÜL (Etik Komisyon İzni)

SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Fakülteniz Çocuk Gelişimi Bölümü Yüksek Lisans öğrencilerinden **Bilge Nur PEMBEGÜL**'ün **Prof. Dr. Figen TURAN** ve **Prof. Dr. Arzu YÜKSELEN (İkinci Danışman)** danışmanlığında yürüttüğü “**Tübitak Tarafından Çocuklara Yönelik Yayımlanan Popüler Bilim Dergilerinin Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi**” konulu tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Haziran 2019** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

EK 2. Dijital Makbuz

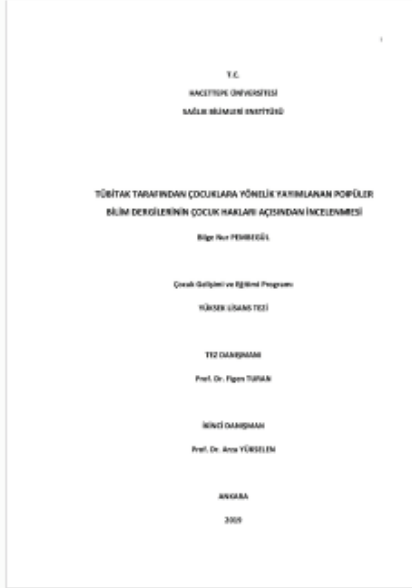

Dijital Makbuz

Bu makbuz ödevinizin Turnitin'e ulaştığını bildirmektedir. Gönderiminize dair bilgiler şöyledir:

Gönderinizin ilk sayfası aşağıda gönderilmektedir.

Gönderen: **Bilge Nur Pembegül**
Ödev başlığı: **TÜBİTAK TARAFINDAN ÇOCUKLAR.**
Gönderi Başlığı: **TÜBİTAK TARAFINDAN ÇOCUKLAR.**
Dosya adı: **pdf YÃ¼ksek Lisans Tezi - Bilge Nu...**
Dosya boyutu: **4.93M**
Sayfa sayısı: **146**
Kelime sayısı: **27,624**
Karakter sayısı: **194,427**
Gönderim Tarihi: **08-Ağu-2019 02:25PM (UTC+0300)**
Gönderim Numarası: **1158589983**

EK 3. Orijinallik Raporu

TÜBİTAK TARAFINDAN ÇOCUKLARA YÖNELİK YAYIMLANAN POPÜLER BİLİM DERGİLERİNİN ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

ORIJINALLIK RAPORU

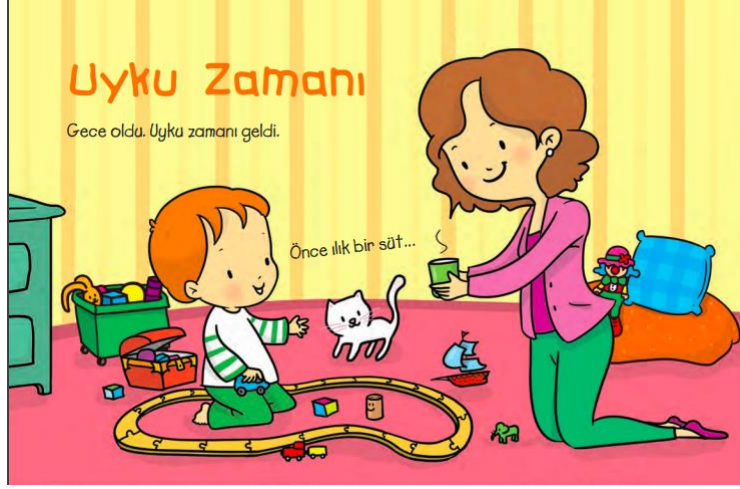
%8 BENZERLİK ENDEKSİ	%7 İNTERNET KAYNAKLARI	%1 YAYINLAR	%6 ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ
--------------------------------	-------------------------------------	-----------------------	-------------------------------

BİRİNCİL KAYNAKLAR

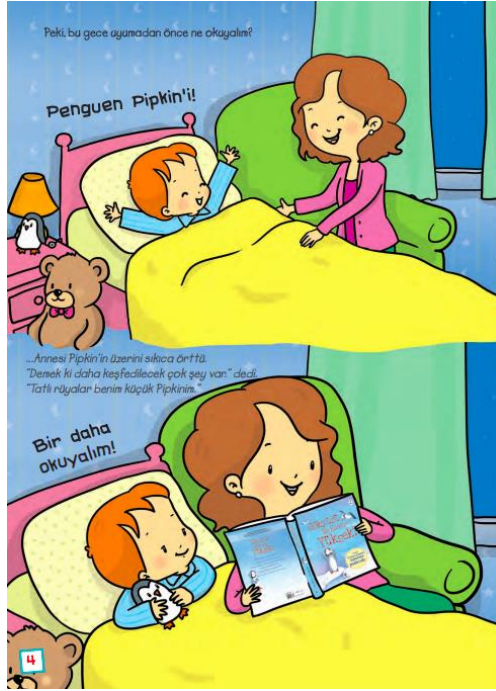
1	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	%3
2	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	<%1
3	Submitted to Ankara University Öğrenci Ödevi	<%1
4	tez.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
5	Submitted to Hacettepe University Öğrenci Ödevi	<%1
6	www.gunebakisgazetesi.com İnternet Kaynağı	<%1
7	studylibtr.com İnternet Kaynağı	<%1
8	Submitted to Gaziantep Aniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1

EK 4. Dergilerin İçeriklerinden Görseller

Meraklı Minik dergisinin Şubat 2013 sayısının "Uyku Zamanı" başlıklı yazısından görsel.

Meraklı Minik dergisinin Şubat 2013 sayısının "Uyku Zamanı" başlıklı yazısından görsel.

Bilim Çocuk dergisinin Kasım 2011 sayısının “Düşünerek Eğlenelim” adlı köşesinden görsel.

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının “Zıpızp Ailesinin Fotoğraf Albümü” başlıklı yazısından görsel.

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının "Piknik Günü" başlıklı yazısından görsel.

Meraklı Minik dergisinin Şubat 2013 sayısının "Gece mi, Gündüz mü?" başlıklı yazısından görsel.

1. Önce ocağı yakmış ve içine biraz tereyağı koyduğu tencereyi ocağın üzerine yerleştirmiş.

2. Tereyağı eriyince tencereye salça, kuru nane, tuz ve biraz da ezilmiş sarımsak ekleyip karıştırmış.

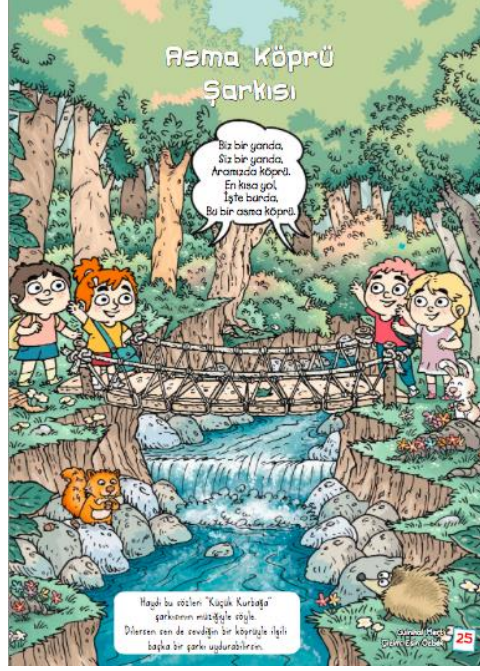
Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Duran Dede’nin Tarhana Çorbası” başlıklı yazısından görsel.

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının ön kapağı.

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının “Arda ve Eda Türkiye’deki Tarihi Köprüleri Geziyor” başlıklı yazısından görsel.

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının "Asma Köprü Şarkısı" başlıklı yazısından görsel.

Meraklı Minik dergisinin Mayıs 2008 sayısının "Suyu Hareket Ettiriyorum" başlıklı yazısından görsel.

Bilim Çocuk dergisinin Kasım 2011 sayısının "Haydi Çocuklar Diş Fırçalamaya" başlıklı yazısından görsel.

Bilim Çocuk dergisinin Ocak 2015 sayısının "Kış Geldi, Haydi Gözleme" başlıklı yazısından görsel.

Meraklı Minik dergisinin Kasım 2017 sayısının “Sanat Etkinliği” adlı yazısından görsel.

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının “Müze Gezisi” başlıklı yazısından görsel.

Bilim Çocuk dergisinin Temmuz 2016 sayısının "Simit ve Peynir"le Bilim İnsanı Öyküleri" başlıklı köşesinden görsel.

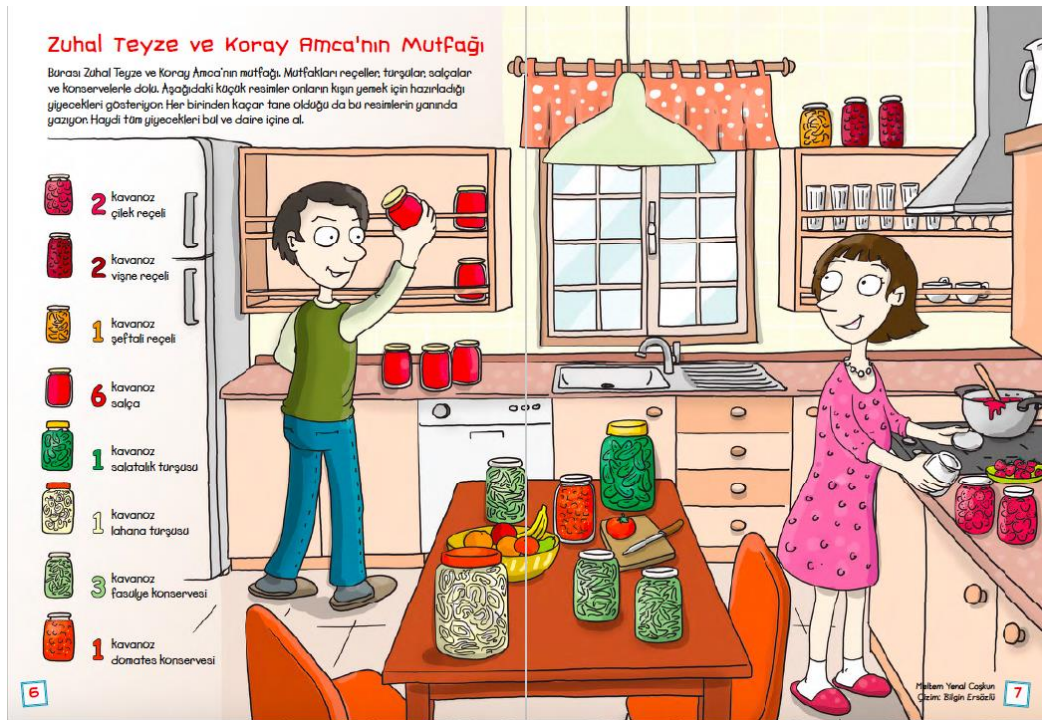

Meraklı Minik dergisinin Nisan 2018 sayısının "Bir Köprü Yapılırken..." başlıklı yazısından görsel.

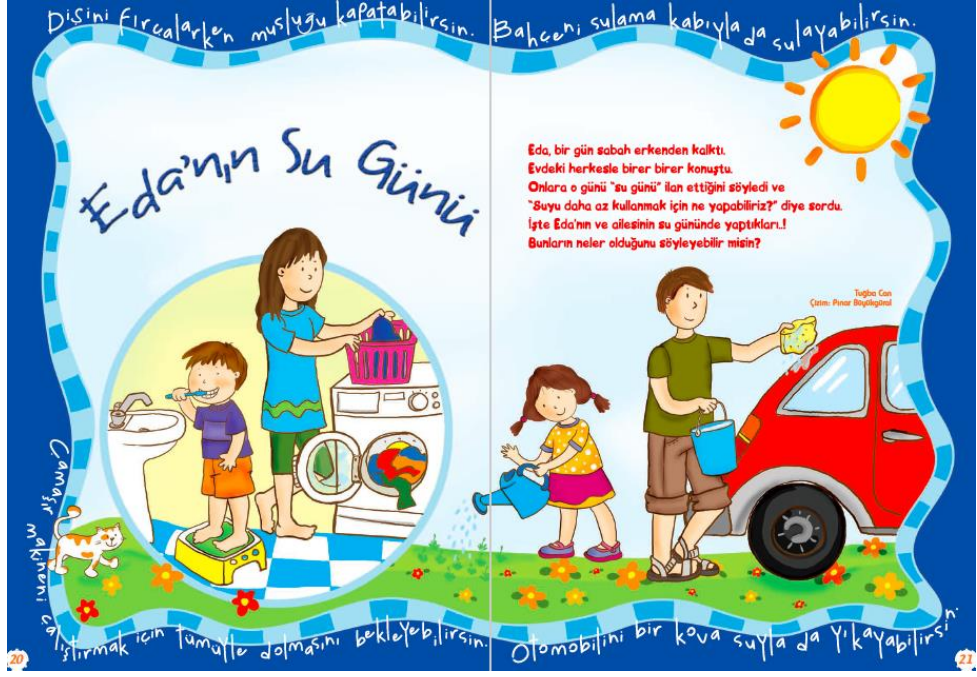

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının “Müze de Yapılacak Çok İş Var!” başlıklı yazısından görsel.

Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Zuhal Teyze ve Koray Amca'nın Mutfağı” başlıklı yazısından görsel.

Meraklı Minik dergisinin Mayıs 2008 sayısının "Eda'nın Su Günü" başlıklı yazısından görsel.

Bilim Çocuk dergisinin Şubat 2009 sayısının "Uzayda Bir Gün" başlıklı yazısından görsel.

Meraklı Minik dergisinin Ocak 2016 sayısının "Çeşit Çeşit Müze Var" başlıklı yazısından görsel.

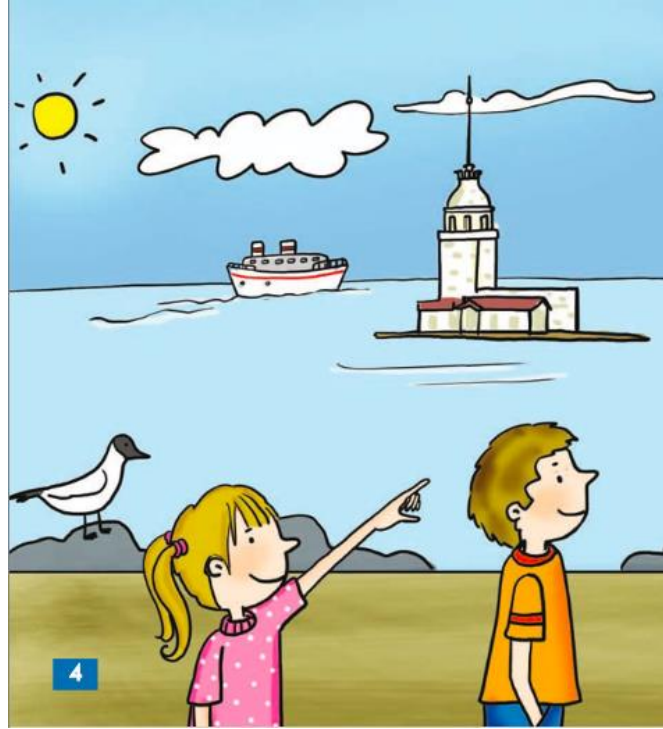
ayar klavyelerine,
okul sıralarına kadar.

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının "Bir Bilim Dalıyla Tanışalım: Ergonomi" başlıklı yazısından görsel

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “Ne Var Ne Yok” adlı köşesinden görsel.

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısında dergiyle birlikte ek olarak verilen “Kuş Gözlem Defteri” adlı kitapçığından görsel.

Meraklı Minik dergisi Kasım 2017 sayısının “İyi Uykular, Tatlı Rüyalar” başlıklı yazısından görsel.

Meraklı Minik dergisinin Ekim 2014 sayısının “Doğal Malzemelerle Sanat Etkinlikleri” adlı ekten görsel.

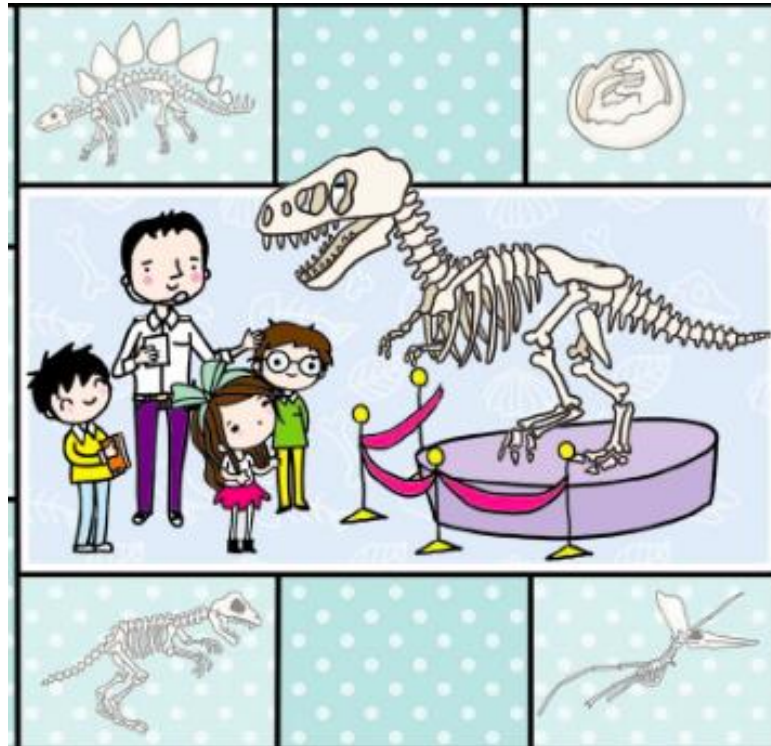
Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının “Afrika’dan Bir Başkent: Nairobi” başlıklı yazısından görsel.

Bilim Çocuk dergisinin Mayıs 2012 sayısının “Buluş Atölyesi” adlı köşesinden görsel.

Bilim Çocuk dergisinin Eylül 2013 sayısının "Bizim Sokak" adlı köşesinden görsel.

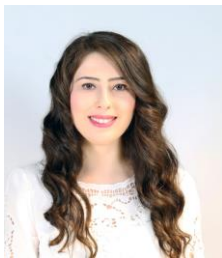
Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısının "Müzedeki Yeni Fosiller" adlı oyunundan görsel.

Meraklı Minik dergisinin Haziran 2011 sayısının “Sıcak Hava Balonu Nasıl Uçar?” başlıklı yazısından görsel.

9. ÖZGEÇMİŞ

Bilge Nur **PEMBEGÜL**

POPÜLER BİLİM YAZARI

İŞ DENEYİMİ

- 06/2018 - Hâlen • **TÜBİTAK**
Kurumsal İletişim Müdürlüğü
Redaktör
ANKARA
- 07/2017 - 06/2018 • **TÜBİTAK**
Popüler Bilim Dergileri Müdürlüğü
Meraklı Minik Dergisi Yayın Yönetmeni
ANKARA
- 02/2011 - 06/2018 • **TÜBİTAK**
Popüler Bilim Dergileri Müdürlüğü
Meraklı Minik Dergisi - Bilim Çocuk Dergisi
Popüler Bilim Yazarı
ANKARA

EĞİTİM

- 09/2012 - Hâlen • **YÜKSEK LİSANS**
Hacettepe Üniversitesi
Çocuk Gelişimi Bölümü
ANKARA
- 09/2005 - 06/2009 • **LİSANS**
Selçuk Üniversitesi
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmenliği Bölümü
KONYA

İLETİŞİM BİLGİLERİ

bilge.karagoz@tubitak.gov.tr

KİŞİSEL BİLGİLER

06.09.1987